UNIVERZITET U SARAJEVU

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

ODSJEK SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

ODBRANA GORAŽDA 1992-1995

-magistarski rad-

Kandidat: Nedim Kapidžija

Index: 597

Mentor: Prof. Dr. Smail Čekić

Sarajevo, *februar 2019.*

2019	Kapidžija Nedim Odbrana Goražda 1992-1995

UNIVERZITET U SARAJEVU

FAKULTET POLITIČKIH NAUKA

ODSJEK SIGURNOSNE I MIROVNE STUDIJE

ODBRANA GORAŽDA 1992-1995

-magistarski rad-

Kandidat: Nedim Kapidžija

Index: 597

Mentor: Prof. Dr. Smail Čekić

Sarajevo, *februar 2019.*

SADRŽAJ

UVOD....2

1. TEORIJSKO-METODOLOŠKI DIO....4

1.1. *Problem istraživanja*....4

1.1.1. *Predmet istraživanja*....4

1.1.2. *Teorijska osnova istraživanja*....5

1.2. Ciljevi istraživanja....5

1.2.1. *Naučni ciljevi*....5

1.2.2. *Društveni ciljevi*....5

1.3. Sistem hipoteza....6

1.3.1. *Generalna hipoteza*....6

1.3.2. *Posebne hipoteze*....6

1.4. Metode istraživanja....6

1.5. Vremenski plan istraživanja....7

1.6. Kratko obrazloženje preliminarnog sadržaja po dijelovima i cjelinama....7

2. VELIKOSRPSKA IDEOLOGIJA I POLITIKA....8

3. STRATEŠKI CILJEVI VELIKOSRPSKE IDEOLOGIJE I POLITIKE U RBIH....11

4. GORAŽDE U AGRESIJI NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU....19

4.1. *Kratka historija Goražda*....19

4.2. *Organizacija odbrane Goražda*....21

4.3. *Operacije snaga Istočnobosanske operativne grupe/81. Divizije*....35

4.4. *Operacije agresorskih snaga*....50

5. ZLOČINI PROTIV ČOVJEČNOSTI I MEĐUNARODNOG PRAVA U GORAŽDU....68

6. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA....78

7. LITERATURA....81

UVOD

Tokom svog hiljadugodišnjeg kontinuiteta država Bosna i Hercegovina je više puta bila predmetom napada od strane agresora. Analizirajući njenu dugu historiju važno je napomenuti da je za posljedicu tih kontinuiranih napada na njen suverenitet, izvršeno jedanaest genocida nad njenim domicijelnim narodom Bošnjacima, kontinuitet Genocida javlja se još od 1683. godine kada su Bošnjaci pretrpjeli prvu veliku katastrofu i nastavio se sve do 1995. godine kada je kulminirao sa strašnim pokoljem u Srebrenici. Posljednji Genocid je od svih dosadašnjih bio najbrutalniji i po razmjerama najveći.[1]

Kao posljedica političkih prilika i situacije u Jugoslaviji, Politički predstavnici Socijalističke Republike Bosne i Hercegovine odlučili su krenuti putem nezavisnosti, te je odluka o održavanju referenduma za nezavisnost Bosne i Hercegovine donesena 25. januara 1992. godine. Referendum za nezavisnost Bosne i Hercegovine održan je 29. februara i 1 marta 1992. godine. 1.mart predstavlja jedan od najvažnijih datuma u modernoj historiji Bosne i Hercegovine, jer je upisan kao dan nezavisnosti ove zemlje, kojim je Bosna i Hercegovina nakon više od pet stotina godina uspjela vratiti svoju nezavisnost. Na referendum se odazvalo ukupno 64,31 % odnosno 2.073.568 građana, dok je njih 63,95 % odnosno 2.061.932 izrazilo svoju legitimnu volju za nezavisnost Bosne i Hercegovine.[2] Nedugo nakon proglašenja nezavisnosti Republike Bosne i Hercegovine otpočela je i otvorena oružana agresija na njen suverenitet, a same pripreme za istu vršene su čak i prije njene nezavisnosti. Agresiju su vršile velikonacionalističke i fašističke snage Savezne Republike Jugoslavije, te Republike Hrvatske, uz podršku petokolonaša i izdajnika iz Republike Bosne i Hercegovine. Međunarodna oružana agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu predstavljala je najveću opasnost po opstanak države i njenih građana u novijoj historiji. Na početku agresije redom su pod kontrolu agresora i domaćih izdajnika padale susjedne gornjeg Podrinja, što je rezultiralo masovnom kretanju protjeranog stanovništva prema najbližoj slobodnoj teritoriji, teritoriji Goražda. Napadi na regiju Podrinja, ali i na cijelu Republiku Bosnu i Hercegovinu, bili su odraz vjekovne srpske ideologije i prakse stvaranja velike Srbije na prostoru gdje su živjeli i drugi narodi, rješavanje Bošnjačkog pitanja ili njegovo svođenje na zanemarljivu

[1] http://www.bosnjaci.net/prilog.php?pid=18852 (Pristup 8.7.2018)
[2] Smail Čekić, *Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu – planiranje, priprema, izvođenje*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2004, str.548-549

etničku grupu, te cijepanje Bosne i Hercegovine kao države, a takav plan nije mogao biti izvršen bez akata Genocida, Kulturocida, Urbicida i Etnocida. Goražde je predstavljalo veliku stratešku važnost za agresora, kao jedina teritorija gornjeg Podrinja koja nije bila pod njihovom kontrolom.[3]

Prema popisu iz 1991. godine u opštini Goražde živjelo je 37.573 stanovnika, od čega je Bošnjaka bilo 69.98 %, Srba 26.19 %, Jugoslovena 2.09 % i Hrvata 0.21 %. U samom gradu Goraždu živjelo je 58.79% Bošnjaka, 34.31 % Srba, 4.07 % Jugoslovena, te 0.38 % Hrvata. Na izborima 1990. godine za predsjednika Opštine Goražde izabran je kadar SDA Hadžo Efendić. Iako činjenično stanje u pogledu procenta stanovništva nisu odgovarali SDS-u, jer je u regiji cjelokupnog Podrinja prisutna bila Bošnjačka većina, oni nisu odustajali od svojih velikosrpskih planova stvaranja etnički čistog srpskog prostora. Cjelokupan rad SDS-a na pripremanju terena i vojske za okupaciju Podrinja vršen je u skladu s preporukama izdajničke i kolaboracionističke tzv. „Skupštine srpskog naroda“ iz 21. novembra 1991. godine, te u skladu sa strateškim ciljevima srpskog naroda.[4]

U Goraždu su za vrijeme opsade od 1992. do 1995. godine izvršeni mnogi zločini čovječnosti i međunarodnog prava. Agresor je svojom strategijom držanja stanovništva pod totalnom blokadom, bez osnovnih stvari za život i uz upotrebu teškog naoružanja vršio sistematsko granatiranje cjelokupnog grada, te snajpersko djelovanje na civilno stanovništvo i objekte. Sredinom 1992. godine nakon zauzimanja susjednih opština, agresor je Goražde doveo u potpunu izolaciju od drugih slobodnih teritorija koje su bile pod kontrolom Armije Republike Bosne i Hercegovine. Goražde je u maju 1993. godine dobilo status sigurne zone UN-a, no i pored toga agresor je nesmetano vršio teror nad stanovnicima Goražda, svakodnevnim artiljerijskim udarima po gradu, po ne vojnim objektima, te je blokirao ulazak humanitarne pomoći u grad i sve to uz pasivan nadzor nezainteresovane Međunarodne zajednice. O značaju i statusu Goražda kao sigurne zone UN-a, aktivnostima agresora da uništi snage odbrane te tako stavi ovaj grad po svoju kontrolu, o načinu organizacije njegove odbrane, kao i o ulozi Međunarodne zajednice u svim tim dešavanjima, bit će predmetom rada u ovom istraživanju. [5]

---

[3] Muamer Džananović, *Zločini nad djecom u Goraždu tokom opsade 1992-1995*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2015, str.31-49

[4] Muamer Džananović, „Opsada Goražda 1992-1995“, u: Znakovi vremena, IBN SINA, 65 i 66, Naučnoistraživački institut Sarajevo, 2014, str.292

[5] Muamer Džananović, nav.dj., str.31-49.

1. TEORIJSKO-METODOLOŠKI DIO

1.1. Problem istraživanja

U periodu 1992 – 1995, na području grada Goražda i gornjeg Podrinja izvršena su mnoga razaranja, kao i brojni zločini nad licima i objektima zaštićenim međunarodnim humanitarnim pravom. Položaj Goražda pretstavljao je vrlo važan strateški položaj u planovima agresora, u cilju realizacije velikosrpske ideologije širenja Srbije zapadno od Drine, a taj cilj nije mogao biti izvršen bez genocidne namjere i akata Genocida. Problem ovog istraživanja zadat je samim naslovom teme, a on predstavlja značaj odbrane regije Goražda u periodu Agresije 1992-1995. Radi se o složenom istraživanju zbog činjenice da su se predmetni događaji dešavali prije više od dvadeset godina, te su određeni izvori podataka nestali, a svjedoci događaja umrli ili raselili.

1.1.1 Predmet istraživanja

Predmet ovog istraživanja je priprema i organizacija stanovništva ove opštine za pružanje adekvatnog otpora nadolazećoj agresiji , te prezentacija strateškog položaja i važnosti odbrane opštine Goražde u periodu Agresije 1992-1995. Organizacijsko-formacijski razvoj jedinica teritorijalne odbrane, a zatim i Armije Republike Bosne i Hercegovine u opštini Goražde. Predmet ovog istraživanja obuhvata i značajne operacije Armije Republike Bosne i Hercegovine koje su bile od velikog značaja za odbranu ove opštine, ali i za odbranu Republike Bosne i Hercegovine. Goražde je za odbranu imalo svoje stanovništvo, a veliki problem prestavljao je smještaj izbjeglica iz susjednih opština, koji su u velikom broju pristizali u Goražde. Zbog strateški bitnog položaja, agresoru je regija Goražda prestavljala trn u oku i nisu prezali od upotrebe bilo kakvih sredstava u cilju uništenja i zauzimanja ove regije. Agresor je imao plan da izoluje opštinu Goražde, učini svaki oblik života u njemu surovim, ali i da prekine putnu komunikaciju Goražde-Sarajevo, kako bi promjenio etničku kartu Bosne i Hercegovine. Ovo istraživanje u sebi nosi interdisciplinaran karakter, te obuhvata više naučnih disciplina putem kojih smo koristili naučno-teorijska saznanja.

1.1.2 Teorijska osnova istraživanja

Teorijska osnova ovog istraživanja obuhvatila je historijsku građu i dokumentaciju koja je bila dostupna kod relevantnih organa, kao i popisanu literaturu. Teorijska osnova zasniva se na historijskim podacima, te smo u skladu sa tim koristili sva do sada raspoloživa teorijska saznanja koja govore o odbrani Goražda. Putem tog postupka pokazalo se da su raspoloživi izvori bogati raznovrsnim informacijama, korisnim za izradu ovog rada. Tokom izrade ovog rada usporedili smo izvore koji su odbranu opštine Goražde označili pozitivnom i važnom, ne samo za nju, već i za opstojnost cjelokupne Republike Bosne i Hercegovine. Također smo u ovom radu obuhvatili i one izvore koji govore o nastajanju Armije Republike Bosne i Hercegovine, te načinu izvođenja borbenih operacija na širem području opštine Goražde, što je rezultiralo odbranom ove opštine koja je imala ogroman značaj za Republiku Bosnu i Hercegovinu. Posebno se intervjuima došlo do saznanja koja su upotpunila dosadašnje istraživanje, te smo na taj način objektivizirali činjenice koje se tiču odbrane opštine Goražde.

1.2 Ciljevi istraživanja

1.2.1. Naučni ciljevi

Primaran cilj ovog istraživanja je naučno opisivanje, naučno otkriće te naučno objašnjenje. Naučni cilj ovog istraživanja jeste da se putem do sada naučno verifikovanih saznanja, prikažu ratna dejstva u regiji Goražda, također naučni cilj podrazumjeva i naučno istraživanje karaktera agresije na opštinu Goražde u periodu od 1992 do 1995 godine. Pokušali smo preciznije opisati strateški značaj ovog grada, te način njegove odbrane i opstanka. Pomoću ovog istraživanja umnogome možemo pomoći naukama koje se bave genocidom te historijom Bosne i Hercegovine, ali i onim naučnim disciplinama koje se zanimaju za rat u Bosni i Hercegovini.

1.2.2. Društveni ciljevi

Društveni cilj ovog istraživanja je izgradnja naučne osnove, putem koje smo upoznali javnost sa značajem odbrane regije Goražda na cijelu Bosanskohercegovačku borbu protiv agresije.

Društveni problem predstavlja nepoznavanje stvarnog činjeničnog stanja, a društveni ciljevi služe pružanju edukacije o tome šta se zapravo desilo. U ovom slučaju društveni ciljevi mogu doprinijeti funkciji proučavanja utvrđivanjem naučne istine. Bez naučne istine o ovim historijskim događajima, na ovom prostoru su moguće razne manipulacije i neistine koje vrijeđaju aktere ovih događaja, ali i žrtve istih.

1.3. Sistem hipoteza

1.3.1. Generalna hipoteza

Odbrana Goražda u periodu od 1992 do 1995 godine zbog međunarodne oružane agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu i njeno stanovništvo, predstavlja suštinu opstanka Bošnjaka i drugih građana koji su bili nastrojeni ideji nezavisne Bosne i Hercegovine, te i sam opstanak Bosne i Hercegovine kao države.

1.3.2. Posebne hipoteze

1. Goražde je zbog svog položaja pretstavljalo jednu od glavnih geostrateških zona na kojima je branjena Republika Bosna i Hercegovina
2. U Goraždu su branjene historijske i kulturne tekovine Bosne i Hercegovine, te njena državnost i cjelovitost.
3. Veliki značaj za odbranu Goražda imala je dobra organizacija, kao i pripremljenost svih struktura društva za odbranu.
4. Organizacijsko-formacijsko narastanje jedinica Armije Republike Bosne i Hercegovine doprinijelo je uspješnom vođenju borbenih dejstava, što je rezultiralo odbranom teritorije ove opštine.

1.4. Metode istraživanja

Zbog toga što se radi o istraživanju naučnog i empirijskog karaktera, u ovom radu koristili smo opštenaučne metode. Tokom izrade projekta koristili smo hipotetičko-deduktivnu metodu, koja predstavlja najpouzdaniju opštenaučnu metodu, zbog svoje povezanosti s drugim metodama, te zbog toga što nameće stabilne i precizno utvrđene procedure istraživanja. Ostale metode koje

smo također koristili tokom izrade ovog rada su: Metoda analize sadržaja dokumenata, metoda ispitivanja, statistička metoda, metoda klasifikacije i metoda deskripcije.

1.5. Vremenski plan istraživanja

Vremenski plan ovog istraživanja odnosi se na period početka oružane agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, pa do njenog završetka od 1991 do 1995 godine.

1.6. Kratko obrazloženje preliminarnog sadržaja po dijelovima i cjelinama

Prvi dio označen je kao uvod i u njemu je naznačeno u kojem smjeru će teći ovo istraživanje, te šta je to što ćemo istraživati. Problem i predmet istraživanja predstavlja jedan od najvažnijih djelova rada budući da ono označava šta je to na što će ovo istraživanje biti usmjereno i zbog čega se vrši ovo istraživanje. Naučni i društveni ciljevi istraživanja predstavljaju dio koji je usmjeren na davanje relevantnih podataka koji se tiču doprinosa istraživanja ciljevima. U okviru hipoteza i indikatora predstavili smo glavno polazište ovog istraživanja. Način istraživanja ima vrlo važnu ulogu u realizaciji ovog istraživanja budući da je usmjeren na metode koje su bile primjenjene u izradi istog. Analiza sadržaja dokumenata predstavlja jednu od metoda koja je najviše korištena u ovom istraživanju budući da se radi o empirijskom istraživanju i da je bitno bilo istražiti već postojeće podatke koji se tiču odbrane opštine Goražde. Metoda ispitivanja također je korištena u ovom istraživanju, odnosno intervju, putem kojeg smo došli do važnih podataka od aktera predmetnog događaja. Svako istraživanje trebalo bi imati svoj doprinos u određenoj oblasti ovisno o kakvom istraživanju se radi, shodno tome u ovom istraživanju je objašnjeno šta predstavlja naučnu, a šta društvenu opravdanost ovog istraživanja. U okviru kategorijalnih pojmova navedeni su pojmovi koji su neophodni kako bi se objasnila tema ovog istraživanja, odnosno odbrana Goražda u periodu agresije. Naučna i druga saznanja o predmetu istraživanja baziraju se na predmet istraživanja i njegovu detaljnu elaboraciju, odnosno to zbog čega je ovo istraživanje važno i kakav doprinos daje društvu. U okviru ovog dijela istraživanja naveli smo neka polazna saznanja o predmetu istraživanja, naveli fundamentalna pitanja o predmetu istraživanja, te ponudili određene odgovore na ta pitanja.

2. VELIKOSRPSKA IDEOLOGIJA I POLITIKA

Kada se govori o Velikosrpskoj političkoj ideologiji i praksi, taj period ne uključuje samo period agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, već ona ima kontinuitet od davnih vremena. Za vrijeme agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu pored same oružane agresije, korištene su i druge brutalne metode protivne Međunarodnom pravu. Velikosrpski agresor koristio je metode nanošenja teških tjelesnih povreda, ubijanja, silovanja te genocida koji se dogodio 1995. godine. Sama agresija, ali i svi zločini, metode kao i genocid koji se dogodio produkt su vjekovne želje raznih srpskih intelektualaca, vojnika, političara, ali i Srpske pravoslavne crkve da se stvori jedna homogena, čista i velika srpska država. Vrlo bitna stavka takvog plana i ideja stvaranja homogene i velike Srpske države jeste težnja za teritorijalnim objedinjavanjem grupa, država ili dijelova nekih država u jednu, a putem određene ideologije, u ovom slučaju velikosrpske moguće je bilo pokrenuti šire narodne mase da čine razne zločine protiv međunarodnog prava, a u konačnici i genocid. Produktom takve jedne ideologije i političkog sistema u Republici Bosni i Hercegovini počinjeni su razni zločini, kao i genocid u Srebrenici 1995. godine, a sve to zbog želje jednog naroda, za teritorijalnom ekspanzijom jedne države na račun druge. Korijen ideje o Velikoj Srbiji i cjelokupnom srpskom nacionalizmu jeste obnova srpske države iz srednjeg vijeka. Takva ideja u početku je podrazumijevala oslobađanje od Turske okupacije na ovim prostorima, ali je od balkanskih ratova takva ideja preobražena u osvajanje novih, tuđih teritorija i stvaranje Velike Srbije. Za vrijeme avnojevske Jugoslavije, odnosno njenog ustava iz 1974. godine, nesrpski narodi su dobili mnogo više ravnopravnosti sa srpskim narodom, što svakako velikosrpskoj ideologiji i praksi nikako nije odgovaralo, te su godinama njeni zagovornici pokušavali osporiti taj ustav, govoreći kako srpski narod tim ustavom ugrožen, što je palilo šire narodne mase. Razvojem događaja do 90-tih godina, kada je konačno postalo jasno da Jugoslaviju nije moguće održati po onim principima koje je željela i nametala intelektualna, politička i vjerska elita kod srpskog naroda, oni su pokrenuli projekat ujedinjenja svih Srba u jednu državu, što je dovelo do masovnih zločina, razaranja, agresije te u konačnici i genocida. Ideja Velike Srbije u svom korijenu je antimuslimanska, a histerija prema muslimanima i Islamu stvorila se za vrijeme Turske okupacije ovih prostora. Kroz mit o Kosovu razvijena je mržnja prema Turcima, koje srpski nacionalisti smatraju vječnim neprijateljima. Tokom agresije na našu zemlju Republiku Bosnu i Hercegovinu,

čiji je jedan od ciljeva bio i uništenje Bošnjačkog stanovništva, najviše zbog njihove pripadnosti Islamu, Velikosrpski nacionalisti, ali i njihova vojna armada je Bosanske Muslimane, odnosno Bošnjake smatrala "Turcima", te je opravdanje za uništenje Bošnjačkog naroda bila osveta za ono što su Turci vjekovima radili na ovim prostorima. Takvo nešto je potvrdio i sam general tzv. VRS, Ratko Mladić kada je Srebrenica okupirana, izjavivši da je došlo vrijeme da se "Turcima" osveti na ovom prostoru, tu njegovu osvetu su mnogi nevini Bošnjaci platili svojom glavom i rezultat takve osvete bio je genocid. Nakon smrti doživotnog predsjednika SFRJ, i formalno dolazi do aktivacije sna o Velikoj Srbiji. Veliku ulogu u ponovnom pokretanju ideje o Velikoj Srbiji imala je Srpska akademija nauka i umjetnosti koja je je svojim Memorandumom izvršila homogenizaciju srpskih nacionalista. Memorandum SANU-a imao je veliki uticaj i na tadašnjeg predsjednika Slobodana Miloševića, koji je platformu SANU-a pokušao iskoristiti kako bi na teritoriji zajedničke države Jugoslavije, stvorio čistu Veliku Srbiju. Na svom govoru na Gazimestanu 1989. godine, Milošević je otkrio karte svoje politike, odnosno namjere Velikosrpskog nacionalističkog projekta, kada je indoktrinacijom širih narodnih masa oživljavao mit o Kosovu, znajući šta to predstavlja i kakve posljedice može imati. Takvu politiku Slobodana Miloševića aktivno je podržava i Srpska pravoslavna crkva, jer su smatrali da je uz takvu politiku moguća osveta za poraz na Kosovu polju, za vrijeme Osmanske imperije, što predstavlja dokaz o umiješanosti vjerskih pravoslavnih sveštenika u onome što se tada dešavalo i u kasnijem tijeku događaja, oni su s takvom politikom direktno doprinijeli pokolju i genocidu koji se desio u Bosni i Hercegovini.[6]

Na Gazimestanu Slobodan Milošević je iznio prijetnju svima narodima u Jugoslaviji i jasno naglasio da oružane bitke nisu isključene "Kosovsko junaštvo već šest vekova inspiriše naše stvaralaštvo, hrani naš ponos, ne da nam da zaboravimo da smo jednom bili vojska velika, hrabra

[6] Šire o tome vidjeti: Sabahudin Šarić, *Velikosrpska ideologija*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010; Sonja Biserko, *Kovanje antijugoslovenske zavere*, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2006; Laura Silber i Allan Little, *Smrt Jugoslavije,* Tiskara Rijeka, Rijeka, 1996; Branko Mamula, *Slučaj Jugoslavija*, Podgorica, 2000; Mirko Valentić, *Rat protiv Hrvatske 1991-1995, Velikosrpski projekti od ideje do realizacije*, Zagreb, 2010; Norman Cigar, *Genocid u Bosni, politika „etničkog čišćenja"*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 1998; Bećir Macić, *Zločini protiv mira*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2001; Slaven i Bartol Letica, *Postmoderna i genocid u Bosni „etničko čišćenje" velika prevara našeg dobra,* Hrvatsko sociološko društvo*,* Zagreb, 1997; Bahrudin Bijedić, „*Vreme laži"*, u: Zbornik radova, *Ćosićev rat*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2013, http://www.pescanik.net/wp-content/PDF/zasto_se_u_crkvi_sapuce_2.pdf (Pristup 8.7.2018)

i ponosita, jedna od retkih koja je u gubitku ostala neporažena. Šest vekova kasnije, danas, opet smo u bitkama i pred bitkama. One nisu oružane, mada i takve još nisu isključene." [7]

Velikosrpska ideologija je kroz historiju stavljena na papir i detaljno razrađena u brojnim knjigama, dokumentima, naučnim radovima, od kojih ističemo: " Načertanije 1844. – program koji je naznačio osvajačke teritorijalne ciljeve Srbije radi ostvarivanja njene "historijske" misije: Istočno-rimsko carstvo, Vizantiju, nadoknaditi uspostavljanjem srpsko-slavenskog carstva;

Gorski vijenac 1847. – paradigmatska instrukcija netolerancije i vjerske mržnje; politika i praksa Kraljevine Srbije jezički nacionalizam – "Srbi svi i svuda" – Vuka Karadžića; dokumenti tajnih i (polu)vojnih organizacija; materijali Krfske deklaracije 1917.; "rasne predrasude" Jovana Cvijića 1918;

Genocidni dokument Iseljavanje Arnauta "o smišljenom, sistematskom i energičnom" iseljavanju i asimilaciji Albanaca-muslimana u Jugoslaviji docenta i sekretara Srpskog kulturnog kluba Vase Čubrilovića 1937. – maja 1938. upućen je državnim organima (iseljavanjem Albanaca kidala "posljednja veza između naših Muslimana u Bosni i Novom Pazaru i ostalog muslimanskog sveta i ta će činjenica ubrzati njihovo nacionalizovanje");

Genocidni program četničkog pokreta Draže Mihailovića o istrebljenju muslimana, što predstavlja kontinuitet velikosrpske zločinačke ideologije i politike u zemlji i emigraciji i primjenu te politike u praksi – na terenu, posebno na području Sandžaka i Bosne i Hercegovine;

U osnovi velikosrpske ideologije, politike i prakse je patološka mržnja prema svemu što nije srpsko i pravoslavno. Mržnja prema muslimanima i islamu izrazito je prisutna i u srpskoj historiografiji, književnosti i politici. Tom genocidnom ideologijom, politikom i praksom motivirano je biološko i duhovno istrebljenje i uništenje muslimana, a posebno Bošnjaka u Bosni i Hercegovini, naročito u XX stoljeću; – velikodržavni projekt je iznio historijske ciljeve koji se u navedenim dokumentima definišu i iskazuju kroz strateške, operativne, taktičke i instrumentalne ciljeve. Osnovni historijski cilj je formiranje etnički čiste države – Velike Srbije, u kojoj će samo i jedino živjeti Srbi, a takvo nešto nije moguće bez genocida" [8]

[7] https://www.youtube.com/watch?v=vdU6ngDhrAA (Celi govor Slobodana Miloševića na Gazimestanu 1989)
[8] https://hamdocamo.wordpress.com/2018/04/07/velikosrpska-ideologija-i-politika-agresije-na-bosnu-i-hercegovinu-i-genocida-nad-bosnjacima/ (Pristup 9.7.2018)

3. STRATEŠKI CILJEVI VELIKOSRPSKE IDEOLOGIJE I POLITIKE U RBIH

U periodu krize Jugoslovenske zajednice, i tokom svim razgovora i nastojanja da ona izvrši unutrašnji preustroj, Bosna i Hercegovina je prihvatala svaki dogovor koji se odnosio na opstanak Jugoslavije kakva je bila do tada. Bosna i Hercegovina je kroz svoju dugu historiju bila etnički pomiješana država, te je kao takva prihvatala opstanak Jugoslavije samo ukoliko bi to podrazumijevalo ostanak Hrvatske i Srbije u njoj. U drugoj polovini 1991. godine otpočela je Haška konferencija o statusu Jugoslavije, na čiji se rezultat čekalo nekoliko mjeseci, a za to vrijeme velikosrpski pokret je uz pomoć kolaboracionista iz Bosne i Hercegovine užurbano radio na destrukciji vlasti u BIH, te na tihoj okupaciji njenog teritorija. 17. decembra 1991. godine na osnovu preporuka Badinterove arbitražne komisije, konstantovan je raspad Jugoslavije, te je Republikama ostavljen rok do 23 decembra da se izjasne o nezavisnosti, Bosna i Hercegovina je blagovremeno podnijela prijavu za taj postupak Badinterovoj komisiji. Sredinom Januara mjeseca 1992. godine Bosni i Hercegovini je saopšteno da je do sticanja nezavisnosti dijeli još samo volja njenih građana, koja bi se trebala izraziti na referendumu za nezavisnost, na osnovu čeka je Skupština RBIH donijela odluku o raspisivanju referenduma, a kao datum održavanja odredila 29. februar i 1. mart. [9]

Uprkos velikim opstrukcijama i pritisku SDS-a, kao i antiustavnih organa tzv. Srpske Republike Bosne i Hercegovine, putem prijetnji, barikada, zastršivanja ljudi, referendum o nezavisnosti Republike Bosne i Hercegovine je održan. Referendumsko pitanje glasilo je: **Jeste li za suverenu i nezavisnu Bosnu i Hercegovinu, državu ravnopravnih građana, naroda BIH – Muslimana, Srba, Hrvata i pripadnika drugih naroda koji u njoj žive** ? "Pozitivan odgovor na referendumsko pitanje dalo je 2,061.932 glasača ili 63,95 odsto od potencijalnog broja glasača, odnosno 99,44 od broja birača koji su pristupili referendumskom izjašnjavanju. Protiv referendumskog pitanja je bilo svega 6.037 birača ili 0,19 odsto glasačkog tijela BIH."[10]

[9] Smail Čekić, nav.dj., str.547-548.
[10] Kasim Begić, *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma (1991-1996)*, Bosanska knjiga, Sarajevo, 1997, str.78.

Glasački listić sa referendumskim pitanjem o nezavisnosti Republike Bosne i Hercegovine

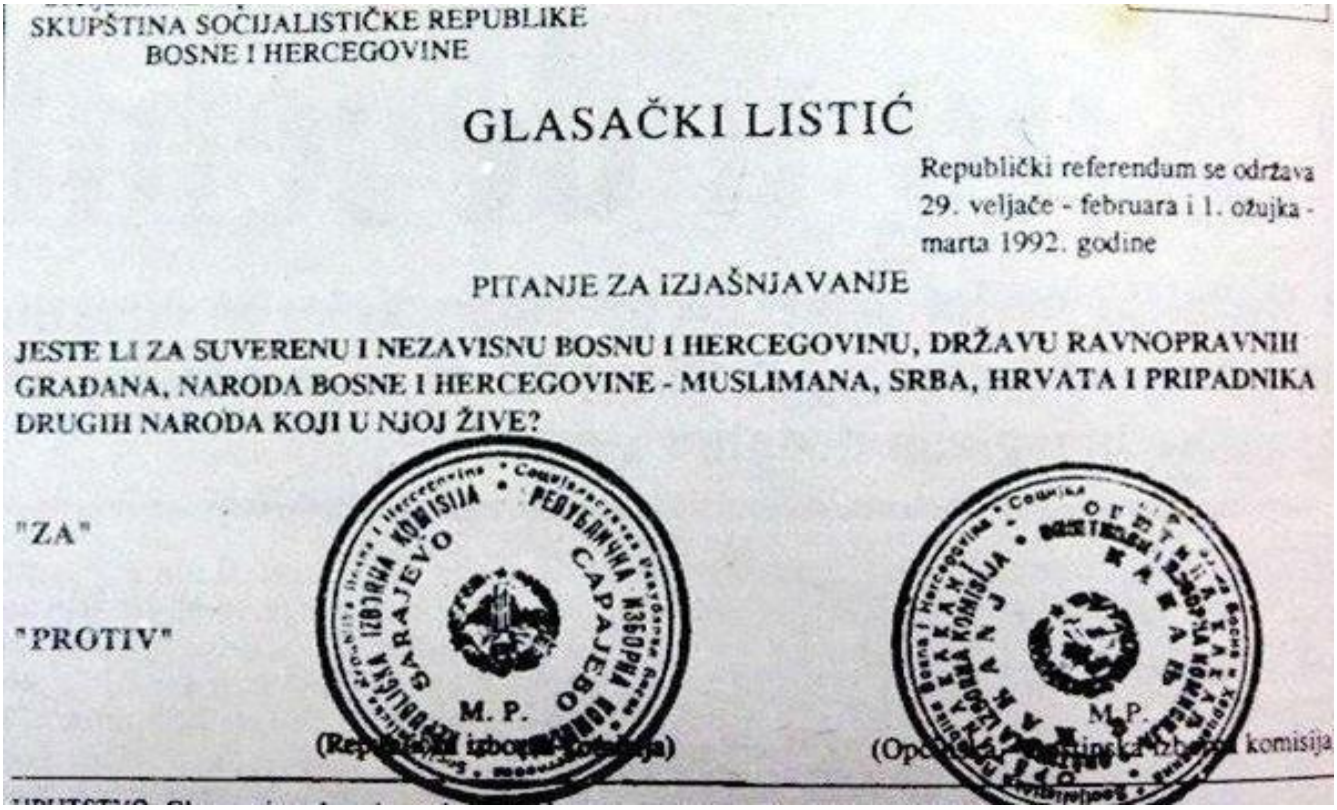

SKUPŠTINA SOCIJALISTIČKE REPUBLIKE
BOSNE I HERCEGOVINE

GLASAČKI LISTIĆ

Republički referendum se održava 29. veljače - februara i 1. ožujka - marta 1992. godine

PITANJE ZA IZJAŠNJAVANJE

JESTE LI ZA SUVERENU I NEZAVISNU BOSNU I HERCEGOVINU, DRŽAVU RAVNOPRAVNIH GRAĐANA, NARODA BOSNE I HERCEGOVINE - MUSLIMANA, SRBA, HRVATA I PRIPADNIKA DRUGIH NARODA KOJI U NJOJ ŽIVE?

"ZA"

"PROTIV"

M. P.

M. P.

[11]

"Nakon Referenduma i dužih konsultacija sa saveznicima Evropska zajednica je 6. aprila 1992. priznala nezavisnost i suverenitet Republike Bosne i Hercegovine, a sutradan su to učinile i Sjedinjene Američke Države. Bosna i Hercegovina je time međunarodno priznata i stekla potpunu državnu suverenost i međunarodno-pravni subjektivitet."[12]

Na sjednici Generalne skupštine Vijeća sigurnosti UN-a 20. maja 1992. godine, jednoglasno je usvojena Rezolucija 755, koja se odnosila na preporuku o članstvu Republike Bosne i Hercegovine u Ujedinjenim narodima. Na temeljima ove Rezolucije, dva dana kasnije 22. maja 1992. godine kao punopravnu članicu, UN je primio Republiku Bosnu i Hercegovinu.[13]

Kako bi preduhitrili rukovodstvo i legalnu vlast Republike Bosne i Hercegovine, velikosrpski nacionalisti su preko svojih podanika i petokolonaša iz Bosne i Hercegovine, krenuli

[11] https://www.haber.ba/vijesti/bih/139457-historijska-citanka-sve-sto-treba-znati-o-referendumu (Pristup 15.7.2018)
[12] Smail Čekić, nav.dj., str.550.
[13] http://www.ohr.int/other-doc/un-res-bih/pdf/s92r755e.pdf (Pristup 15.7.2018)

u proces formiranja tzv. "srpske Republike Bosne i Hercegovine", koja bi trebala biti jedna od federalnih jedinica u novoj Jugoslaviji. Rješenje o proglašenju srpske republike Bosne i Hercegovine doneseno je na sjednici Skupštine srpskog naroda 21 decembra 1991. godine, a kao razlog je navedeno da je to izraz volje srpskog naroda koju su oni iskazali na ranije održanom Plebiscitu srpskog naroda. Deklaracija o proglašenju pomenute tvorevine donesena je na narednoj sjednici ove 9. Januara 1992. godine.[14]

"Tim nelegalnim aktom, koji je stupio na snagu odmah, istog dana - 9. januara, je "na područjima srpskih autonomnih regija i oblasti i drugih srpskih etničkih cjelina u Bosni i Hercegovini" proglašena "Srpska republika Bosna i Hercegovina", "kao federalna jedinica u sastavu savezne države Jugoslavije". Tako je ta kolaboracionistička tvorevina formirana kao federalna jedinica zajedničke države srpskog naroda, koja je postojala od 3. oktobra 1991." [15]

Još krajem 1991. godine, Radovan Karadžić je otkrio Velikosrpske planove prema Bošnjacima, oktrio je na kako brutalan i krvav način Velikosrpski agresor planira genocid.

BR. 1

NAMJERA *(MENS REA)* ZA GENOCID NAD BOŠNJACIMA
- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA (TELEFONSKI RAZGOVOR SA GOJKOM ĐOGOM), 12. OKTOBAR 1991. -

" ... Oni će nestati, taj narod će nestati sa površine zemlje ..., da bi tu bilo krvi do koljena i da bi muslimanski narod nestao .... To će biti pokolj krvavi .....".

16

[14] Smail Čekić, nav.dj, str.550-552.
[15] Isto, str.552-553.
[16] Smail Čekić, *Dejtonski (mirovni) sporazum – legalizacija genocida u Republici Bosni i Hercegovini*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2016, str.1695.

Nakon formalnog proglašenja kolaboracionističke i fašističke tvorevine na tlu Republike Bosne i Hercegovine, organi te tvorevine nastavili su i s drugim pratećim radnjama, uspostavili su vladu srpske Republike BIH, donijeli razne zakone vezane za uređenje tvorevine, donijeli su ustav, podržali istu genocidnu i fašističku tvorevinu Republiku Srpsku krajinu u Hrvatskoj kao i niz drugih antiustavnih mjera i radnji. Nakon donošenja ustava ove fašističke tvorevine koji se dogodio na sjednici 28 februara 1992. godine, zvanično je postavljena i konstituisana kolaboracionistička država kao dio u sastavu savezne države Jugoslavije, odnosno Velike Srbije. Proces formiranja paradržave nije mogao proteći bez vojnih planova, koji bi takvoj tvorevini mogli osigurati ostvarenje svih postavljenih ciljeva, te je tako Skupština srpskog naroda u toku ubrzanih priprema za formiranje srpske Republike Bosne i Hercegovine, u decembru mjesecu 1991. godine donijela preporuku JNA o očuvanju cjelovitosti teritorije Jugoslavije, što je u stvarnosti podrazumijevalo korištenje JNA u srpske svrhe i očuvanje granica Velike Srbije. Nakon proglašenja srpske Republike BIH, njeni politički organi su JNA, čije su dvije oblasti bile stacionirane u Bosni i Hercegovini početkom 1992. godine, uputili nekoliko zahtjeva:[17]

"1. Ustupanje na korištenje oružja i municije: automatske puške, mitraljezi, pištolji, snajperi, te ručni bacači i BST — bestrzajni topovi — prim. S. ^. (gdje ih ne posjeduje TO), odgovarajuće vrste i količine municije.

2. Ustupanje na korištenje transportnih sredstava: terenska vozila (gdje se ne mogu obezbijediti iz popisa), oklopni transporteri i po jedan helikopter (samo za oblasne centre javne bezbjednosti). Transportna sredstva prije izlaska iz skladišta, odnosno iz jedinice treba prefarbati u plavu boju i staviti natpis 'milicija'.

3. Ustupanje na korištenje ostalih sredstava: radio-uređaji većeg dometa za održavanje veza (oblast-oblast, oblast-Vlada, Vlada-savezni organi, naročito nam je potrebna pomoć u organizaciji veza i izradi i korištenju dokumenata za zaštitu tajnosti veza), topografske karte srpskih teritorija (1:100.000 ili 1:50.000), plave (vazduhoplovne) uniforme koje bi se uz odgovarajuće oznake koristile za rezervnu miliciju"[18]

[17] Smail Čekić, *Agresija...*, str.553-556.
[18] Isto, str.556.

Politički organi kolaboracionističke tvorevine su od JNA također tražili i pružanje pomoći u okviru zauzimanja tzv. srpskih teritorija Bosne i Hercegovine, koje bi trebale ostati u Jugoslaviji, odnosno Velikoj Srbiji, te zaštite cjelokupnih roba i rezervi od interesa za Srbe i ideju Velike Srbije. Sagledavši sve ove radnje velikosrpskih nacionalista, vrlo lako se može doći do zaključka da su imali fašističke i genocidne namjere prema Bošnjačkom narodu te da secesionističke namjere prema Republici Bosni i Hercegovini.[19]

"Iza nacionalističke velikosrpske politike stajali su politički interesi — teritorijalna ekspanzija. Momčilo Krajišnik je to veoma jasno potvrdio, upućujući otvoren poziv za formiranje Velike Srbije: "Srpski cilj je veoma jednostavan: Mi smo naslijedili istorijsku ulogu ispunjenja zadataka koje su prethodne generacije nepotpuno obavile, a taj zadatak je da zaokružimo naše etničke prostore."[20] "Uključite se da stvaramo zajedničku državu, bićete ponosni da niste državorazgraditelji, nego državotvorci" [21]

Velikosrpski nacionalisti su na sve načine pokušavali homogenizirati srpski narod, SDS je tako na sjednici Skupštine Bosne i Hercegovine forsirao teze da je upravo ta skupština, ali i veći dio Sarajeva izgrađena na srpskoj zemlji, iznosili su teze da je mazohizam zadržavati granice Jugoslavije kakve je napravio AVNOJ. U takvim izjavan prednjačio je sam predsjednik SDS-a Radovan Karadžić, koji je osim što je i javno iznosio teze o stvaranju etnički čiste Velike Srbije, iznosio teze da se Srbi ovdje "bore" za korist zapada protiv islamskog fundamentalizma, protiv Azijskog mraka itd… Govorio je to da su se historijski Srbi uvijek borili na pravoj strani, te je pored svega toga u te svoje teze uvrštavao i samog Boga, govoreći da se Bog okrenuo Srbima kako su se oni okrenuli njemu. Pored pokušaja homogeniziranja srpskog etničkog korpusa petokolonaši iz Bosne i Hercegovine, zajedno sa svojim mentorima iz Srbije su kontinuirano iznosili i prijetnje po opstanak Bosne i Hercegovine, te kako imaju odlično razrađene planove za odgovor na nezavisnost Bosne i Hercegovine ukoliko ona bude proglašena.[22]

"Karadžić je prije referenduma građana za nezavisnost Republike, otvoreno iznio, da je njegov cilj — uspostavljanje Velike Srbije. On je, u jednom intervjuu, objavljenom u januaru 1992,

[19] Isto, str.556-557.
[20] Isto, str.559.
[21] Isto.
[22] Isto, str.559-561.

na pitanje šta je srpska strategija, izjavio: "Nema više povlačenja. Borićemo se" sve "dok ne postignemo Karađorđev cilj— ujedinjenje svih Srba i dok ne dovršimo borbu". S tim u vezi, Karadžić je istoga mjeseca izjavio : "Nema povratka na jedinstvenu BiH. Došlo je vrijeme da se srpski narod organizuje kao cjelina, ne gledajući na administrativne (postojeće) granice"[23]

O svesrpskom ujedinjenju, odnosno stvaranju jedne etnički čiste velike srpske države, Dobrica Ćosić je između ostalog istakao da takva ideja nikad nije u potpunosti umrla, već se samo prilagodila trenutnoj situaciji. Ćosić dalje ističe da se na cilju ujedinjenja svih Srba u jednu državu temeljilo i "srpsko jugoslovenstvo" koje je u 20. vijeku činilo osnovni sadržaj srpske nacionalne ideologije. [24]

Krajem marta 1992. godine u Sarajevu je održan Kongres srpskih intelektualaca, koji je nazvan "Jugoslovenska kriza i srpsko pitanje". Na tom kongresu govorili su razni velikosrpski nacionalisti, kroz struku intelektualaca i akademika, iznošeni su prijedlozi etničkih karti i podjela, čak je Momčilo Krajišnik, po ko zna koji put iznio teze o objedinjavanju srpskog življa u etnički čistu novu državu, predlagao je čak i raseljavanje stanovništva s jedne teritorije na drugu, a sve to pod izgovorom kako Srbi ne mogu ostati u nekoliko država rasuti. Na Kongresu je također bilo i govora o mirnom razilaženju, kako bi se nekad u budućnosti Bošnjaci, Srbi i Hrvati opet mogli ujediniti zbog eventualnih zajedničkih interesa, to je u suštini bio možda i posljednji pokušaj "mirnog" cijepanja Bosne i Hercegovine, i stavljanje njene teritorije u službu nove države tzv. Velike Srbije. U skladu s uputama velikosrpskih nacionalista iz Srbije, na sjednici Skupštine srpskog naroda 12. maja 1992. godine, a nakon prethodno utvrđene granice između Srpsko-hrvatskih petokolonaša Mate Bobana i Radovana Karadžića, iznesene su javno i formalno-pravno namjere za okupaciju i uništenje tada već nezavisne Republike Bosne i Hercegovine, javno su obznanjeni velikosrpski strateški ciljevi, koji su u sebi nosili genocidni, antiustavni, izdajnički i fašistički karakter.[25]

"- Prvi strateški cilj razdvajanje od druge dvije nacionalne zajednice, državno razdvajanje…

- Drugi strateški cilj je koridor između Semberije i Krajine…

[23] Isto, str.560-561.
[24] Šefko Hodžić, Obaveza je i čast braniti Bosnu i Hercegovinu, Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo, 2016, str.25.
[25] Smail Čekić, *Agresija...*, str.562-567.

- Treći strateški cilj je uspostavljanje koridora u dolini rijeke Drine, odnosno, eliminisanje Drine kao granice između dva svijeta…

- Četvrti strateški cilj je uspostavljanje granica na rijeci Uni i rijeci Neretvi…

- Peti strateški cilj je podjela grada Sarajeva na srpski i muslimanski dio i uspostavljanje svakog od ova dva dijela efektivne državne vlasti te kontitutivne države…

- Šesti strateški cilj je izlazak Srpske Republike BIH na more." [26]

Nakon iznošenja navedenih strateških ciljeva na Skupštini srpskog naroda, General Ratko Mladić je dao svoje viđenje, na zahtjeve političkih petokolonaša i njihovih mentora iz Srbije, izjavio je da ovakve ciljeve nije moguće izvesti bez strašnih zločina, odnosno Genocida, te je istakao da se o tim treba vrlo precizno pripremati i što manje pričati, kako bi se plan što bolje realizovao. Par dana poslije javnog iznošenja strateških ciljeva, održan je i sastanak s predstavnicima opština, gdje su isti i razmatrani, te su u skladu s tim doneseni i zaključci o postupcima prema navedenim ciljevima. [27]

"Ljudi i narodi nisu zalog niti su ključevi koje možeš držati u jednom džepu i koje možeš prebacivati ovdje i tamo. To je nešto jednostavno reći, ali teško ostvariti.... mi ne možemo čistiti, niti mi možemo sijati kroz sito, tako da samo Srbi ostanu ili da Srbi prođu kroz njega, a ostali da odu... Ja ne znam kako će gospodin Krajišnik i gospodin Karadžić objasniti ovo svijetu. *Ljudi, to bi bio genocid.*"[28]

"- Mora biti državno razdvajanje 3 nacionalne zajednice;

- Krajina se mora spojiti sa Srbijom desnom obalom Save i to u pojasu od 25-30 km;

- stvaranje koridora dolinom rijeke Drine tako da srpski narod kontroliše i levu i desnu obalu Drine;

- uspostavljanje granica od rijeke Une do rijeke Neretve;

[26] Robert Donia, *Iz skupštine Republike Srpske 1991-1996*, University Press, Sarajevo-Tuzla, 2012, str.52.
[27] Smail Čekić, *Agresija...*, str.568.
[28] Isto.

- navedeno je da Sarajevo mora biti podijeljeno ili sravnjeno sa zemljom;

- da se ispita mogućnost izlaza Srpske republike Bosne i Hercegovine na more." [29]

Navedeni strateški ciljevi, su prema rukovodstvu velikosrpskog pokreta jedino mogući bili uz upotrebu sile, pa je shodno tome napravljen plan raspodjele snaga i sredstava za realizaciju tih ciljeva. Glavni cilj pored strateških je bio okupacija teritorija koji bi kasnije bili priključeni novonastaloj državi Velikoj Srbiji, odgovornost za taj zadatak okupacije teritorije Republike Bosne i Hercegovine dobilo je političko rukovodstvo srpske Republike Bosne i Hercegovine, te njihova vojna sila, vojska srpske Republike Bosne i Hercegovine, čiji je glavnokomandujući bio General Ratko Mladić. Ratko Mladić je svojim pretpostavljenima u vojsci s kojom je komandovao 16.juna 1992. godine izdao naredbu u kojoj je naredio da se istraje na strateškim ciljevima srpskog naroda, a kasnije su se svi operacije agresorske vojske vodile tim ciljevima, u okviru kojih su na teritoriji Republike Bosne i Hercegovine počinjeni mnogi zločini nad nesrpskim stanovništvom, što je kulminiralo Genocidom nad Bošnjacima. Od navedenih strateških ciljeva jedan na kome su možda i najviše inzistirali petokolonaši iz Republike Bosne i Hercegovine, jeste onaj oko izlaska srpske Republike Bosne i Hercegovine (Republike Srpske) na more, te je tim povodom Radovan Karadžić tražio poseban sastanak s predsjednikom Srbije Slobodanom Miloševićem, na kom je izjavio da "njegovi" Srbi moraju ostati istrajni u poslu kojeg obavljaju kako bi ispunili cilj izlaska Republike Srpske na more. Radovan Karadžić također je naglasio da njihov pokret treba da bude odlučan u pogledu širine koridora i što je moguće kompaktnije teritorije, koja bi predstavljala definitivno rješenje.[30] "Političko i vojno rukovodstvo kolaboracionističke Srpske Republike Bosne i Hercegovine je, na sastanku Vrhovnog savjeta odbrane Savezne Republike Jugoslavije, 29. avgusta 1995, od Slobodana Miloševića, predsjednika Republike Srbije, tražilo "da izloži prioritete koje će zastupati na konferenciji sa predstavnicima Kontakt-grupe o pitanju bivše Bosne i Hercegovine, što im je udovoljeno". Milošević je "na posebnom papiru ispisao da su to : (1) što širi severni koridor (posebno kod Brčkog), (2) kompaktnost teritorije, (3) što više gradova i (4) izlaz na more". Na insistiranje Karadžića "lista prioriteta" je dopunjena "sa još tri tačke: (5) prostor između Grmeča i Kozare, (6) Dolina Neretve i (7) Srpsko Sarajevo"[31]

[29] Isto, str.569.
[30] Isto, str.569-572.
[31] Isto, str.572.

4. GORAŽDE U AGRESIJI NA REPUBLIKU BOSNU I HERCEGOVINU

4.1. Kratka historija Goražda

U gornjem toku rijeke Drine na nadmorskoj visini od 345 m. nalazi se grad Goražde. Grad se nalazi na obje obale rijeke Drine, te posjeduje važan strateški i Geografski značaj, što ga je kroz njegovu historiju, a posebno u periodu agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu koštalo. Samo Goražde okruženo je s nekoliko uzvišenja i šumskih predjela koje mu iznimno doprinose izgledu, s jugoistočne strane smještena je Biserna, na južnoj strani nalaze se Samari, na jugozapadu je smješten Mišjak, dok se sa zapada i sjevera prostiru Gubavica i Površnica. Kroz ova šumska predjela proteže se rijeka Drina, čijom dolinom je Goražde u prošlosti, ali i danas povezano s mnogo drugih krajeva, s glavnim gradom Sarajevom, zatim prema državi Srbiji i Crnoj Gori, kao i s primorjem. Grad Goražde se prvi put pominje za vrijeme srednjovjekovne Bosanske države, odnosno 1379. godine. U to vrijeme u Goražde je služilo kao neki vid tranzitnog centra na putu između Dubrovnika i Niša, koji su imali obilatu trgovačku saradnju, a status tranzitnog centra Goražde je dobro iskoristilo jer su se u njemu razvile mnoge privredne grane djelatnosti, od kojih se najviše isticala trgovina. Goražde je zajedno s regijom Gornjeg Podrinja nakon dolaska pod vlast Bosanske države predstavljalo istočnu granicu naše srednjovjekovne države, koja se održala i do današnjih dana. Negdje oko 1463. godine i Goražde je palo pod okupaciju Osmanlija, dolaskom Osmanlija u tadašnjoj Bosni se postepeno mijenjao političko-administrativni sistem. Osmanlije su Goražde prvostepeno svrstali kao nahiju Fočanskog kadiluka, a Foča je u to vrijeme bila regionalni trgovinski centar, zatim je Goražde postalo dio Hercegovačkog sandžaka koji je bio podijeljen na tri administrativna centra, a Goražde je bilo dio kadiluka Drina. Od 1667. godine Goražde kao dio Čajničkog kadiluka, prešao je pod upravnu nadležnost Bosanskog sandžaka. Do kraja Turske okupacije Bosanske države, Goražde je još nekoliko puta prelazilo iz nadležnosti jednog sandžaka u drugi. Turska okupacija Goraždu je donijela veliki razvitak na svim poljima, kulturnim, trgovinskim, arhitekturnim, jer su za vrijeme Turske okupacije u Goraždu izgrađene mnoge znamenitosti, ali i mnoge trgovinske rute, a posebno se tu izdvajaju mostovi koji su povezali dvije obale i bili od ogromnog značaja. Pored svih napredaka na raznim poljima, Goražde je u vremenu Turske okupacije i dalje ostao tranzitni centar, te nije dobio ulogu administrativnog središta. 1878.

godine naša zemlja predata je Austrougarskoj monarhiji, a iste godine i u Goražde su ušle okupacijske snage, te je ova promjena uprave nad Bosnom, našoj zemlji donijela transformaciju iz Islamski orijentisane zemlje u jednu za to vrijeme modernu evropsku državu. Dolazak Austrougarske pokrenuo je značajnu gradnju u Goraždu, izgrađena je Pošta, Bolnica, Vodovod, rasadnik voća, Kasarna, te možda i najznačajniji projekat tog vremena putna komunikacija između Jabuke, Goražda i Rogatice. Do prvog svjetskog rata u Goraždu je najviše živjelo Bošnjaka. Za vrijeme Prvog svjetskog rata Bošnjačko stanovništvo se masovno borilo na strani austrougarske vojske, te je masovno i postradalo u tom periodu uglavnom od srpske i crnogorske vojske. Za vrijeme Kraljevine SHS, Goražde je pripadalo Drinskoj banovini i u tom periodu nije bio značajnijeg razvoja ovog grada i ove regije, jedino vrijedno spomena jeste uspostava struje koja se dogodila 1932. godine. U periodu Drugog svjetskog rata Goražde je preživljavalo, kao i cijeli svijet tada, teške dane, s obzirom na izmiješanost domaće populacije dešavali su se razni i mnogobrojni zločini, kako od strane okupatora tako i domaćih kvislinga. 1941. godine Goražde je zauzeto od strane Njemačko-talijanskog agresora i okupatora, a uporedo s njima i domaća kvislinška NDH je uspostavila svoju vlast. Samo Goražde je tokom cijelog perioda rata prelazilo iz jedne vlasti u drugu, te je za to vrijeme počinjen jedan od genocida nad Bošnjacima, kada su na očigled svih ubijani i bacani u Drinu, ali i na mnoga druga skrivena mjesta. U završnim godinama rata NOVJ je vodila teške borbe s okupatorima, a 6. marta 1945. godine uslijedilo je konačno oslobođenje Goražda, koje je od tog momenta, pa sve do 1990-tih godina bilo u sastavu Jugoslavije, te ga karakteriše ogroman društveni i ekonomski napredak. Za vrijeme Komunističke Jugoslavije, Goražde, ali i okolna mjesta su doživjela enormnu ekspanziju, nekoliko fabrika i preduzeća je pokrenuto u Goraždanskoj regiji među kojima se najviše ističu tvornice Pobjeda, Azot, tvornica za preradu žice, te građevinsko preduzeće Drina, ovi privredni giganti su održavani privredu ovog kraja dugi niz godina, za zaposlenih oko 11.000 ljudi, što je za malu sredinu kakva je Goražde bilo od nemjerljivog značaja, Goražde je bila jedna zdrava i sretna sredina sve do početka 90-tih godina. Nakon oaze mira i bratstva jedinstva, 1992. godine otpočela je dugo pripremana Velikosrpska agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu, a Goražde je predstavljalo jedan od najvažnijih strateških interesa agresora, te je ono preživjelo najgore ratne strahote tokom opsade. O opsadi i teroru nad Goraždom više pomena će biti u sljedećim poglavljima rada. [32]

[32] Šire o tome: http://www.bpkg.gov.ba/kanton/3160/kratak-prikaz-gorazda-i-gornjeg-podrinja-kroz-historiju; http://www.gorazde.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=102&Itemid=60 (Pristup 5.11.2018)

4.2. Organizacija odbrane Goražda

Za potrebe ovog istraživanja obavili smo intervjue s nekoliko aktivnih učesnika događaja, koji su obuhvaćeni ovim istraživanjem, te smo ostvarili neka nova saznanja koja su pomogla dodatnom rasvjetljavanju istine o predmetu ovog istraživanja. Pomenuti istraživački intervjui obavljeni su s trojicom ratnih komandanata, koji su u periodu agresije bili aktivni organizatori odbrane Goražda, a to su Abduselam Sijerčić, Ahmet Sejdić i Mersed Prljača.

Abduselam Sijerčić rođen je u Goraždu 16.2.1952. godine. Rat ga je zatekao u njegovoj 40-oj godini, a u to vrijeme bio je uspješan ugostitelj u Goraždu. Početkom rata bio je komandant Kriznog štaba Stara Čaršija, zatim nakon formiranja brigada postao je komandant 31. Drinske brigade, nakon toga povodom reorganizacije u okviru armije uporedo biva postavljen na poziciju komandanta za moral 81. divizije, te je u konačnici rat završio sam pozicijom komandanta garnizona Goražde.[33]

Ahmet Sejdić rođen je u selu Drokan blizu Višegrada 2.1.1960. godine. Svoje obrazovanje završio je u Višegradu i Sarajevu, dok je vojnu službu okončao 1985. godine završetkom škole za rezervne oficire postavši tako rezervni oficir JNA. Početkom agresije dobrovoljno se javio u organizaciju otpora agresoru, te je u početku organizovao grupu koja je prerasla u odred, a zatim se taj odred transformisao u 1. slavnu višegradsku brigadu. Sredinom 1993 pored komandanta 1. Slavne višegradske brigade, obavljao je i dužnost načelnika štaba IBOG te se na toj funkciji zadržao do kraja 1994. godine, od kada biva postavljen za komandanta 808. oslobodilačke brigade gdje se zadržao do kraja agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu.[34]

Mersed Prljača rođen je u Čajniču 28.1.1954. godine. Svoje obrazovanje završio je u Goraždu, te je u periodu Jugoslavije radio u predgrađu Goražda Kopačima, radio je u hladnjači. Bio je rezervni oficir JNA, te učesnik svih odbrambenih dejstava u Goraždu od samog početka agresije na našu državu. Radio je na pripremi stanovništva za nadolazeću agresiju, te početkom rata bio komandant bataljona u naselju Bačci. Tokom tih godina bio je i član vladajuće stranke SDA, te je učestvovao u raznim političkim pregovorima koji su se vodili u Goraždu i okolini s petokolonašima iz Republike Bosne i Hercegovine. Tokom reorganizacije IBOG i preimenovanja

[33] Intervju s Komandantom 31. Drinske brigade, Abduselam Sijerčić (25.11.2018)
[34] Intervju s Komandantom 1. Slavne višegradske brigade, Ahmet Sejdić (23.11.2018)

u 81. diviziju 1994. godine, postao je komandant 831. lahke brigade, na čijem se čelu zadržao do okončanja agresije na našu državu.[35]

Na međunarodno priznatu Republiku Bosnu i Hercegovinu izvršena je međunarodna oružana agresija, koja je godinama detaljno i precizno planirana u političkom i vojnom vrhu Srbije, te Jugoslovenske narodne armije (JNA). Goražde je predstavljalo vrlo bitan položaj u ciljevima agresora, te nisu birali sredstva njegovog osvajanja. 1990. godine na prvim demokratskim izborima u Republici Bosni i Hercegovini, u gradu Goraždu većinsku pobjedu odnosi SDA, a za predsjednika skupštine opštine izabran je, ispred SDA Hadžo Efendić. Iako je većinsku pobjedu u opštini Goražde odnijela SDA, kadar SDS-a je u skladu sa Strateškim ciljevima srpskog naroda, radio sve na pripremi okupacije tog dijela Republike Bosne i Hercegovine. Predsjednik odbora SDS-a u Goraždu Stanoje Begović je već nakon održanih izbora, dobio instrukcije od vrha SDS-a da na sve načine inzistira na podjeli vlasti u Goraždu, iako je pobjednik bila SDA i imala je izborni legitimitet na svojoj strani, težnje SDS-a Goražda bile su prvobitno podjela vlasti, a zatim su otišli i dalje u svojim zahtjevima, te su radili na tome da SDS preuzme cjelokupno Goražde, sve je to rađeno planski jer su kolaboracionisti i velikosrpski nacionalisti znali da iza sebe imaju ogromnu silu u vidu JNA. JNA je pripreme za okupaciju Goražda otpočela u drugoj polovini 1991. gdje su pod izgovorom mobilizacije, obilazili samo Goražde te okolne opštine i tako pripremali teren za kasniju opsadu i teror nad opštinama s Bošnjačkom većinom. Od oktobra 1991. godine preko organa SDS-a vršeno je sistemsko naoružavanje srpske populacije u cijeloj Republici Bosni i Hercegovini, a samim tim i u opštini Goražde. Petokolonaši su prema uputama mentora iz Srbije vršili masovno iseljavanje srpskog naroda iz okolnih sela gdje su Srbi bili većina, kako bi ih zaštitili od borbenih dejstava, te kako bi taj teren upotrijebili za granatiranje grada i snajpersko djelovanje po položajima i mjestima gdje su Bošnjaci i ostali odani ideji nezavisne RBIH bili u većini. Nakon što je Predsjedništvo Republike Bosne i Hercegovine proglasilo nezavisnost, uslijedile su prve barikade SDS-ovih terorista po cijeloj Bosni i Hercegovini, a već do 20 marta 1992. godine dobrovoljačke jedinice JNA u Goraždu i susjednim opštinama dosegle su cifru od 6500, što govori o jasnim planovima agresora o Genocidu nad svim što nije srpsko na ovom području. Barikade u regiji Goražda prvo su postavljene u selima ove opštine, dok je u gradu i dalje život normalno funkcionisao. Prema jasno izrađenom planu SDS je angažovao autoprevoznika koji je prijetio da

[35] Intervju s Komandantom 831. lahke brigade, Mersed Prljača (18.11.2018)

će dići benzinsku pumpu u zrak, što je bio samo podsticaj za dalje aktivnosti petokolonaškog SDS-a, pomenuti događaj desio se 22. marta 1992. godine, nakon čega su se pojavile i prve barikade u užem dijelu grada u naseljima Lug, Kolijevke, Splavište, Površnica i Bare. Nakon pomenutih aktivnosti petokolonaškog SDS-a Skupština Goražda proglasila je vandredno stanje u opštini Goražde, te se situacija privremeno smirila, sve barikade se uklonjene, a SDS-ovi aktivisti su se povukli prema naselju Površnica, gdje su se učvrstili i nešto kasnije formirali Glavni štab SDS-a.

Intervju sa Komandantom 31. Drinske brigade, Abduselam Sijerčić:

Kada se dogodila prva razmjena vatre u Goraždu?

" Prvoj razmjeni vatre prethodio je isplanirani incident na benzinskoj pumpi, kada je grupa SDS-ovih terorista pregradila put barikadama a bili su i dobro naoružani. Tada smo uvidjeli da su oni ograničili kretanje po gradu te da regularna policija ne poduzima ništa, a prethodno je došlo do podjele u policiji, gdje su agresori napravili neki svoj Romanijski MUP, te su oni označili svoj dio na Površnici gdje su postavili svoje straže i punktove koje su kontrolisali. Mi nismo odmah reagovali, jer smo čekali da tadašnje državne institucije reaguju, međutim takva reakcija je izostala, te je nas nekolicina koji smo bili organizovani napravila novu barikadu teroristima iza leđa između benzinske pumpe i Kokinog sela, te smo ih tako potpuno okružili. Tako okružene smo ih primorali da razgovaraju sa našim kriznim štabom, ti pregovori su bili dugi i teški i na kraju je dogovoreno da se teroristi propuste, ali i da mi povučemo našu barikadu. U međuvremenu dok su se vodili ti pregovori pojavile su se barikade i na drugim mjestima u gradu pa je došlo do napetosti, mi smo reagovali na ljude da smire situaciju i povuku barikade. 24. Marta građanski forum je pokrenuo akciju da se obiđu sporna mjesta gdje je napeta situacija, te su prilikom odlaska na Površnicu dočekani sa vatrom od strane agresora, koji su tada već imali pripremljene rovove, prilikom tog pucanja na civile ranjeno je nekoliko osoba, a jedna žena teže. Prije tog otvaranja vatre mi smo imali jednu pripremljenu četu za svaki slučaj na Graboviku ukoliko bi se desili neki incidenti, te su u trenutku otvaranja vatre naši ljudi uzvratili paljbu agresoru, kako bi se ostatak tih civila uspio izvući i tako ostati živ, eto to je bilo prvi oružani incident izazvan od strane agresora koji se desio 24. Marta 1992. godine."

Nesrpskom stanovništvu opštine Goražde nakon ovih pomenutih događaja bilo je jasno ka čemu velikosrpski nacionalisti teže i kakvu politiku provode. Svakim danom u Goraždu su tenzije

rasle, dijelom zbog potpuno nerealnih zahtjeva čelnika SDS-a o preuzimanju kontrole nad opštinom, a dijelom i zbog teško naoružanih agresorskih dobrovoljaca koji su se pojavljivali po dijelovima opštine Goražde. SDS je na sve načine pripremao teren za okupaciju Goražda koja će uslijediti ubrzo, novine sarajevsko Oslobođenje javile su da je putna komunikacija u gornjem Podrinju potpuno blokirana, te da nema mogućnosti da se novosti iz glavnog grada prenesu do Goražda, a također agresorski dobrovoljci su polovinom marta 1992. godine zauzeli relej Trovrh iznad Goražda i okrenuli ga prema Srbiji, te na taj način izvršili potpunu medijsku blokadu građana ove opštine, izolirajući ga od vijesti i svakodnevnih događaja iz regije Bosne i Hercegovine. U proljeće 1992. godine pažnja cijelog svijeta se najviše fokusirala na glavni grad Republike Bosne i Hercegovine Sarajevo i događaje u njemu, a za to vrijeme tada već agresorska JNA je po cijelom Podrinju osvajala opštinu po oštinu i grad po Grad, redom su padali Višegrad, Foča, Čajniče, Rogatica itd… Sredinom Aprila mjeseca u Goraždu je već bilo mnogo protjeranih iz susjednih opština, grad je bio preplavljen Bošnjačkim civilima koji su izbjegli ispred agresorske torture koju su sprovodili u susjednim opštinama. Agresorska JNA je sprovodila strategiju opkoljavanja Goražda, te su ga zbog specifičnosti njegovog geografskog položaja ostavili za posljednje mjesto koje će zauzeti, a u međuvremenu su okupirali cjelokupnu putnu komunikaciju od Pala do Višegrada, što im je omogućilo da nesmetano prolaze tim terenom i bez ikakvog otpora osvajaju teritorij Republike Bosne i Hercegovine. Nakon okupacije cjelokupnog gornjeg Podrinja, agresorima je ostalo još samo Goražde, kojeg su 2. Maja 1992. godine još jednom pokušali politički i bez otpora preuzeti, te je tog dana iznesena zadnja i otvorena prijetnja Hadži Efendiću i vlastima u Goraždu od strane predstavnika kolaboracionističkog SDS-a, gdje su oni izjavili da zahtijevaju cjelokupnu teritoriju opštine Goražde pod svoju vojnu i političku kontrolu.[36]

Intervju sa Komandantom 831. lahke brigade, Mersed Prljača:

Kako ste spremali narod i grad na odbranu od nadolazeće agresije ?

"S obzirom na činjenicu da smo imali vrlo malo oružja, skoro nikako, mogli smo se jedino osloniti na neke tehničke pripreme građana, kako bi bar malo mogli ublažiti ekefat tih prvih dana agresije. Mi smo dobili od organa vlasti dobili zadatke da narod upoznamo sa situacijom u gradu i u zemlji, te ga na taj način što bolje pripremimo za evenutalne sukobe koji bi mogli uslijediti, u

[36] Muamer Džananović, nav.dj., str.43-48; Intervju sa Komandantom 31. Drinske brigade, Abduselam Sijerčić (25.11.2018)

okviru toga smo im davali određene upute kako da se ponašaju i spreme za eventualno ratno stanje, a nakon tog procesa, također prema uputama organa vlasti formirali smo krizne štabove u jako teškim uslovima."

Kakvu je ulogu odigralo goraždansko političko rukovodstvo u tom vremenu ?

"Izuzetnu ulogu je odigrao naš tadašnji gradonačelnik Hadžo Efendić, on je jedan od najzaslužnijih ljudi što JNA nije ušla u Goražde. Njegovi dugotrajni pregovori sa agresorskom stranom su urodili plodom jer nam je na taj način kupio vrijeme kako bi spremili kakvu takvu odbranu. Njegova uloga je ogromna u odbrani i opstanku našeg grada." [37]

Intervju s Komandantom 1. Slavne višegradske brigade, Ahmet Sejdić:

Kakva je bila organizacija otpora u Goraždu početnih dana od trenutka vašeg dolaska ?

"Naša jedinica je nakon dolaska u Goražde bila podrška, uvezali smo se sa Komandantom Pelamom (Abduselam Sijerčić), te smo tako izvodili dejstva po otpočinjanju agresije, u početku je to bilo dosta neorganizovano, puno mješanja jedinica, različitosti u pristupu, puno poteškoća u rukovođenju i komandovanju itd, ali smo iz toga izvukli zaključak da se može agresor napasti, da on nije ništa posebno, da je jedan strašivi sadržaj i da ako mu se pokaže želja za odbranom, on gubi snagu, takav psihihički pristup značio nam je prilikom operacija KRUG i DRINA koje su kasnije uslijedile. 4. maja prilikom prvog napada na Goražde, naša jedinica je bila okosnica oko Hotela Gradina i uže gradske sredine na lijevoj obali Drine, a 11. maja smo u sadejstvu sa Pelamom i još nekim jedinicama napadali na Gradinu i zauzeli je." [38]

Uvidjevši opasnost koja se priprema Goraždu, a poučeni iskustvima iz drugih gradova Republike Bosne i Hercegovine, posebno Podrinja u Goraždanskim naseljima su tokom 1992. godine organizirani Krizni štabovi, neka od tih naselja bila su Vinarići, Vitkovići, Bare, Kopači itd… 15. aprila odlukom Savjeta za narodnu odbranu, na čijem se čelu nalazio predsjednik Skupštine opštine Goražde, naredio je da se izvrši mobiliziacija opštinske Teritorijalne odbrane (TO), a odziv na istu bio je gotovo 100%. Nakon izvršene mobilizacije u ovoj opštini najveći nedostatak predstavljalo je oružje, koje je JNA dvije godine ranije oduzela i podijelila agresorskim

[37] Intervju sa Komandantom 831. lahke brigade, Mersed Prljača (18.11.2018)
[38] Intervju s Komandantom 1. Slavne višegradske brigade, Ahmet Sejdić (23.11.2018)

dobrovoljcima, kako bi što uspješnije vršili Agresiju na Goražde i Bosnu i Hercegovinu, branioci Goražda od naoružanja su posjedovali lično i oružje koje su kupili na crnom tržištu, ali je njihov broj svejedno bio mal. Moral branioca Goražda, a kasnije pripadnika Armije Republike Bosne i Hercegovine bio je veoma visok, kao i njihova odlučnost da se suprotstave nadolazećoj velikosrpskoj agresiji.

Intervju sa Komandantom 31. Drinske brigade, Abduselam Sijerčić:

Kakva je bila situacija sa naoružanjem branioca tih početnih dana ?

" Pa još prije ikakvih sukoba oružje Teritorijale odbrane je odvezeno sa ovih područja, tako da smo mi bili prepušteni sami sebi. Snalazili smo se kako ko umije, pred sami početak sukoba neki od nas su kupovali oružje po iznimno visokim cijenama, a neki su opet pravili puške od običnih cijevi, mi smo to zvali Lunta, pa se kasnije i ta lunta preprodavala po nižoj cijeni. Ta lunta je napravljena sa mehanizmom za okidanje i mogućnošću da u nju stane jedan ili dva metka, to u suštini i nisu bile puške, ali su stanovništvu davale sigurnost. U tim prvim danima sukoba od pravog oružja imali smo zaista malo toga, imali smo desetak papovki, nešto automatskog oružja koje je kupljeno na crno, te jedan ručni bacač koji je ostao u MUP-u, ali s druge strane nismo imali granata, te nam je on tih početnih dana bio neupotrebljiv. Mogli smo mi mnogo bolje dočekati te prve agresorske napade, da su naši ljudi koji su radili u tvornici pobjeda na vrijeme izvukli topove koji su tamo ostali i na poslijetku pali u ruke agresora."

U Aprilu mjesecu 1992. godine, tada još uvijek samo obični građani Goražda, prema uputama Hadže Efendića i Hameda Rišljanina, jednih od glavnih ljudi u pripremi početne odbrane Goražda, su vršili dežuru i izvodili straže u naseljenim mjestima ove opštine te važnim infrastrukturnim objektima. Nakon već pomenutog posljednjeg ultimatuma vlastima Goražda od strane velikosrpskog kolaboracionističkog SDS-a o predaji Goražda koja je odbijena, u ranim jutarnjim satima 4 maja 1992. godine, uslijedio je prvi otvoreni napad na Goražde. Napad je uz razne SDS-ove dobrovoljce koordinisan od strane agresorske JNA, koja je početni udar izvršila na lijevoj obali Drine u naseljima s pretežno Bošnjačkom većinom, te su istovremeno simpatizeri velikosrpskog fašističkog pokreta subverzivnim dejstvima unutar samog grada izvršili akcije, u PTT Goražde izvršena je Sabotaža i time je prekinuta svaka veza u Goraždu, medijska blokada kako je već navedeno je uspostavljena okretanjem releja iznad Goražda prema Srbiji, isključena je

i struja te je vršena žestoka paljba iz raznih oružja i oruđa prema civilnom stanovništvu Goražda. Početne napade agresora su hrabri branioci Goražda uspjeli usporiti, a kontranapad branica Goražda 5 dana nakon otpočinjanja borbenih dejstava 9 maja, rezultirao je oslobađanjem određenih agresorskih položaja koji su zauzeti nekoliko dana ranije, među kojima se posebno ističe Hotel Gradina, na kojem je agresor imao svoje istureno komandno mjesto, u navedenim događajima posebno treba naglasiti ogromni napor TO Goražde na organizovanju stanovništva za odbranu od nadolazeće velikosrpske Agresije. U početnim danima rata na prostoru Goražda agresorska JNA, tačnije njen Užički korpus je silovito pokušavao da uđe u Goražde pješadijom i tenkovima, ali su nekoliko puta bili zaustavljeni u mjestu nadomak samog grada Goražda Kopačima.[39]

"Dana 14.05.1992. godine napao nas je Užički korpus koje je bio stacioniran u Ustiprači. Napad je izvršen u blizini sela Mašići, kod donjeg kamenoloma. Tom prilikom poginulo je osam vojnika bivše JNA, a dvojica su bila ranjena. Jedan od njih je u toku noći umro dok je drugi ostao živ jer je bio lakše ranjen. Mislim da mu je ime bilo Vlado i on je sutradan, 15.05.1992. godine razmijenjen."[40]

Intervju sa Komandantom 31.Drinske brigade, Abduselam Sijerčić:

Kada se dogodio prvi otvoreni napad na Goražde ?

" Mi u kriznom štabu smo dobili informaciju 3. maja, da će narednog dana 4. maja u 6 ujutro otpočeti otvoreni napad na Goražde, te sam u skladu sa tom informacijom sve jedinice koje smo imali izveo na liniju odbrane od Grabovika do Vitkovića koje su na položajima bile cijelu tu noć. Osjećao se pritisak među braniocima u iščekivanju napada, kada je bilo 6 sati ujutro 4. maja ništa se nije desilo, te su se neki od nas pomalo i opustili, međutim za sat vremena u 7 sati otpočeo je prvi žestoki napad na Goražde. Mi smo dogovorili sa onim brojem oružja koje smo imali, sve ono što smo izradili lično i nešto što smo kupili sve je bilo tada na liniji. Prvog dana napada, najjači udar primio je Grabovik, jer su agresori znali da u Goražde ne mogu ući a da ih ne dočeka vatra s Grabovika. Ti momci na Graboviku usuđujem se reći da su imali jednu od odlučujućih uloga u odbrani Goražda tada. Drugi čin koji je bio presudan za odbranu Goražda tokom cijelog rata

[39] Muamer Džananović, nav.dj., str.50; Hamid Bahto, *Sa braniocima Sarajeva i Goražda*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2008, str.113-115; Intervju sa Komandantom 31. Drinske brigade, Abduselam Sijerčić (25.11.2018)
[40] Muamer Džananović, nav.dj., str.50.

dogodio se kada su naše snage zauzele hotel Gradina, koji je bio komandno mjesto agresora, i tu smo zarobili dokumentaciju zahvaljujući kojoj smo odbranili Goražde i prilikom tog prvog napada, ali i kasnijeg toka događaja. U toj zarobljenoj dokumentaciji otkrili smo da je razrađen plan da se Goražde osvoji između 12 i 15-og maja i agresori nisu vjerovali da je bilo koji drugi scenario moguć, prema tom planu trebali su ovladati sa dva mosta preko Drine, sa mostom Žrtava genocida u Srebrenici, kako se danas zove i željezničkim mostom u Bačcima. Također su imali za cilj i da osvoje Trebeško brdo, te će zatim dobiti pomoć iz Rudog i Višegrada to je pisalo u dokumentima, što znači da su oni jasno i detaljno pripremali napad iz svih pravaca, te pokolj u Goraždu, nakon što su to sve već uradili u Rudom, Višegradu, Rogatici i Foči, a to predstavlja očitu namjeru genocida nad našim narodom."

Da li je Velikosrpski agresor kovao planove novog genocida nad Bošnjacima ?

"Pa prema onome što smo mi zarobili i vidjeli, ta namjera je u potpunosti razotkrivena. Uz angažovanje pješadije, avijacije, te dalekometnog naoružanja iz okupirane Foče i Rogatice kako bi se ciljano gađala škola u Ilovači, Mravinjcu, te na Trebeškom brdu, a sve to sa namjerom da se grad presječe na tri dijela. Da su u tome uspjeli Kopači bi po automatizmu pali i oni bi stanovništvo sa desne obale prepustili da pređe na lijevu obalu preko mosta Žrtava genocida u Srebrenici, i onda što se u tom okruženju ne bude moglo pobiti, oni bi protjerali prema Grepku, to sve stoji u tim dokumentima koje smo mi zarobili, i po tome se može zaključiti da su već tada planirali završiti posao sa Bošnjacima u Podrinju. Kada smo analizirali te dokumente, odlučili smo da mi prvi njih napadnemo na Babu, i da ih tako skinemo sa na naših leđa te da osujetimo njihov plan da nas sve eliminišu, također maksimalno odlučno smo branili Obarak, i time smo zaštitili most kojim su oni htjeli Bošnjake zatvoriti kako bi nas eliminisali. Kada su uspješno odradili ta dejstva Goražde je bilo sigurno, jer oni apsolutno nama nisu davali nikakvu šansu, nisu imali nikakav rezervni plan, bili su ubjeđeni da će u ta tri dana od 12 do 15. maja završiti posao oko Goražda i eliminisati Bošnjake u ovom dijelu Bosne, čak su odredili ljude i objekte koji će voditi civilnu vlast po osvajanju Goražda." [41]

22. maja 1992. godine agresorske snage su krenule u konačnih napad s ciljem okupiranja preostalih slobodnih regija na prostoru opštine Goražde, ali i drugih do tada neokupiranih opština.

[41] Intervju sa Komandantom 31. Drinske brigade, Abduselam Sijerčić (25.11.2018)

Tog dana izvršen je ponovo napad na Goražde, ovaj put iz svih pravaca, prvi put je granatiran i grad Rogatica, u kojem je do početka Agresije živio velik broj Bošnjaka, također su granatirana i okolna Bošnjačka sela blizu Rogatice. Nedugo nakon ovih napada uslijedili su i avijacijski udari vojske Jugoslavije, koja je do tada već nosila novi naziv, po selima s Bošnjačkom većinom bacane su bombe različitog kalibra, a sve je to rađeno bez ikakvog otpora na tim prostorima, agresorska avijacija čak se služila i bojnim otrovima, što je bio jasan pokazatelj namjere istrebljenja nesrpskog stanovništva na ovim prostorima, te namjere Genocida nad dojučerašnjim komšijama Bošnjacima. Isti dan agresorski napadi izvršeni su i u reonu opštine Pale, u selima s Bošnjačkom većinom gdje su također agresori bez otpora vršila borbena dejstva i iživljavali se na nedužnom civilnom narodu, ove operacije bile su jasan znak, pokušaja izoliranja Goražda te ostavljanja njega za posljednje u nizu opština koje će agresor zauzeti, ovakva ratna dejstva, također idu u prilog i naredbi Ratka Mladića, da se borbena i politička dejstva vrše u skladu sa strateškim ciljevima srpskog naroda. Već pomenutog 22 maja agresorske snage upale su Kokino selo, u naselje Lozje , gdje su nastavili sa svojom Genocidnom politikom eliminacije nesrpskog stanovništva, tu su izvršili mnoge zločine nad civilima i nedužnim stanovnicima ovog kraja, samo zbog njihove različite etničke pripadnosti, ali i u skladu sa vlastitim strateškim, genocidnim i fašističkim ciljevima.[42]

"Pripadnici SPVF kojim je komandovao Petković Brane izvršili su oružani napad na nezaštićeno civilno bošnjačko stanovništvo u naselju Lozje. U momentu napada ja sam se nalazila u kući mog amidže B.M., zajedno s bratom G.R., nanom B.A., amidžom M., strinom B.F. i B.S. Obzirom da je četnicima pružen manji otpor, oni su ubrzo upali u naselje i otpočeli sa paljenjem kuća i progonom bošnjačkog stanovništva. Negdje oko 8.00 sati četnici su zapaljivim mecima pogodili krov kuće B.M. koja je počela da gori, tako da smo svi mi osim nane B.A. koja je bila stara i iznemogla, prešli u kuću B.I. gdje se tada krilo oko 100 Bošnjaka. Plašeći se za svoju sigurnost jer je naselje bilo u okruženju, svi mi civili krenuli smo da napustimo naselje bježeći jedinim mogućim pravcem prema rijeci Drini. Ja sam napustila kuću među zadnjim civilima, a zajedno samnom krenule su Š.L., K.M., K.M., i S., R.V., D.N., Š.I., njena kćerka A. i još nekoliko civila. Čim smo izašli vani, četnici su odmah otvorili vatru na nas, a nedugo zatim ranini su Bogdanić Fatu u predjelu leđa. Puzući po zemlji, stigli smo zatim u blizinu magistrolnog puta koji vodi kroz naselje, odnosno pored katoličkog groblja. Na svaki naš dalji pokret četnici su otvarali

[42] Džananović, Muamer, nav.dj., str.50-53.

vatru po nama civilima, pretežno ženama i djeci, tako da su na tom mjestu smrtno pogodili Dragolj Nazu, a teže ranili Ramić Vasviju, Kaloper Muniru koja je bila gravidna, te ubili Šahman Adviru, kojaje tada imala oko 11 godina."[43]

Prije nego što je agresor pokrenuo ofanzivu s ciljem zauzimanja Goražda, zauzeli su susjedne opštine Višegrad, Foču, Rudo, Čajniče itd… Branioci Višegrada pružili su simboličan otpor te su mahom izbjegli prema Međeđi, gdje je 29. maja na sastanku oficira koji su do rata bili na službi u JNA, odlučeno da se za komandanta opštinske TO Višegrad izabere Mehmed Tvrtković, dok je nakon nekoliko mjeseci tu dužnost preuzeo Hajrudin Jamak. Za komandanta Višegradskog odreda izabran je Ahmet Sejdić. Komandant jedinica iz Rogatice bio je Mehmed Agić, dok je komandir sastava policije iz Rogatice bio Ramiz Alajbegović. Za komandanta opštinske TO Čajniče imenovan je Zijad Velić koji je početkom maja 1992. godine ubijen od strane agresora. Teritorijalna odbrana Foče je na samom početku agresije zajedno sa policijom izbjegla prema Ustikolini gdje su uspostavili liniju odbrane, na kojoj su bili sve do jake agresorske ofanzive kada su se povukli prema Goraždu, komandant opštinske Teritorijalne odbrane Foče bio je Sulejman Pilav. Za region opštine Rudo komandu nad TO imao je Abdel Brajanac, snage TO-a Rudo bile su stacionirane u Strgačini odakle su do povlačenja prema Goraždu, vršili dejstva protiv agresora. Sve navedene snage TO-a različitih opština su tokom raznih operacija na tlu regije gornjeg Podrinja i tokom pomjeranja linija učestvovale u odbrani Goražda.[44]

"Početkom agresije, maja i juna 1992. Godine, na slobodnoj teritoriji oko Goražda formirano je šest brigada: 1.fočanska brigada; 1.drinska brigada, formirana 18.05.1992. godine, komandant Zaim Imamović; 31.drinska udarna brigada, formirana 25.05.1992 godine, prvi komandant Abduselam Sijerčić; 43.drinska brigada, fromirana 06.06.1992. godine, prvi komandant Amir Reko- Makedonac; 1.rogatička brigada je formirana 19.11.1992. godine u selu Pokrivenik, a za prvog komandanta brigade je postavljen Enes Zukanović; 1.višegradska brigada, formirana je 29.05.1992. godine, komandant Ahmet Sejdić. Komandovanje ovim jedinicama je objedinjavao OkŠTO Goražde. Čajnički bataljon je bio u sastavu 43.Drbr. Ruđanski bataljon je bio u sastavu 1.Vbr. Brigade su bile različitih formacija – od 900 do 3.200 ljudi. Oružje je imalo samo oko 30% boraca. Ove brigade nisu bile organizirane po jedinstvenoj formaciji. U početku nisu imale

[43] Isto, str.53; Šire o napadu i zločinima u naselju na naselje Lozje: https://www.youtube.com/watch?v=zTnLfOlJVO8 (Goražde Lozje 22.maj 1992.) (Pristup 28.7.2018)
[44] Hamid Bahto, nav.dj., str.115-117.

logističih i prištapskih jedinica. Formirane su na teritorijalnom principu. Nisu bile razvijene neke funkcije i organi komandi brigada i bataljona. Bile su odraz napora u samoorganiziranju naroda za odbranu, kao i odraz konkretnih mogućnosti u mjestima gdje su formirane."[45]

Tokom ljeta 1992. godine zahvaljujući akcijama branitelja Goražda značajno je proširena slobodna teritorija, o čemu će biti više riječi u nastavku rada, te su u skladu s postignutim rezultatima vlasti Goražda, ali i vojni organi odlučili da se postigne naprednije ustrojstvo odbrambenih snaga Armije Republike Bosne i Hercegovine na području Goraždanske regije. Vojne starješine s područja ove regije zahtijevali su od Glavnog štaba Armije Republike Bosne i Hercegovine da im obezbjedi dolazak određenog broja stručnog oficirskog kadra, s kojim su do tada bili u deficitu. Povodom upućenog zahtjeva, glavni Armijski štab je u Goražde u oktobru 1992. godine poslao Ferida Buljubašića bivšeg majora za vrijeme službe u JNA, kako bi stručni komandni kadar poboljšao svojim znanjem te kako bi odbrambene jedinice u regiji Goražda učinili organizovanijim. 1 novembra 1992. godine, na prostoru regije Goražda objedinjavaju se sve vojne jedinice Armije Republike Bosne i Hercegovine pod jednu komandu, toga dana osnovana je Istočnobosanska operativna grupa (IBOG) sa sjedištem u Goraždu, koja je bila u sastavu 1.korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine, za njenog prvog komandanta imenovan je upravo Ferid Buljubašić oficir Armije Republike Bosne i Hercegovine. Nakon stupanja na dužnost komandanta Istočnobosanske operativne grupe, Ferid Buljubašić je konstatovao da već postojeći opštinski štabovi Teritorijalne odbrane nisu i nemaju značajnu ulogu u izvođenju dejstava, zbog toga što su komande brigada predstavljale glavni autoritet, te su sarađivale međusobno bez nekog značajnog uticaja opštinskih štabova. Nakon konstatacije trenutnog stanja komandant Ferid Buljubašić odlučio je da bez odlaganja ugasi opštinske štabove, te je povodom toga među civilnim i vojnim rukovodstvom u Goraždu bilo podijeljenog mišljenja. Krajem 1992. godine Buljubašić je ukinuo Teritorijalnu odbranu Rogatica i Višegrad, dok je Teritorijalnu odbranu Goražda spustio na 10% u odnosu na ratnu formaciju, nakon ovog poteza komandanta Buljubašića komandanti navedenih opštinskih organizacija TO-a žalili su se glavnom štabu Armije, te je Armijski štab u skladu s tom žalbom odlučio da opštine gornjeg Podrinja (Rogatica, Rudo, Višegrad, Čajniče, Foča i Goražde) budu u sastavu Okruga Sarajevo, te da njihov štab Teritorijalne odbrane bude pretpočinjen 1 korpusu sa sjedištem u glavnom gradu Republike Bosne i Hercegovine Sarajevu. Nakon formiranja

[45] Isto, str.117.

Istočnobosanske operativne grupe na prostoru Podrinja gdje je bila oslobođena teritorija pod kontrolom jedinica Armije Republike Bosne i Hercegovine, uslovi su bili dosta povoljni u odnosu na prethodni period, te su organizacija i disciplina podignute na veći nivo. IBOG je obezbjedio potpuno objedinjavanje komande nad svim jedinicama u regiji Goražda, donesena je odluka o formiranju čete vojne policije u sastavu IBOG-a, a također je formiran i putni vod koji je služio za čišćenje puteva mahom u zimskom periodu. Komanda IBOG-a također je za potrebe transporta formirala transportnu jedinicu, transport raznih stvari u i izvan Goražda vršen je s konjima koji su bili u vlasništvu stanovnika Goražda i izbjeglica koji su se u njemu zatekli. Odlukom komadne Glavnog štaba Armije Republike Bosne i Hercegovine odlučeno je da komanda Istočnobosanske operativne grupe bude privremeni sastav u okviru 1.korpusa.

Početkom 1994. Godine formirana je komanda garnizona Goražde, čiji zadatak je bio rješavanje socijalnih pitanja boraca te porodica poginulih, čime je značajan teret skinut s komandi jedinica, čiji fokus ostao isključivo na borbenim zadatcima. Od sredine 1993. godine tadašnji komandant Istočnobosanske operativne grupe, Ferid Buljubašić iz privatnih razloga inzistirao je od komande Glavnog štaba Armije Republike Bosne i Hercegovine da bude smijenjen s te dužnosti. Nakon godinu dana, tačnije u oktobru mjesecu uslijedile su kadrovske promjene u IBOG-u, te je u okviru tih promjena uslijedila i promjena na mjestu glavnog komandanta. Na poziciju komandanta Istočnobosanske operativne grupe postavljen je Hamid Bahto.[46]

"Sastav IBOG, uz manje izmjene, do kraja 1994. Godine, bio je slijedeći:

- Komanda IBOG: komandant; načelnik Štaba,kome su na vezi rukovođenja bili Komanda stana, Izviđačko-diverzantska četa, Odjeljenje veze, pomoćnik načelnika Štaba za obavještajne poslove, pomoćnik načelnika Štaba za operativne poslove, pomoćnik načelnika Štaba za organizacijsko-mobilizacijske poslove, načelnici radova; pomoćnik komandanta za moral, kome su na vezi rukovođenja bili: PRESS služba, Vojni sud, Komisija za razmjenu ratnih zarobljenika; pomoćnik komandanta za bezbjednost, kome su na vezi rukovođenja bili četa vojne policije, Vojno-istražni organ i Vojni zatvor; pomoćnik komandanta za logistiku, kome su na vezi bili, Logistička baza i Ratna bolnica.

[46] Isto, str.118-121.

Prva drinska udarna brigada (1.Drbr)., Tridesetprva drinska brigada (31.Drbr)., Četrdesettreća drinska brigada (43.Drbr)., Prva višegradska brigada (1.Vbr)., Prva Rogatička brigada (1.Rbr)., Mješoviti artiljerijski divizion (mad).

"Odlukom o strukturi i broju ratnih jedinica, koje ulaze u sastav 1.korpusa" je regulirano da u sastav 1.korpusa, pored brigada u Sarajevu, TG "Visoko" i TG "Igman", ulazi "Istočnobosanska operativna grupa, sastava: 1.drinska udarna brigada, 31.drinska brigada, 43. Drinska brigada, 1.čajnički bataljon, 1.višegradska brigada, 1.ruđanski bataljon i 1.rogatička brigada."[47]

U oktobru mjesecu 1994. godine, uslijedile su kadrovske promjene u cijeloj Armiji republike Bosne i Hercegovine, tačnije uslijedila je reorganizacija, prema odluci Predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine. U okviru reorganizacije Armije, osnovan je Ratni savjet Vrhovne komande, a dotadašnji štab Vrhovne komande je preimenovan u Generalštab Armije. Povodom pomenute reorganizacije Armije Republike Bosne i Hercegovine, uslijedile su i određene promjene u okviru Istočnobosanske operativne grupe, po naređenju tadašnjeg komandanta Armije Generala Rasima Delića. Formirana je nova brigada u okviru IBOG, a to je 808. Oslobodilačka brigada, osnovana je Ratna bolnica u Goraždu te je formiran nastavno-regrutni centar, izvršena su preimenovanja i reforme određenih brigada, te su u okviru tih reformi nastale 801 i 802 lahka brigada, 831 lahka brigada, 843 lahka brigada, 851 Slavna lahka brigada i 821 mješoviti artiljerijski divizion. Krajem već pomenute 1994. godine brojno stanje Istočnobosanske operativne grupe brojalo je 7.619 boraca, dok se početkom 1995. godine, popunom brojno stanje boraca povećalo na 8.097. Početkom 1995. godine nastavljeno je s reorganizacijom Armije, te je njena Istočnobosanska operativna grupa (IBOG) naredbom Generala Rasima Delića, komandanta Armije, preimenovana u 81. diviziju Armije Republike Bosne i Hercegovine. Po odluci Predsjednika Republike Bosne i Hercegovine Alije Izetbegovića od 18 januara 1995. godine, za komandanta 81. divizije zvanično je imenovan Hamid Bahto, koji je do tada, a nakon smjene Ferida Buljubašića rukovodio Istočnobosanskom operativnom grupom.[48]

" Tada je sastav 81.dKoV bio slijedeći:

[47] Isto, str.120-121.
[48] Isto, str.320.

- Komanda 81.dKoV;
- 851.lahka brigada (851.Ibr), po Naredbi 18.10.1994. godine formirana od 1.SVbr i 1.Rbr, komandant Zakir Jamak;
- 801. lahka brigade (801.Ibr), po Naredbi 18.10.1994. godine, formirana od 1., 3. i 7. bataljona i 1.Drbr, komandant Nihad Klinac;
- 802. lahka brigada (802.Ibr), po Naredbi 18.10.1994. godine formirana od 2., 4, 5.i 6.bataljona iz sastava dotadašnje 1.Drbr, komandant Edim Fejzić;
- 843. lahka brigada (843.Ibr), po Naredbi 18.10.1994. godine formirana od 43.Drbr, komandant Salko Osmanspahić;
- 831. lahka brigada (831.Ibr), po Naredbi 18.10.1994. godine formirana od 31.Drbr, komandant Mersed Prljača;
- 808. Oslobodilačka brigada (808.Obr), formirana oktobra 1994. Godine, komandant Ahmet Sejdić;
- Nastavno-regrutni centar (NRC), komandant Ramiz Duraković;
- Ratna bolnica Goražde (RB), komandant dr. Alija Begović;
- 821. mješoviti artiljerijsko-raketni division (mard), komandant Suljo Imamović;
- Logistički bataljon (Lb);
- Inžinjerijska četa (inžč);
- Četa vojne policije (čvp);
- Četa veze (čv);
- Izviđačko-diverzantska četa (idč);
- Vod za protivelektronsku borbu (vpeb);
- Komanda Garnizona Goražde, komandant Abudelam Sijerčić.

Naređenjem komandanta Generalštaba, od 06.06.1995. godine, u sastavu 81.divizije su ušle:

- 803. lahka brigada, formirana 13.06.1995. godine, komandant Bahrudin Kumro;

– 807. Muslimanska Oslobodilačka brigada, formirana 17.06.1995. godine, komandant Hajrudin Bejtić.[49]

4.3. Operacije snaga Istočnobosanske operativne grupe/81. Divizije

Početkom jula mjeseca 1992. godine, uslijedili su jaki agresorski napadi na području gornjeg Podrinja, te je u tom periodu tadašnji načelnik Glavnog štaba oružanih snaga Bosne i Hercegovine Sefer Halilović izdao naredbu da sve jedinice iz te regije, krenu prema Goraždu kao ispomoć braniocima Goražda. Ovo naređenje glavnog komandanta Armije nije imalo nekog posebnog efekta, sve do dolaska Krajiške brigade dobrovoljaca, koja je stigla preko teritorije Republike Hrvatske, te je upućena na Grebak, gdje je 24 jula 1992. godine zajedno sa borcima iz Foče uspjela zauzeti položaje na području Jabuke, te se spojiti s Goraždanskim borcima na Orahovicama. Ovim uspješnim borbenim dejstvima uspostavljen je koridor prema Goraždu putem kojeg se u narednim danima u Goražde dopremila značajna sredstva potrebna za njegovu odbranu. Zahvaljujući uspješno uspostavljenom koridoru ka Goraždu, te dopremljenom značajnom broju raznih materijalno-tehničkih stvari, stvoreni su uslovi za ofanzivna dejstva jedinica Istočnobosanske operativne grupe na prostoru opštine Goražde, ali i dijelovima susjednih opština. Prva u nizu akcija, koja je prethodila dvije najznačajnije ofanzive Armije Republike Bosne i Hercegovine u ovoj regiji, dogodila se vrelog Bosanskog ljeta 29 jula 1992. godine, kada su jedinice Istočnobosanske operativne grupe, a posebno 1. Drinske brigade, uspjele zaposjesti dominantnu kotu na planini Preljuća, koja je predstavljala važno agresorsko uporište, jer je bila dominantna kota na tromeđi između opština Čajniče – Foča – Goražde, u ovoj operaciji Bosanskih snaga zarobljena je značajna količina municije i naoružanja kojim su se uspješno snadbijeli borci Armije Republike Bosne i Hercegovine.[50]

[49] Isto, str.320-321.
[50] Isto, str.172; Smail Čekić, i drugi autori, *1. Korpus Armije Republike Bosne i Hercegovine*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2017, nav.dj., str.108-111.

Prikaz oslobođene teritorije koridora prema Goraždu kojim su se narod i borci snadbijevali

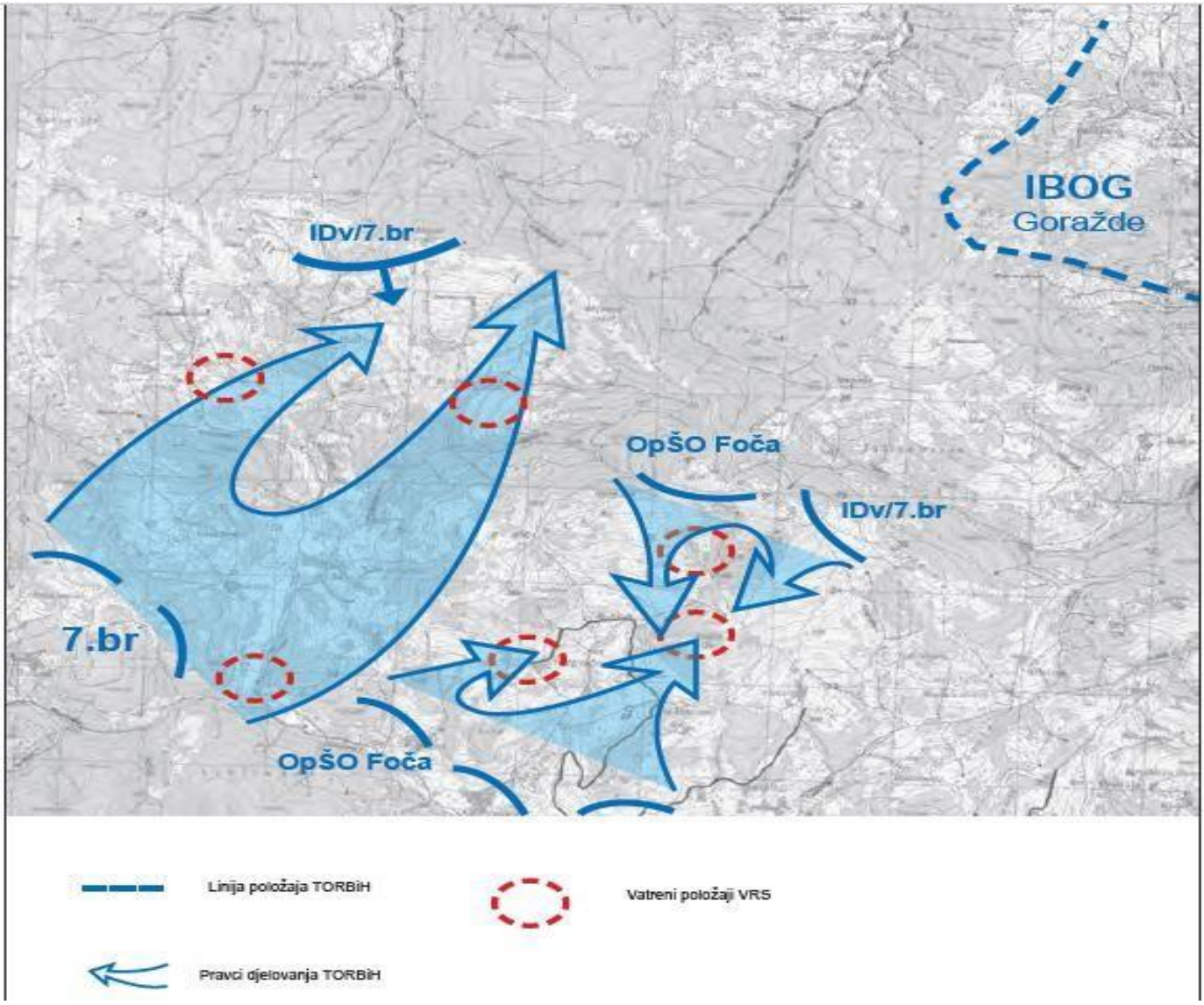

51

"Zaplijenjene su značajne količine borbenih sredstava: dva minobacača 82 mm, dva minobacača 60 mm, jedan PAT 20/1 mm, jedan mitraljez M-53, 20 poluautomatskih pušaka, 30 ručnih bacača, preko 20.000 metaka za streljačko oružje i oko 200 mina i granata." [52]

[51] Smail Čekić, i drugi autori, nav.dj., str.109.
[52] Hamid Bahto, nav.dj., str.118.

Intervju sa Komandantom 1. Slavne višegradske brigade, Ahmet Sejdić:

Kakav je značaj imao koridor Grebak-Goražde, za narod i borce ?

"Grebak sam po sebi je većini naroda u Goraždu bio šansa za preživljvanje, jer su mnogi donosili hranu sa Grepka i tako prehranjivali sebe i svoje porodice, a također je bilo i bolesnih nepokretnih ljudi kojima su borci i drugi narod donosili hranu za preživljavanje. Osim hrane Grepak je bio značajan i zbog Materijalno-tehničkih sredstava jer nam je to bio jedan način opskrbljavanja, bila je opcija ili da od agresora zarobimo ili sa Grepka donesemo, a manje šanse za gubitak su bile na koridoru Grebak-Goražde, iako su i tu agresori postavljali zasjede i minska polja, baš onako kako su to radili i tokom prošlosti, ali i cijelog perioda agresije." [53]

Komandant Istočnobosanske operativne grupe Ferid Buljubašić je u jednom interviju o značaju Grepka rekao:

"Preko Grepka je ušla prva infuzija u Goražde, preko 30.000 izbjeglica je prošlo preko Grepka od Gacka, Rudog, Višegrada, Foče pa čak i nekih dijelova Sandžaka. Preko Grepka je evakuisano i na desetine ranjenih boraca koji su ranjeni na Goraždanskom ratištu, te su zahvaljujući mogućnosti evakuacije uspjeli preživjeti. Ono što je posebno značajno je činjenica, da je ovo jedini prostor Fočanske opštine koji je bio slobodan tokom agresije na našu zemlju, prema tome Grepak je imao izuzetan vojni značaj, izuzetan politički značaj, te izuzetno veliki logistički značaj. Grepak je značaj i po tome što su ovdje poginule i mnoge nevine žrtve, jer nije cijeli prostor Grepka bio kontrolisan, često smo imali zasjede, minska polja itd… mnogo ljudi je u takvim situacijama stradalo." [54]

15 avgusta 1992. godine snage Armije Republike Bosne i Hercegovine pripremili su i izveli jednu od najznačajnih operacija Armije Republike Bosne i Hercegovine tokom agresije od 1992 – 1995. godine, operaciju **KRUG**. U ovoj operaciji učestovale su snage IBOG, tačnije Opštinska teritorijalna odbrana Goražde, 1. Drinska brigada i 31. Drinska brigada. Operacije je počela napadom Bosanskih snaga na položaje agresora u regiji Oštro i Podmjere, koji je izveden uspješno te su agresori vrlo brzo poraženi i odbačeni od kote na Podmjeru. U daljem napadu Bosanske snage nastavile su dejstvovati prema Krivoj dragi, dok su se agresori povlačili prema Hranjenu, u

[53] Intervju sa Komandantom 1. Slavne višegradske brigade, Ahmet Sejdić (23.11.2018)
[54] https://www.youtube.com/watch?v=mQpP99kM5JE (Grebak 2015, Reportaža TV Hema) (Pristup 9.8.2018)

međuvremenu Bosanske snage presjekle su komunikaciju između Krive Drage i Hranjena, gdje su se agresori našli u nezavidnom položaju. U nastavku napada snage Armije su fantastičnim manevarskim potezom zaobišle Trovrh te izvršili napad na Tvičjak gdje su nanijeli gubitke agresoru i odbacili ga sa objekta od velikog značaja, dva dana od početka ove operacije 17 avgusta Hranjen je oslobođen od agresorske čizme, oslobođena je Vranovina, relej na Trovrhu i na Jabuci. 18 avgusta je zaposjednut Miš, te su nastavljene žestoke borbe za kotu Tvičjak, dan poslije 19 avgusta agresorska tzv. VRS je pokušala izvesti kontranapad kako bi povratila neke izgubljene teritorije, ali u tome nije bila uspješna, te su istog dana borci Armije Republike Bosne i Hercegovine zauzeli kotu Tvičjak. Operacija **KRUG** trajala je dvije sedmice, te je za to vrijeme Armija Republike Bosne i Hercegovine uspješno oslobodila kompletnu lijevu obalu Drine površine od oko 150 kvadratnih kilometara u Goraždanskoj opštini, ali i neke teritorije na području opštine Rogatica, Rudo, Višegrad i Čajniče.

Nakon vrhunskih pobjeda u operaciji **KRUG**, Vrhovna komanda Armije izvršila je konsolidaciju vlastitih redova, te je mjesec dana kasnije pripremila i izvršila novu, vrlo značajnu operaciju na prostoru Goraždanske regije, operaciju pod nazivom **DRINA**. Vremenski period ove operacije bio je između 14 i 18 septembra 1992. godine, a u njoj su učestvovali Opštinski štab Teritorijalne odbrane Goražde, te jedinice 43 i 31. Drinske brigade Armije Republike Bosne i Hercegovine. Ova operacija je kao i prethodna izvedena na briljantan način, te je ostvarila odlične rezultate i oslobodila značajne i vrlo bitne teritorije ovog dijela Republike Bosne i Hercegovine. Nakon završetka ove operacije oslobođene teritorije pod kontrolom Armije Republike Bosne i Hercegovine bile su Zupčići, Potkozara, Bare, Krsnica, Kolijevke, Viševci, Glamoševići te Biljin, oslobođena teritorija bila je zaista velika, te se prostirala od Osanice pa sve do Višegrada.[55]

[55] Smail Čekić, i drugi autori, nav.dj., str.111; Hamid Bahto, nav.dj., str.118

Oslobođena teritorija Goražda tokom operacija
KRUG i DRINA, koridor za Goražde

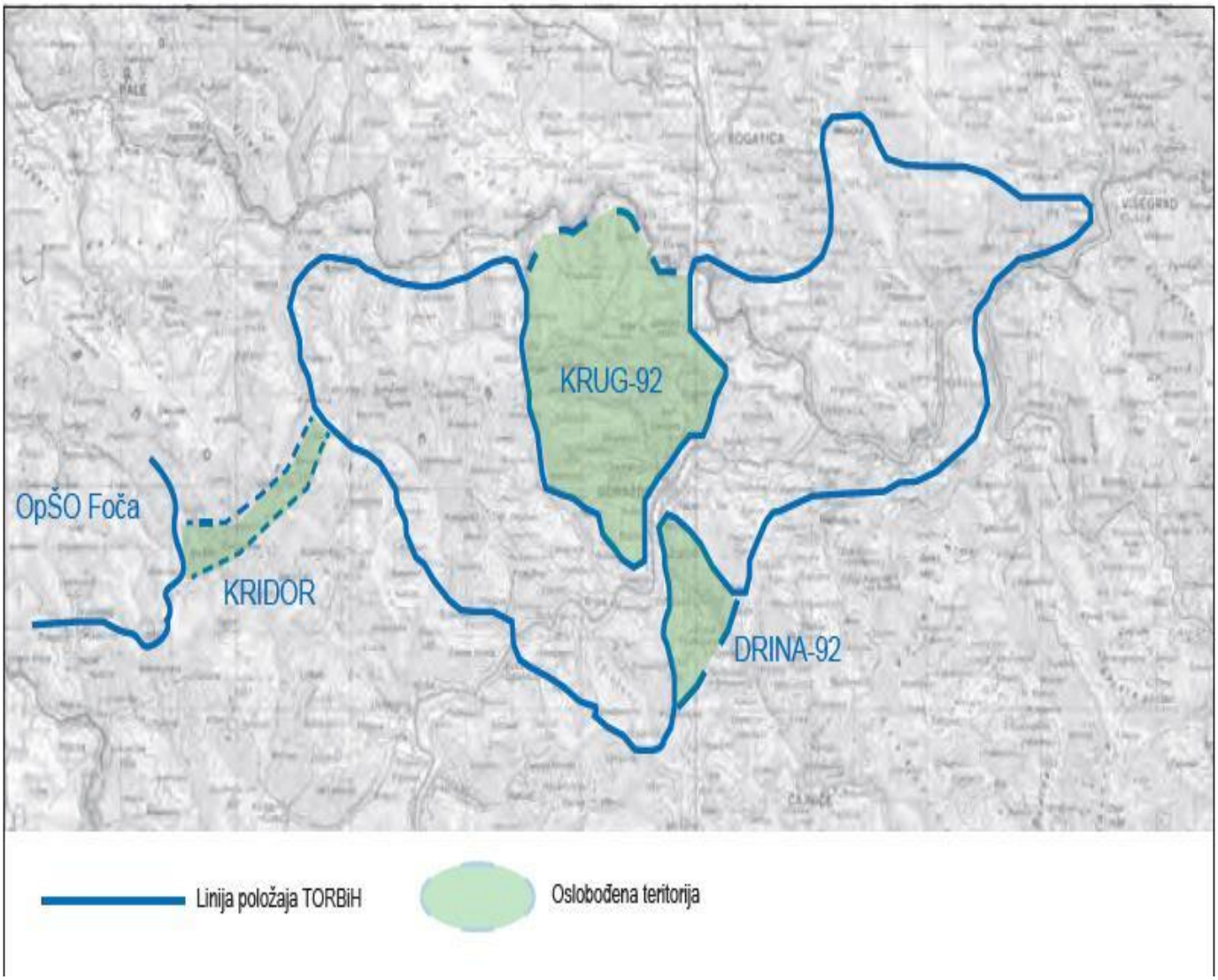

[56]

"Ključ slobodnog Goražda operacija je Krug, gdje smo znatno proširili prostor slobodne teritorije i u kojoj smo, praktično, razbili četničke snage. Ova akcija trajala je od 15. Do 29. Avgusta 1992. Godine. Usuđujem se reći da je tu razbijen san o Velikoj Srbiji. U suprotnom, da je ova ofanziva četnika uspjela, da je Goražde bilo okupirano, ne bi bilo Bošnjaka do Miljacke."[57]

[56] Smail Čekić, i drugi autori, nav.dj., str.111.
[57] Zehrudin Isaković i Nedžad Latić, *Armija Bosne i Hercegovine*, NIPP Ljiljan, Sarajevo, 1997, str.39.

Nakon uspješnih akcija ARBIH u ofanzivama KRUG i DRINA, Radovan Karadžić je na sjednici Narodne skupštine istakao važnost rijeke Drine kao strateškog cilja, te da će se "vratiti na Goražde"

BR. 26

RIJEKA DRINA JE "OD NAJVEĆE STRATEŠKE VAŽNOSTI"
- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI "NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE", 14-15. SEPTEMBRA 1992. -

"Drina je, naime, od veoma velike strateške važnosti, zapravo od najveće strateške važnosti. Ako se na Drini prekine zelena transverzala, muslimanska Bosna gubi u značaju. U tom slučaju će u Evropi definitivno da dignu ruke od Alije. Svojim analizama mi smo došli do zaključka, i mislim da smo u pravu, da bi bilo kakav vojni uspjeh Izetbegovića u ovom trenutku doveo do toga da se Konferencija oteže i da se njemu daje vrijeme da popravi svoj položaj. Svako kršenje njegovih ofanzivnih namjera sigurno bi dovelo do toga da Evropa od njega odustane i da ga natjera da pregovara sa onim što ima u ruci nego sa onim šta ima namjeru. U tom smislu mi ćemo se sutra dogovoriti o povratku na Goražde, a mislim da će to Skupština i podržati, da obezbijedimo Drinu i sve naše opštine i sve naše kuće na Drini. Na taj način ćemo da se povežemo sa Istočno-bosanskim korpusom."

58

Intervju sa Komandantom 31. Drinske brigade, Abduselam Sijerčić:

Operacija KRUG jedna je od najznačajnih operacija Armije Republike Bosne i Hercegovine, možete li nam prenijeti vaše utiske o ovoj operaciji ?

" To je jedna od najuspješnijih operacija u cijeloj Bosni i Hercegovini, tom operacijom smo pokazali da se Bosna može braniti i oslobađati. Za takav poduhvat je trebalo mnogo preduslova, a mi nismo imali skoro ništa, osim hrabrih boraca što je u konačnici i presudilo. Operacija je trajala od polovine pa sve do kraja Avgusta, a završila se tako što su naši borci ušli preko Jabučkog sedla

[58] Smail Čekić, *Dejtonski...*, str.1752.

kroz agresorska uporišta pa preko Površnice u sam grad. Već tada je oslobođena teritorija iznosila oko 150 kvadratnih kilometara, iznad površnice smo zarobili 12 topova 37mm koji su bili spremni za dejstvo, sve to govori kakvoj opasnosti je sam grad bio izložen, jer je sa tih položaja bukvalno svaki metar u Goraždu bio dostižan. Pored tih topova zarobili smo priličan broj ručnog naoružanja, municije te minsko eksplozivnih sredstava." [59]

Intervju sa Komandantom 831. lahke brigade, Mersed Prljača:

Kakvo je vaše mišljenje o operaciji KRUG iz 1992. godine ?

"Goražde je u takvom geografskom položaju da su okolo brda, a grad je u kotlini tako da smo mi morali brzo reagovati i krenuti u ofanzivna dejstva, u protivnom ne bi mogli izdržati pritisak te silne agresorske armade. Ta operacija KRUG je uspjela i dala je rezultate, kako u vojničkom tako i psihološkom aspektu. Uspjeli smo najprije osloboditi opštinu Goražde, a zatim i dijelove drugih opština, što je bilo od velikog značaja jer smo pored velike količine zarobljenog oružja i municije odbacili neprijateljsku artiljeriju na daljinu iz koje nisu mogli dejstvovati po stanovništvu Goražda." [60]

Intervju s Komandantom 1. Slavne višegradske brigade, Ahmet Sejdić:

Vaš osvrt na operacije KRUG i DRINA i njihov značaj za gornje Podrinje, ali i Republiku Bosnu i Hercegovinu ?

"Te operacije su imale izuzetan značaj, a naročito ako se vidi da su to prve veće pobjede u tom periodu koje je izvojevala naša Armija. Značaj tih operacija bio je zaista ogroman, nakon što smo otjerali agresore sa položaja blizu Goražda, život se vratio u normalu koliko toliko, mnogo događaja je obnovljeno u gradu, počelo se živjeti kao da je stanje mira, naravno u tim operacijama zarobljen je ogroman broj naoružanja, municije, materijalno-tehničkih sredstava, zarobljeni su i topovi, što nam je bilo od neopisivog značaja. Što se moje jedinice tiče mi smo nakon tih operacija pokrivali jedan ogroman teren i vrlo često smo imali napade agresora na našu slobodnu teritoriju, tu je izostala opet podrška drugih jedinica kako iz Goražda, tako i sa drugih ratišta, mi smo

[59] Intervju sa Komandantom 31. Drinske brigade, Abduselam Sijerčić (25.11.2018)
[60] Intervju sa Komandantom 831. lahke brigade, Mersed Prljača (18.11.2018)

povremena sadjestva imali sa 31. i 1. Drinskom brigadom i Rogatičkom, ali to nije bilo dovoljno, te se 1993 za vrijeme agresorske operacije MAČ desilo to što se desilo.“ [61]

21 januara 1993. godine uslijedila je nova operacija snaga Istočnobosanske operativne grupe, u kojoj su učestvovale jedinice iz 1 Drinske, 31 Drinske i 1 Višegradske brigade, ova vrlo važna operacija dobila je naziv **ZAJEDNO**. Glavni cilj u okviru ove operacije bio je da se unište agresorske snage na dvije kote, na kotama Strmica i Ćatići, što je vrlo vješto i brzo urađeno te su se Bosanske snage pregrupisale za opšti napad u okviru kojeg je oslobođeno više mjesta i naselja u ovoj regiji. Mjesta koja su oslobodile jedinice Istočnobosanske operativne grupe su između ostalog i Pribišići, Strgačina, Strmica, Peljevići, Bare, Stupovi, Trohani, Dolovi i Ćaćice. Za vrijeme ove akcije jedinice Istočnobosanske operativne grupe zarobile su cijeli jedan vod agresorskih snaga na koti Strmica, gdje su ih okružili nekoliko njih eliminisali, ali veći dio voda zarobili, među zarobljenima je bio i jedan oficir strane vojske na tlu Republike Bosne i Hercegovine, oficir Vojske Jugoslavije, što je predstavljao jedan u moru dokaza o vršenju agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu od strane tadašnje tzv. savezne Republike Jugoslavije. Nakon oslobađanja pomenutih mjesta od agresorskih jedinica zarobljena je i značajna količina naoružanja.[62]

“ Zaplijenjeno je naoružanje, i to: samohotka M18, haubica 152mm, haubica 105mm, dva brdska topa 76mm, Praga M53, PAT 20mm, minobacač 120mm, 4 minobacača 82mm, 3 PAM 12,7mm, dvije kampanjole AR55, dva putnička vozila, pješadijsko naoružanje i granate, 37 granata 152mm za haubicu, 26 granata 76mm, 48 granata 105mm za haubicu, 146 granate 76mm za brdski top, 450 granata 20mm za PAT, 480 granata 30mm za PAT, 500 metaka 12,7mm i dosta municije 7,pmm. Nakon ovog napada, jedinice IBOG su organizirale odbranu na liniji: Kruševica – selo Bjegovići – Hrastovo Brdo – Brijestovo Brdo – kota Prizren, prema rijeci Lim – Omačine, prema Vjetreniku – Kacelj.”[63]

[61] Intervju s Komandantom 1. Slavne višegradske brigade, Ahmet Sejdić (23.11.2018)
[62] Hamid Bahto, nav.dj., str.172.
[63] Isto, str.173.

Intervju s Komandantom 1. Slavne višegradske brigade, Ahmet Sejdić:

Možete li nam reći nešto više o operaciji snaga Istočnobosanske operativne grupe, kodnog naziva ZAJEDNO sa početka 1993. godine ?

"Pa to je jedna briljantna operacija koju smo pripremali zajedno komandant Zaim Imamović i ja, ja malo više, a zajedno smo izviđali teren i dijelili komandno mjesto, on je tada bio u ulozi zamjenika komandanta Istočnobosanske operativne grupe, te komandanta brigade. U okviru te akcije zarobili smo prve haubice koje je Armija Republike Bosne i Hercegovine imala, također i mnogo Materijalno-tehničkih sredstava, tom prilikom smo zarobili određena agresorska lica, među kojima i oficire Jugoslovenske vojske, a neki su nam i pobjegli. U izuzetno teškim uvjetima smo izveli tu operaciju na briljantan način sa vrlo malo gubitaka, jedini problem koji smo imali je sistem veze, tada je Rudo bilo prazno a mi nismo znali, bez borbe smo ga mogli uzeti, ta operacija je pokazala koliko smo mi hrabriji i dominantniji nad agresorom, ali je neravnopravnost u opremljenosti i presudila mnogo toga u ovom ratu."[64]

U Aprilu mjesecu 1993. godine, tačnije 11 aprila, snage Istočnobosanske operativne grupe, izvršile su udar na položaje agresora u dužini od 5 kilometara, na kote Bursići – Zaglavak – Dugi Čair – Bogdašići, gdje savladana agresorska vojska te zarobljena određena količina municije. U ovoj akciji zarobljena je i vrlo važna agresorska dokumentacija, koja opet potvrđuje učešće Srbije i Crne Gore, odnosno savezne Republike Jugoslavije u ratu u Republici Bosni i Hercegovini, u zarobljenoj dokumentaciji bile su zabilježene naredbe i planovi agresora za dalja dejstva u slobodnim dijelovima cjelokupnog Podrinja.[65]

Upravo u bitci na Zaglavku jedan od učesnika bitke i član komande 31. Drinske brigade Suljo Đogo svjedoči:

" Nakon što smo oslobodili zaglavak, tu smo naši pet-šest poginulih vojnika kojima smo uzeli dokumente, uvijedli smo da nisu državljani Bosne i Hercegovine, dvojica su bili Rusi, a trojica Grci, jedan od njih je bio živ ali je zbog straha počinio samoubistvo." Ovo sve govori o ogromnoj zastupljenosti kako doborovljaca, tako i službenih vojnih lica koji nisu državljani Republike Bosne

[64] Intervju s Komandantom 1. Slavne višegradske brigade, Ahmet Sejdić (23.11.2018)
[65] Hamid Bahto, nav.dj., str.173-174.

i Hercegovine, a sve to u funkciji uništenja Bosanskohercegovačkih patriota i podjele Republike Bosne i Hercegovine.[66]

" Prema zaplijenjenoj četničkoj dokumentaciji jasno se vidi zadatak Drinskog korpusa: Zauzeti Srebrenicu. Okružiti snage Žepe. Zatim, pregrupisati snage i iste usmjeriti prema slobodnoj teritoriji, pod kontrolom IBOG. Četničke brigade (1. rogatička, 2. višegradska i 5. Goraždanska) su dobile zadatak da izbiju u Međeđu i Ustipraču, te osiguraju uslove za uvođenje svježih snaga Drinskog korpusa. Imali su zadatak da do 01.05.1993. godine okupiraju Srebrenicu, a da se u Ustiprači spoje sa četničkim brigadama – 1. Rogatičkom, 5. Goraždanskom i 2. Višegradskom. Iz zaplijenjenih dokumenata je utvrđeno da četničkim jedinicima, koje su usmjerene prema slobodnim teritorijama Goražda, pomažu razne institucije iz Srbije: SPC iz Beograda, preduzeće "Volga" iz Beograda, preduzeće za gumene proizvode iz Pirota, Industrija mesa Čajetina, Holding kompanija iz Beograda, Udruženje Srba iz Čačka, Udruženje Srba iz Zaječara, preduzeće "Kolubara" iz Lazarevca…"[67]

Naredna akcija koja je izvršena od strane snaga Istočnobosanske operativne grupe je akcija nazvana **KURIR**, koja je organizovana i izvršena u sadejstvu s komandom 1. Korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine. Cilj i zadatak ove akcije bio je da se osigura prolaz između Sarajeva i Goražda kako bi se održala veza između glavnog grada i jedinog slobodnog grada na Drini, te da se osigura transport raznim sredstvima koje bi trebale biti lično transportovane na relaciji između ova dva grada. Goraždu je nužno bilo opskrbljivanje sa sitnom municijom, duhanom, cigaretama i barutom, dok je iz Goražda trebalo obezbjediti i preuzeti kapisle za ručne bombe i streljačku municiju. Problem sa Goraždom je predstavljao činjenicu, da je taj grad za cijelo vrijeme agresije na našu državu bio izoliran od drugih slobodnih teritorija pod kontrolom 1,2,3 i 4 korpusa Armije Republike Bosne i Hercegovine, te je u skladu s takvom situacijom veza između Goražda i Sarajeva, odnosno slobodnim dijelovima tih opština, mogla biti vršena isključivo putem kurira, ta veza održavala se trasom Igman – Grebak – Kacelj – Goražde. Poseban značaj ovoj trasi veze između Sarajeva i Goražda , odnosno Igmana i Goražda dat je krajem 1993. godine, oktobra mjeseca, kada su planovi na organizaciji kurira bili na većoj razini. Komanda 1. Korpusa na čelu s tadašnjim komandantom Nedžadom Ajnadžićem izdala naređenje kolegama iz Goražda, naredivši

[66] https://www.youtube.com/watch?v=9HI5FIGeoZk&t=2s (Na Drini krvavi Višegrad) (Pristup 14.8.2018)
[67] Hamid Bahto, nav.dj., str.174.

da se moraju obezbjediti svi mogući uslovi za izvođenje ove operacije, kako ne bi došlo do sukoba između Armijskih snaga, do kršenja tajnosti operacije te samim tim i obustavljanja operacije. Prva grupa boraca koja je iz Sarajeva krenula ka Goraždu, njih 40 s ciljem da preuzmu kapisle za municiju koje će donijeti u Sarajevo, 24. oktobra ova grupa boraca stigla je u Goražde, na čemu im je komandant 1. korpusa čestitao, te rekao komandantu Istočnobosanske operativne grupe da se razmišlja o pripremi još dvije grupe za put prema Goraždu. Dan poslije 25 oktobra prva grupa boraca je krenula na put nazad u Sarajevo iz pravca Goražda, nakon što su preuzeli sredstva zbog kojih su došli, kapisle za streljačku municiju i ručne bombe. Nakon njihovog dolaska nazad u Sarajevo Nedžad Ajnadžić je svom kolegi u Goraždu, Feridu Buljubašiću 4 novembra javio da je grupa uspješno stigla nazad te da se Istočnobosanska operativna grupa pripremi za doček dvije nove grupe iz Sarajeva, koje u Goražde nose cigarete. Ferid Buljubašić je nakon nekoliko dana odgovorio komandantu 1. korpusa da su grupe stigle te da je dopremljeno hiljadu cigareta i šest pušaka. Nedžad Ajnadžić je čestititao borcima u akciji Kurir na izvršenom zadatku, te obavijestio Ferida Buljubašića o novoj grupi koja će putem Goražda krenuti iz pravca Olovo – Romanija – Jabuka, te će ona dostaviti barut i municije 7,62 i 7,9 mm. Ova grupa boraca 1. Korpusa je u Goražde stigla 29 decembra s 13 kg baruta i 231 kutijom cigareta, ogroman dio sredstava je propao ili je oštećen prilikom dolaska pomenute grupe u Goražde. Grupa boraca je nakon nekog vremena zbog nepovoljnih okolnosti, sa sredstvima potrebnim za namjensku industriju iz Goražda ka Sarajevu krenula 11 februara 1994. godine. Problem kod ove dobro isplanirane operacije razmjene sredstava između Sarajeva i Goražda, bio je u tome što je određen dio boraca Istočnobosanske operativne grupe iskoristio trase puta za bijeg iz Goražda u Sarajevo, zajedno s ovlaštenim pripadnicima akcije Kurir. Ova dezertiranja Goraždanskih boraca poprimila su svoj efekt tokom 1994. godine jer su odlasci boraca direktno ugrožavali operacije odbrane Goražda zbog nedostatka ljudstva, te je u skladu s tim Ferid Buljubašić izdao naređenje u kome su se naredile strožije kontrole boraca koji napuštaju Goražde i idu prema Sarajevu, te je zabranio bio kakve slobodne odlaske pored operacije Kurir koja je bila u toku, te da se evidentiraju učesnici svake grupe koja iz Sarajeva dođe na slobodne dijelove Goraždanske regije. 19 marta iz Sarajeva je u Goražde uspješno stigla još jedna grupa Kurira sa potrebnim sredstvima za Istočnobosansku operativnu grupu. Početkom Aprila 1994. godine na teritorij Goraždanske opštine trebale su stići tri grupe kurira, ali oni se nisu pojavili te je komanda Istočnobosanske operativne grupe sumnjala na najgore, pa je Ferid Buljubašić 7 aprila izvještavao komadnu 1. korpusa kako Kurir 1, 2 i 3 još nisu stigli.

Naveden tri grupe kurira do Goražda su se probile početkom maja, odmah po njihovom dolasku počeo je termin njihove obrade, i da ukoliko među njima bude Goraždanskih boraca koji su bez odobrenja komande iz Goražda napustili svoje jedinice, u iste odmah i vrate. Odliv boraca u ovom periodu bio je zaista velik, te su tako i mjere predostrožnosti morale biti na visokom nivou, u pripremi povratka pomenute tri grupe kurira u Sarajevo, komandant Istočnobosanske operativne grupe Ferid Buljubašić naredio je vojnoj policiji da obezbjedi sredstva koja su trebala biti transportovana te da u skladu sa spiskom učesnika operacije Kurir, drugima ne dozvoli odlazak, da se evidentira koliko svaki borac nosi paketa itd… Po ovoj direktivi Ferida Buljubašića za Sarajevo su trebala da se vrate 63 borca iz operacije Kurir. 20 maja Ferid Buljubašić je izdao novu naredbu u kojoj je imenovao vođu tri kurirske grupe, a to je Abid Turčalo s punom odgovornošću za sva sredstva koja idu u i van Goražda. Ova operacija transporta sredstava između dva grada pokazala se izuzetno važnom i obostrano korisnom, jer su razmijenjena sredstva u mnogome doprinijela uspješnijim borbenim dejstvima u raznim ofanzivama, ali i većem borbenom moralu među borcima s ovih ratišta.[68]

Još jedna vrlo važna operacija koju su isplanirale i izvodile snage Armije Republike Bosne i Hercegovine, jeste operacija nazvana **POŠTAR**, koja je za cilj imala da se uspostavi svojevrsni zračni most između srednje Bosne i Podrinja, kako bi se i tim načinom obezbjedilo snabdijevanje snaga Istočnobosanske operativne grupe. U aprilu 1994. godine izveden je prvi uspješan let, godinu prije toga je bilo nekoliko neuspješnih pokušaja iz više razloga. Prvi takav uspješan let izveli su piloti Stjepan Brakić i Džemal Malkić, dostavivši u selo Jaroviće nadomak Goražda, značajne količine oružja i municije za borce Istočnobosanske operativne grupe. U tom periodu nad Goraždom se nadvila ogromna agresorska ofanziva, te je u takvim okolnostima braniocima trebalo dostaviti još bitnih borbenih sredstava za što uspješniju odbranu. Komandant Istočnobosanske operativne grupe Ferid Buljubašić je zahtijevao od štaba Vrhovne komande dostavu sljedećih borbenih sredstava: [69]

[68] Isto, str.138-149.
[69] Isto, str.308.

"crvene strijele za protivoklopnu borbu, municija za bestrzajni top, municija 7,62 mm – obično i teško zrno, municija 7,9 mm, granate za top ZIS 76 mm, municija za PAT 30/2 mm i 37 mm, mine za RB M-57 i za RPG."[70]

Let koji bi dostavio tražena borbena sredstva za Istočnobosansku operativnu grupu nije nikako dogovoren, Ferid Buljubašić ne nekoliko puta slao izvještaje i zahtjeve Štabu Vrhovne komande o tome kako je sve obezbjeđeno za prihvat helikoptera, koji se nikako nije pojavljivao. Kada su oficiri Armije Republike Bosne i Hercegovine Hamid Bahto i Sulejman Vranj stigli u Goražde, odlučili su se na vršenje pritiska prema Generalštabu Armije kako bi se učvrstila zračna veza prema Goraždu i time snabdijevale jedinice Istočnobosanske operativne grupe. Ova dvojica oficira su posebno inzistirali kod Predsjednika predsjedništva Republike Bosne i Hercegovine Alije Izetbegovića, te komandanta Generalštaba u to vrijeme Generala Rasima Delića, da je put od Zenice do Goražda u većoj mjeri siguran i da bi se bez većih problema mogao izvoditi, a da bi to značilo mnogo za borbena dejstva na slobodnoj Goraždanskoj teritoriji.[71]

"Predlagali smo da se letovi odvijaju u četiri maršute, i to:

a) Zenica – Bradina – Treskavica – Goražde;
b) Zenica – Olovo – Sokolac – Goražde;
c) Hercegovina – Zelengora – Foča – dolina Drine – Goražde.
d) Zenica – Kakanj – Sarajevo – Pale – Goražde [72]

Putem ovih zračnih ruta helikopteri su se kretali uglavnom preko noći, jer je tada prevladavala mnogo veća sigurnost za njihov prihvat i slijetanje. Tokom jeseni 1994. godine, pokušan je drugi po redu let iz Zenice prema Goraždu, ali on nije bio uspješan, piloti su se odlučili na povratak prema Zenici, zbog jakog borbenog djelovanja s položaja agresora. 30 decembra 1994. godine, uz izvršene sve potrebne pripreme iz Zenice je konačno doletio helikopter s izuzetno potrebnim borbenim sredstvima, koje su već neko vrijeme čekali iz komande Istočnobosanske operativne grupe, tim letom je ukupno dostavljeno oko tri tone municije i naoružanja kao i drugih

[70] Isto.
[71] Isto, str.309.
[72] Isto, str.310.

materijalno-tehničkih sredstava. Ovaj let je bio prvi u okviru operacije **POŠTAR,** nakon što je prvi bio svojevrsni test ovog vida transporta, te nakon drugog neuspjelog pokušaja.[73]

"Nakon ovog trećeg, drugog uspješnog, a prvog leta u okviru akcije "POŠTAR", tokom prve polovine 1995. godine helikopter je dva puta dolijetao i spuštao se na Hadžića brdo – Gvozd, a dva puta nedaleko od Hadžića brda u rejon Gornjih Bara. Svaki put helikopter je dovozio oko tri tone raznog materijala – oružja, municije i vojne opreme (barut, municiju, granate, automatske puške, čizme, lansere za rakete…). U povratku helikopterom su u Sarajevo odlazili 10 do 15 ljudi, civila i vojnika."[74]

Četvrti, peti, šesti, sedmi i osmi let u periodu od januara do aprila 1995. godine su uspješno izvedeni, pri čemu je borcima Istočnobosanske operativne grupe dostavljena značajna količina kako municije i oružja tako i drugih neophodnih sredstava koji su im bili od velike važnosti. 22 avgusta 1995. godine u noćnom terminu, taj ukupno deveti let je bio koban, sve pripreme su za doček helikoptera su vrlo precizno urađene i svi koordinati su dogovoreni kao i znaci raspoznavanja. Negdje oko tri sata poslije ponoći pomenuti helikopter se srušio pored improvizovanog heliodroma u mjestu Bukovičke luke, prema svjedočenjima očevidaca nekoliko puta je nadlijetao mjesto slijetanja iz dva pravca odakle je na njega otvorena vatra od strane agresora iz protivavionskog naoružanja, po zvuku motora svjedoci su zaključili da je helikopter oštećen. Nakon ispaljenih hitala helikopter je počeo slijetati ali umjesto dogovorenog mjesta sletio je na bukve i drveće kojom prilikom se odmah zapalio i eksplodirao zajedno s eksplozivnim materijama koje su se nalazile u njemu, prilikom ovog pada poginulo je i nekoliko visokorangiranih oficira Istočnobosanske operativne grupe, dvojica političkih predstavnika i trojica pilota, žrtava je ukupno bilo devet. Nakon ove nesreće u operaciji Poštar do završetka Agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, odnosno Dejtonskog mirovnog ugovora, više nije bilo nesreća ovakvih razmjera i operacija je do samog kraja rata normalno funkcionisala, te je značajno doprinijela u odbrani Goražda, dostavljajući jako potrebne materijalno-tehničke stvari u periodu agresorskih napada na Goražde.[75]

[73] Isto, str.311.
[74] Isto, str.311-312.
[75] Isto, str.312-316.

Intervju sa Komandantom 31. Drinske brigade, Abduselam Sijerčić:

Da li je postojala mogućnost deblokade Goražda ?

"Postojala je mogućnost deblokade Goražda, ali kako je vrijeme odmicalo šanse za takav poduhvat bile su sve manje. Mi unutar opkoljenog Goražda smo pokušavali izvršiti deblokadu iznutra, ali je tada izostala podrška naših snaga izvan opkoljenog Goražda. Negdje krajem 1992. godine, naš komandant Buljubašić je predlagao Armijskom vrhu da se preusmjere dejstva na uvezivanje Goražda sa drugim slobodnim teriotrijama u tom periodu, sa Grepkom, Žepom, Srebrenicom i Konjević poljem, ali tada nije naišao na pozitivan odgovor, te je kasnije padom nekih slobodnih teritorija izvan Goražda mogućnost uvezivanja slobodnih teritorija Podrinja propala." [76]

Intervju s Komandantom 1. Slavne višegradske brigade, Ahmet Sejdić:

Kako je propao pokušaj oslobađanja Višegrada ?

*"*Mi smo u Oktobru 1992. godine imali pokušaj oslobađanja Višegrada, tada smo imali nekoliko gubitaka na Lijesci i tu nam je sistem veze pukao, a tada je Višegrad bio prazan. Moje komandno mjesto je bilo daleko od te Lijeske i vodio sam bitku onoliko koliko sam vizuelno mogao vidjeti, te nisam znao baš svaki detalj, u suštini desio nam se peh da nas jedan rov zaustavi u potvrdi pobjede, jer smo mi u toj akciji bili pobjednici, ali sistem veze je zakazao po ko zna koji put, imali smo komunikacijski spojene jedinice, a da to one nisu znale. To danas agresori obilježavaju kao dan pobjede, što predstavlja veliki apsurd."

Da li se moglo uraditi više na planu uvezivanja slobodnih teritorija istočne Bosne, odnosno da li je nešto tavko uopšte bilo moguće ?

" Kao sto sam već pominjao, najbliže takvom potezu bili smo krajem 1992. godine kada je rađena Lijeska, da se uvežu teritorije skoro do Žepe i Srebrenice, nakon što bi oslobodili Višegrad naravno. Tada nam je agresorska dvostruka linija odbrane bila prepreka da spojimo naše slobodne teritorije od Žepe do Goražda, to smo uz bolju organizaciju i sadjestvo mogli postići, ali bi nam da smo u tome uspjeli trebale nove jedinice sa Sarajevskog ili Tuzlanskog ratišta, kako bi tu veliku slobodnu teritoriju mogli održati, a Drina je sama po sebi bila najbolja prirodna granica kako bi se

[76] Intervju sa Komandantom 31. Drinske brigade, Abduselam Sijerčić (25.11.2018)

zaustavilo slanje vojnih grupacija iz agresorske Srbije, tako da bi sa takvim dejstvom agresori izgubili i logističku podršku iz Srbije, a također bi spriječen bio i Genocid koji se nažalost dogodio. Dalji plan je bio da se tokom Drine oslobađaju i teritorije prema Vlasenici i Zvorniku, kako bi naša armija izašla na državnu granicu, te bi nakon nekog vremena mogli krenuti i u ofanzivna dejstva, odnosno oslobađanje Republike Bosne i Hercegovine, a tu prvenstveno mislim na Sarajevo, što bi u takvom razvoju događaja moglo i okončati agresiju.“ [77]

O nesretnom posrtaju pri oslobađanju Višegrada 1992. godine govorio je i Nijaz Memišević, Načelnik artiljerije 1. Slavne Višegradske brigade, u dokumentarnom filmu “Na Drini krvavi Višegrad”:

“ Najbliže oslobađanju Višegrada bili smo, kada smo uzeli Lijesku, kada su kolone njihovih vozila odlazile iz grada prema Užicu, grad je bio slobodan. Tada nam je nesretno poginuo hrabri borac Mehmed Hećo i tada je ta akcija nažalost spletom nesretnih okolnosti stala, tada smo najbliži bili da oslobodimo Višegrad.”[78]

4.4. Operacije agresorskih snaga

Nakon veoma uspješnih operacija snaga Armije Republike Bosne i Hercegovine tokom 1992. godine u svim dijelovima Republike Bosne i Hercegovine, a posebno jedinica Istočnobosanske operativne grupe, na širem području Goražda i okolnih opština, glavni štab agresorske tzv. Vojske Republike Srpske je izdao direktivu koju je lično potpisao general Ratko Mladić, u kojoj se između ostalog navodi da nekoliko gradova Republike Bosne i Hercegovine nije “oslobođeno”, među kojima se misli i na Goražde, te da nisu u potpunosti razbijene oružane grupe neprijatelja u širem reonu Podrinjskih gradova Srebrenice, Žepe, Cerske i Goražda. U skladu s ovom direktivom aktivnosti agresora na širem području opštine Goražde tekle su planski, te je u početku cilj bio da se uspostavi komunikacija između Višegrada, Ustiprače i Rogatice, kako bi se izolovalo Goražde i omogućio opšti napad iz skoro svih pravaca na njega. Ovom direktivom u

[77] Intervju s Komandantom 1. Slavne višegradske brigade, Ahmet Sejdić (23.11.2018)
[78] https://www.youtube.com/watch?v=9HI5FIGeoZk&t=2s (Na Drini krvavi Višegrad) (Pristup 14.8.2018)

pogledu Podrinja jasno su iskazane Genocidne namjere agresora prema Bošnjačkom stanovništvu, to je svojom naredbom Drinskom korpusu jasno potvrdio General agresorske vojske Ratko Mladić.[79]

"Sa sadašnjih položaja glavnim snagama krajnje uporno braniti Višegrad (brana), Zvornik i koridor, a ostalim snagama na širem prostoru Podrinja iznuravati neprijatelja, nanositi mu što veće gubitke i prisiliti ga da sa muslimanskim stanovništvom napusti prostore Birča, Žepe i Goražda."[80]

Prva značajna agresorska ofanziva na prostoru Podrinja, dogodila se krajem 1992. i početkom 1993. godine, dakle u zimskom periodu. Početkom Novembra 1992. godine većinskom teritorijom opštine Foča rukovodio je agresor, osim mjesta Kratina, Kozje Luke, Zebine Šume, Mihovići i Jabuke. Agresorski cilje je bio zauzimanje i potpuna kontrola komunikacije između opština Višegrad – Ustiprača i Rogatica, kako bi imali dobro pripremljen teren i čist put za otvoreni napad prema Goraždu i njegovo zauzimanje. Na mjesta oko Goražda napadale su agresorske snage iz Rogatice, Foče, Višegrada i Čajniča, te je tako u napadima 10 i 11 novembra presječen put između Grepka i Zorovića sela kojim je tokom cijelog rata vršeno snabdijevanje snaga Istočnobosanske operativne grupe raznim sredstvima. Agresor je tokom ove operacije konstantno pokušavao teškim i upornim napadima spojiti vlastite snage s područja opštine Foča i opštine Čajniče te tako dovesti Grebak u potpuno okruženje, a da su u tome uspjeli, Goraždu bi prijetio potpuni slom, s ogromnim vojnim, a posebno civilnim žrtvama. Napadi na slobodne dijelove Višegradske opštine su također bili teški i brutalni, jake agresorske snage napadale su na sela Zaglavak i Džankići, ali nisu imali uspjeha, napadi su se dešavali 30 i 31 decembra, ono što je karakteristično za napade u okviru ove operacije jeste da su na agresorskoj strani učestvovali i strani dobro opremljeni dobrovoljci iz Rusije i Rumunije. Tokom operacija na prostoru Podrinja, agresorske snage su konstantno imale podršku, odnosno snabdijevanje raznim materijalom, ali i oružjem i municijom, putem avijacije iz Savezne Republike Jugoslavije, a sve to potvrđuje kakvoj je brutalnoj agresiji bila izložena Republika Bosna i Hercegovina. Tokom Decembra 1992. godine jedinice 1. korpusa su vodile teške bitke protiv agresora u cilju deblokade glavnog grada Republike Bosne i Hercegovine Sarajeva, dejstva su vršena na olimpijskoj planini Igman. Iz komande 1.

[79] Muamer Džananović, nav.dj., str.54-55.
[80] Isto, str.55.

korpusa zahtijevali su od komandanta Istočnobosanske operativne grupe da pruži podršku sa svojim snagama, što je on odbio pravdajući takvu odluku činjenicom da ne posjeduje snage koje bi mogao odvojiti za tu operaciju, a pritom su napadi na agresorske položaje u reonu Ustikoline aktivni. Bez obzira na odbijanje Ferida Buljubašića za učestvovanje njegovih snaga u toj operaciji, Fočanska brigada je ipak djelovala u sadejstvu sa snagama na Igmanu, te je čitav jedan bataljon iz te brigade izuzet i prebačen u jedinice Igmanske grupe. Slabljenjem snaga Istočnobosanske operativne grupe na Grepku, direktno je uticalo na ofanzivna dejstva Istočnobosanske operativne grupe prema Ustikolini, te je u periodu od 24 do 26 decembra 1992. godine, u protivnapadu agresorskih snaga spriječena ofanziva Armije Republike Bosne i Hercegovine, te su linije odbrane pomjerene dublje u slobodnoj teritoriji, a tim i propuštena prilika za oslobađanje vrlo važnog reona Ustikoline. Naredna operacija agresorskih snaga u reonu gornjeg Podrinja otpočela je u proljeće 1993. godine, te je bila svojevrsna uvertira za operaciju velikih razmjera koja će uslijediti u ljeto 1993. godine. Agresori su u okviru ove "pripremne" operacije dejstvovali po svim položajima jedinica Armije Republike Bosne i Hercegovine duž putne komunikacije Višegrad – Međeđa – Ustiprača – Rogatica, te je jasno bilo da žele slobodne dijelove ovih opština zauzeti pod svoju kontrolu kako bi se približili Goraždu i napali ga iz svih mogućih pravaca. U ovoj operaciji napadi na jedinice pod kontrolom Istočnobosanske operativne grupe vršeni su iz pravca Višegrada, Foče, Rogatice, Čajniča, uz konstantno granatiranje, bombardiranje, te avijacijsku podršku u ljudstvu i materijalno-tehničkim sredstvima. Za ovu operaciju koja je trajala tokom mjeseca Marta i Aprila, angažirani su i razni dobrovoljci iz Rusije, Rumunije, Srbije itd… Tokom ove operacije građani opštine Goražde su sistemski iscrpljivani konstantnim i svakodnevnim granatiranjem, agresorski plan sistemskog iscrpljivanja boraca i civila bio je preduslov za opšti napad koji bi po pravilu uslijedio u cilju zauzimanja i okupacije određene teritorije. Tokom vođenja borbi na drugim kotama, na Goražde bi redovno padao ogroman broj granata, a posebno kada bi agresor doživio gubitke u ljudstvu, onda bi granatiranja samog središta grada postajala još i intenzivnija, od siline granatiranja određeni objekti se čak više namjenski nisu mogli ni koristiti, gađana je čak i ratna bolnica, broj žrtava svakodnevno je rastao.[81]

[81] Hamid Bahto, nav.dj., str.181-186.

"Na okupiranim prostorima SO Višegrad, Rogatica i Foča, četnici pale sve što je muslimansko, a do sada nije popaljeno. Gore cijela naselja, kompleksi šuma, neki privredni objekti…, a tokom 27.04.1993. godine na grad Goražde palo je 700 granata VBR-a, 152 i 155 mm… Dolina Drine, od brane HE Višegrad do Međeđe i ušća Lima, već je dva dana u plamenu… Posebno se intenzivno granatira prostor Međeđe, Trovrh, Pokrivenik i Oglečeva"[82]

Tarik Sarajlić, inače pripadnik specijalne policije iz Goražda, taj dan 27 aprila 1993. godine u svom ratnom dnevniku zapisao je sljedeće: "Evo šta se desilo. Radio sam, pa smo malo spavali, i tek što smo ustali, tačno u 7.55 čulo se dum-dum-dum… Ispaljenje VBR iz pravca Foče. Raja, čini mi se da ispališe, rekao sam kolegama i izašli smo nas dvojica iz kancelarije u hodnik i stali uza zid. A onda je počelo. Prva, druga, treća.. Sve je u dimu, a kako koja pada, obasjava, kao u mrkloj noći."[83] "Izlazimo klimavih nogu napolje. Ulice su izrovane. Svud je krš i dim. A onda gledamo gdje su padale. Gledajte, sadaka vas je spasila. Jedna je pala na asfalt ispod našeg prozora / 10m /, druga je pala na zgradu ispred nas / 20m /, treća na zgradu iza naše / 10m /, četvrta na raskršće kod kioska / 50m /, peta u Šunjinu kuću / 100m /…"[84] "Nalazimo ostatak granate i sa zaprepašćenjem je gledamo. Zaključujemo da je to VBR, tipa oganj, a sama raketa je duga oko 1600 cm a kalibar 128. Strahota! To nas nikad, valjda dotad, nije gađalo."[85]

Jedna od značajnijih agresorskih operacija u reonu Podrinja, otpočela je 28 maja 1993. godine. Ova operacija je nazvana kodnim imenom **MAČ**, a izvodili su je Sarajevsko-romanijski, Hercegovački i Drinski korpus tzv. Vojske Republike Srpske, te razni dobrovoljci iz drugih država. Tog 28 maja agresorske jedinice su krenule u ofanzivu širih razmjera na oko 200 kilometara slobodnu teritoriju pod kontrolom Armije Republike Bosne i Hercegovine, prvenstveno su u ranim jutarnjim satima dejstvovali artiljerijom i granatiranjem, a zatim krenuli u totalni napad iz pravaca svih susjednih opština, tačnije njihovih okupiranih dijelova. Dejstvovanje je izvršeno iz pravca Foče, Rudog, Čajniča, Višegrada, Pala i Rogatice. Na položaje pod kontrolom 1.Višegradske brigade Armije Republike Bosne i Hercegovine napadnuto je iz pravca Rudog i Višegrada, napad je izvršen kako pješadijom tako i oklopnim sredstvima, tenkovima itd… Na kote odbrane Starčići – Dub – Kamen, izvršen je oklopno-pješadijski napad iz pravca Rogatice, s jakim agresorskim

[82] Isto, str.186.
[83] Tarik Sarajlić, *Ratni dnevnik Goražde 1992-1995*, Sarajevo, 1998, str.102.
[84] Isto.
[85] Isto.

snagama, dok je na desnoj obali Drine agresor napao na mjesta od sela Žigovi do Kozare, a također su nastojali da prekinu transportnu zonu između Grebka i sela Zorovići kojom je snabdijevano Goražde. Ova jaka agresorska ofanziva gotovo podjednakom jačinom odvijala se na obje strane Drine, a za cilj je imala da presiječe slobodne teritorije pod kontrolom Istočnobosanske operativne grupe u reonu Ustiprače, te da se ovlada putnom komunikacijom između Rogatice, Ustiprače, Međeđe i Višegrada, te putnom komunikacijom od Brodara, Strgačine do Rudog. Agresori su također planirali da se u Mravinjcima spoje s vlastitim snagama koje dejstvuju iz Foče, te tako dovedu širi prostor Goražda u okruženje, koje bi mogli fleksibilnije ugroziti. U okviru ove operacije, učestvovalo je preko deset hiljada agresorskih boraca, učestvovali su i dobro opremljeni dobrovoljci iz Rusije, Ukrajine i Bugarske, kao i zloglasni, genocidni Užički korpus Vojske Jugoslavije, koji je u reonu Podrinja počinio ogromna zvjerstva nad Bošnjačkim narodom, i u ovoj operaciji, otvoreno je ispoljena brutalna agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu, učestvovanjem korpusa strane Vojske, ali i mnogih dobrovoljaca. Tokom 30 i 31 maja 1993. godine jake borbe su vođene cijelom dužinom linije odbrane snaga Istočnobosanske operativne grupe, a posebno zahtjevne i brutalne borbe vođene su u reonu Ustiprače, te je put između Ustiprače i Kopača konstantno bio granatiran i ne prolazan, kako bi se otežalo eventualno povlačenje jedinicama Armije Republike Bosne i Hercegovine. U ova dva dana agresor je nizao uspjehe na borbenim linijama, linija odbrane 1 Rogatičke brigade Armije Republike Bosne i Hercegovine je probijena, dok je na desnoj obali u zoni odgovornosti 1 Slavne Višegradske brigade, agresor uspio da zauzme Trbosilje, čime su snage odbrane, kao i civili dovedeni u opasnost od okruženja, te vjerovatno i totalnog uništenja, treba istaći da je tokom ovih napada agresor pored teškog dejstvovanja artiljerijom, još jednom u nizu dokazao Genocidne namjere, jer je koristio čak i bojne otrove protiv vojnika i civila. U ranim jutarnjim satima 1 juna 1993. godine, preostale snage odbrane s oko četiri hiljade civila, su zbog opasnosti od okruženja i totalnog uništenja preduzele mjere povlačenja prema Goraždu, sa prostora Međeđe i Rogatice. Zbog probijanja linija 1 Rogatičke i 1 Slavne Višegradske brigade, snage Istočnobosanske operativne grupe bile su primorane napustiti položaje na lijevoj i desnoj obali Drine, što je znantno otežalo funkcionisanje odbrane ovog dijela Republike Bosne i Hercegovine. Povlačenjem u dubinu odbrane Armijskih snaga, agresor je blokirao transportni put kojim se opskrbljivalo Goražde (Grebak – Zorovići) te je tako i dotok raznih stvari u Goražde prekinut. 11 juna 1993. godine agresor je došao na mjesto Osanica, probijajući snage odbrane na Paljici i Carevom Guvnu, a također iz prava Kamenice i

Previle, linije odbrane probijene su na Crvenim stijenama i u selu Orahovice. 19 juna 1993. godine prekinuta je ofanziva u reonu Podrinja, ali agresori su još neko vrijeme nastavili dejstvovati na Sarajevskom ratištu.[86]

Pripadnik 43. Drinske brigade Istočnobosanske operativne grupe Fahrudin Bečić, tokom cijelog rata vodio je ratni dnevnik, a tokom ove agresorske ofanzive, tačnije 11 juna, a 16-ti dan od početka, zapisao je: "21 h. Goražde je pretvoreno u artiljerijski poligon. Dnevno na ovaj grad pada preko tri hiljade artiljerijskih projektila. Šesnaesti dan ove ofanzive teži je od svih prethodnih. Na samo gradsko središte palo je više stotina haubičkih granata. Rezultiralo je to sa 28 poginulih i 61 ranjenim civilom do 21 sat. Pješačke borbe traju na svim pravcima. Veliki je broj poginulih sa obje strane. Ni u komandi Armije nema preciznih podataka. Medicinsko osoblje hvata očaj. Nema lijekova, hirurškog materijala, infuzionih rastvora. Ranjenim je nemoguće ukazati pomoć. Neprijateljske položaje uoči Spasovdana obilaze sveštenici, dajući dodatne motive ubicama."[87]

[86] Hamid Bahto, nav.dj., str.187-188; Muamer Džananović, nav.dj., str. 58; Smail Čekić i drugi autori, nav.dj., str.164-165.
[87] Fahrudin Bečić, *Goraždanske godine*, Compact-E, Sarajevo, 1997, str.64.

Prikaz izgubljene teritorije tokom agresorske ofanzive pod imenom MAČ - 93

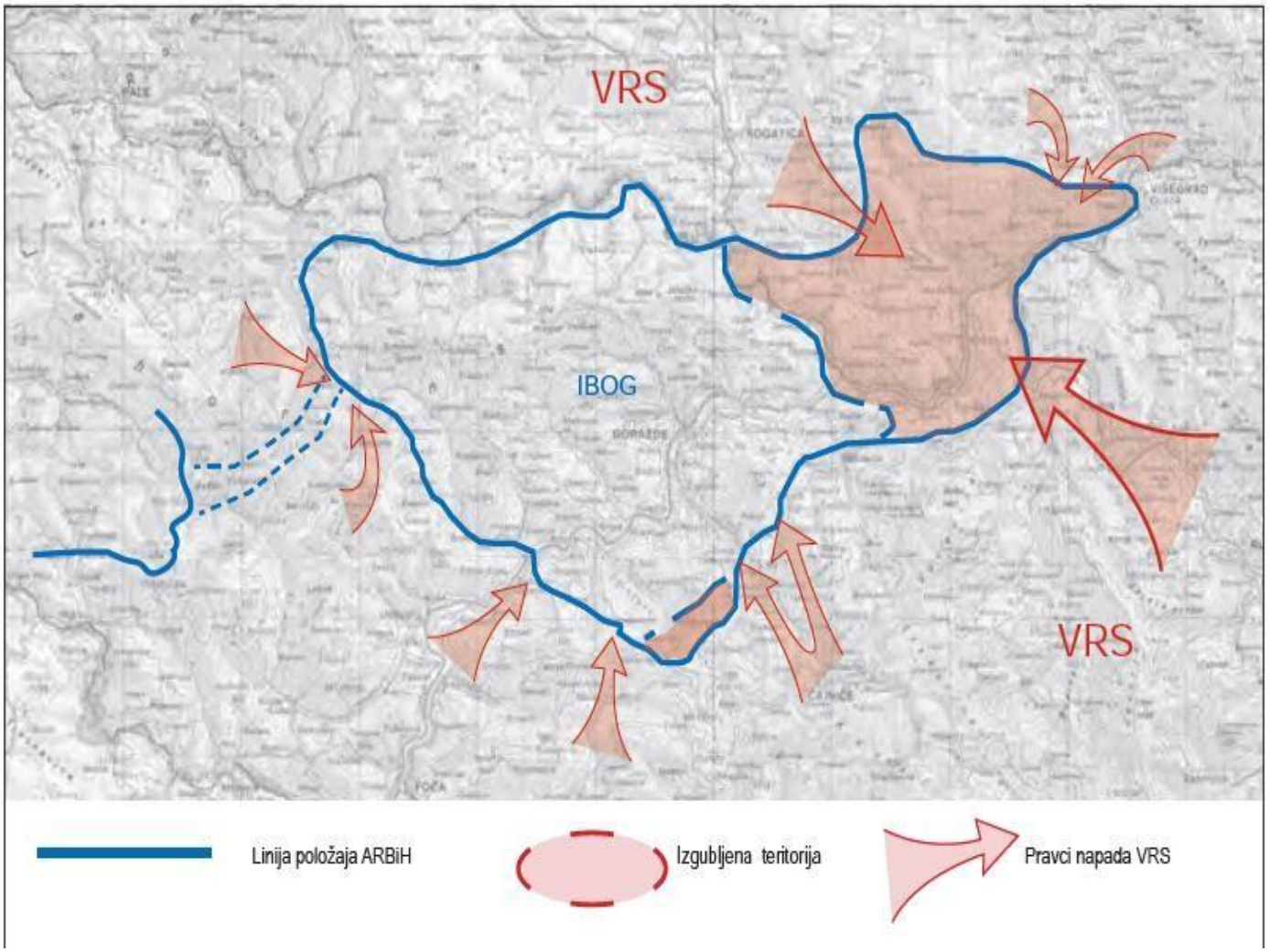

[88]

Intervju s Komandantom 1. Slavne višegradske brigade, Ahmet Sejdić:

Vaš komentar na operacije MAČ iz 1993 iz ZVIJEZDA iz 1994. Godine, kako se to odrazilo na ukupnu situaciju u Goraždu ?

"Pa 1993. godine oni su pokrenuli tu operaciju sa namjerom da konačno osvoje cijelu Višegradsku i Rogatičku teritoriju u čemu su nažalost i uspjeli, jer je ona kao i Goražde igrala

[88] Smail Čekić i drugi autori, nav.dj., str.165

ogromnu ulogu u Velikosrpskim strateškim ciljevima. 1994. godine su uradili čak i više, ali na sreću nisu uspjeli uzeti Goražde, moja jedinica je čvrsto držala položaje na Gostunu, ali zbog probijanja linija odbrane kod drugih jedinica, kako bi izjegli dvostruki obruč mi smo se morali povući bliže prema Goraždu. Nakon toga smo formirali linije odbrane na brdu iznad Goražda, ključni momenti u toj operaciji bili su naše pobjede, odnosno zaustavljanje agresora kod tvornice Pobjeda, na Obarku, Rorovima itd... Agresori uopšte nisu mogli da vjeruju kako smo mi uspjeli da odbranimo to područje, tada smo sve raspoložive slobodne jedinice stavili u odbranu tih područja i na kraju smo u tome i uspjeli uz velike napore i gubitke. Treba istaći da je u tom periodu vrlo mučno stanje bilo u Goraždu, narod je bježao sa jedne strane rada na drugu bojeći se za goli život, na Obarku smo sa jednom manjom jedinicom zaustavili agresorski napad, a u Pobjedi smo pokazali agresoru koliko smo odlučni da se branimo, želim istaći i to da gdje god smo malo organizovaniji i jači otpor pokazali, agresor se povlačio i nije uspjevao u svojim namjenama. Po značaju za Podrinje, odmah poslije operacija KRUG i DRINA, istakao bih odbranu Goraždanske teritorije iz operacije ZVIJEZDA 1994. godine.“ [89]

Nakon završetka operacije Mač, agresorske snage i dalje nisu u potpunosti očistili ovaj kraj od nesrpskog stanovništva, te u konačnici nisu zauzeli Goražde, a pažnja velikosrpskih petokolonaša iz Bosne i Hercegovine, redovno se ispoljavala na sjednicama skupštine srpskog naroda. Na 33 sjednici, Radovan Karadžić je između ostalog izjavio i kako bi bio spreman da pravi ustupke oko Sarajevske regije, kako bi Goražde ostalo srpsko, jer Drina ne smije biti granica između srpskog naroda. Kako nisu uspjeli riješti pitanje Goražda u prvoj velikoj ofanzivi, agresor je otpočeo pripreme za drugu veliku operaciju na ovom dijelu Republike Bosne i Hercegovine, sa još većim razmjerama, operacija je planirana za proljeće 1994. godine.[90]

“U vrijeme pripreme za agresorsku ofanzivu u proljeće 1994. godine. Slobodni teritorij iznosio je oko 400 km. U njega su pored većeg dijela općine Goražde, bez Ustiprače – koju je agresor zauzeo u ofanzivi iz 1993 – ulazili i dijelovi teritorija općina Rogatica, Pale i mali dio općine Foča.[91]

[89] Intervju s Komandantom 1. Slavne višegradske brigade, Ahmet Sejdić (23.11.2018)
[90] Muamer Džananović, nav.dj., str.58.
[91] Isto, str.58-59.

"Po mnogim autorima presudnu ulogu u odobravanju agresorske ofanzive, pod nazivom "Zvijezda 94" iz proljeća 1994, kada je Goražde bilo skoro u agresorskim rukama, odigrala je Velika Britanija, te Michael Rose koji je došao u Bosnu i Hercegovinu 25. januara 1994. I bio je prvi zapovjednik snaga UN-a koji je do kraja odslužio svoj mandat"[92]

Dakle, kao što je već pomenuto, naredna velika operacija agresorskih snaga u reonu Podrinja, tj. Goražda i okolnih slobodnih prostora **ZVIJEZDA 94**, otpočela je 29.03 i trajala je do 24.04 1994. godine, dakle nepunih mjesec dana, ova ofanziva je od svih drugih imala najviše uspjeha u korist agresora. Već početkom 1994. godine otpočete su pripreme za ofanzivu velikih razmjera u reonu Goražda, u Saveznoj Republici Jugoslaviji su se pripremale vojne jedinice vojske Jugoslavije, pripreme su vođene u Užicu u blizini granice Republike Bosne i Hercegovine, kako bi te jedinice što prije i što brže mogle dejstvovati na strani petokolonaša iz Bosne i Hercegovine. Uporedo s pripremanjem snaga iz Jugoslavije (Srbije i Crne Gore), grupisane su i agresorske snage u samoj Republici Bosni i Hercegovini, s raznih okupiranih dijelova Bosne i Hercegovine, angažovane su snage na okupirane prostore oko Goražda, dakle Foče, Čajniča, Višegrada, Rudog i Rogatice, u sklopu pripreme za predstojeća oružana dejstva s ciljem okupacije Goražda i masakra nad Bošnjacima. Agresori su još krajem 1993. godine, a u cilju realizacije svog plana iscrpljivanja stanovništva prije odlučujućeg napada, blokirali svaki dotok humanitarne pomoći, u periodu od novembra 1993. pa do februara 1994. godine spriječen je ulazak preko 30 konvoja humanitarne pomoći u Goražde. Međunarodne organizacije iz Goražda, uvidjeli su da se sprema nova agresorska ofanziva, te je većina pripadnika osoblja raznih međunarodnih institucija željela što prije napustiti Goražde. Goražde kao zaštićena zona Ujedinjenih nacija, imalo je pravo na zaštitu, ali je izostalo obavještenje od predstavnika međunarodne zajednice iz Goražda prema svojim nadređenim, odnosno ovakav čin ukazuje da je određeni broj pripadnika međunarodnih institucija simpatisao agresorsku stranu.[93]

"Govorili su da ima dosta konfuzije oko upotrebe sile kojom bi se ispunile obaveze OUN prema "zaštićenim zonama": Svi pokušavaju da odluku prenesu na nekoga – UN na Butrosa Galija, Gali na Jasuši Akašija, Akaši na generala Rouza i tako ukrug… NATO je bio spreman na vazdušne

[92] Isto, str.59.
[93] Hamid Bahto, nav.dj., str.194-195.

udare… Pored ostalog, i zbog toga su predstavnici međunarodnih organizacija, prije početka četničke ofanzive, željeli napustiti Goražde."[94]

Sve ovo govori o licemjernosti Međunarodne zajednice kako u Goraždu, tako i u cijeloj Republici Bosni i Hercegovini, broj žrtava ali i dužina rata bi sigurno bio manji da su Međunarodne institucije, ispoštovale vlastita pravila i procedure. Početni cilj i zadatak agresorskih snaga u operaciji ZVIJEZDA 94, bio je osvajanje i potpuna kontrola desne obale Drine i Prače, kako bi bez ikakvih opasnosti koristili putnu komunikaciju između Ustiprače i Rogatice, ali i spojili Hercegovinu s agresorskom Srbijom, te tako ispunili jedan od strateških ciljeva srpskog naroda, dalji cilj i zadatak je bio da se okupiraju odnosno osvoje ostale slobodne teritorije Goraždanskog reona, te u konačnici i samo Goražde, kao trn u oku cijelom okupiranom gornjem Podrinju. Linije razdvajanja između agresorskih i snaga Istočnobosanske operativne grupe bile su u dužini od 140 kilometara, a za obrambena dejstva Istočnobosanska operativna grupa imala je na raspolaganju 7.092 borca. Komanda Istočnobosanske operativne grupe na čelu s Feridom Buljubašićem konstatovala je nedostatke u linijama odbrane, što zbog nedovoljne organizovanosti, što zbog nedisciplinе i samovoljnog napuštanja prvih linija odbrane. Krajem marta agresorske snage koncentrisale su se sve bliže slobodnoj teritoriji opštine Goražde, zaustavljeni su svi ulazi i izlazi iz Goražda, pored humanitarnih konvoja ni predstavnici međunarodnih organizacija nisu imali mogućnost prolaza. Jedinice odbrane slobodne teritorije su shodno ovakvom raspletu događaja očekivali teški agresorski napad koji je konačno i uslijedio u ranu zoru 29 marta, kada su agresori krenuli sa svojom već prepoznatljivom taktikom pripreme terena artiljerijskim udarima. Ferid Buljubašić je u ovom početnom napadu zapisao da se od prostora Osanice do Gostuna te od Ustiprače i Mesića hiljade granata iz raznih oruđa palo na slobodni prostor Goražda.[95]

"Počelo je nevjerovatnim granatiranjem svih linija odbrane, a posebno na desnoj obali r. Drine. Granatiranje je trajalo do 08.30 časova, kada su otpočeli pješadijski napadi iz pravca Mesića, Cerove Ravni, Prvnja, Zidina, Preljuće i Sudičke Gredine… Granatirana je intenzivno i linija na lijevoj obali r. Drine od Ustiprače do Vražalica i od Osanice do Ilovače… Istovremeno su primjećene nove kolone m/v iz pravca Rogatice, Višegrada, Čajniča i Foče. U 14.00 časova, četnici

[94] Isto, str.196.
[95] Isto, str.196-199.

su ušli u frekvenciju Radia Goražde i počeli emitovati proglase Komande IBOG i Predsjedništva Opštine Goražde o evakuaciji stanovništva i još puno smišljenih dezinformacija."[96]

Suljo Đogo, član komande 31. Drinske brigade o ofanzivi ZVIJEZDA 94 rekao je:

"Napali su iz pravca Čajniča, iz pravca Foče, iz pravca Višegrada, iz pravca Rogatice, sa svih strana. U tom udaru oni su koristili specijalne metode ratovanja, pustili su pjesmu Marš na Drinu, mješali su nam se u radio vezu, glas sličan Buljubašićevom je rekao da se preda narod, u tom momentu nam je nekoliko hiljada boraca sišlo sa linija, dovedeni smo u nezavidan položaj" [97]

"Narednih dana četnici su napadali na pravcima: Preljuća – Žigovi; Preljuća – Nišani; Paljika – Trebinjača; Zidine – Bukva – Miljanovići; Ogorjevac – Gradina; Brčigovo – Petibor i Mesići – Jabuka. Nakon razarajuće artiljerijske pripreme slijedili su napadi pješadije ispred koje su išli tenkovi, čistači mina i dozeri koji su skidali sloj zemlje."[98]

Drugi dan ove agresorske operacije, agresori su izvodili teške udare po snagama Istočnobosanske operativne grupe na mjestima Lastan, Miljanovići, Nišani, Borak Brdo i Bukva. Prilikom ovog napada obje strane su imale gubitaka, a agresori su imali više, među poginulim agresorskim vojnicima, bilo je i dobrovoljaca iz Savezne Republike Jugoslavije, što je opet jedan od mnogih dokaza učestvovanja te zemlje u agresiji na Republiku Bosnu i Hercegovinu. Tokom 2 i 3 aprila 1994. godine agresori su nastavljali s jakim i upornim napadima po linijama odbrane Istočnobosanske operativne grupe, u svojim naletima palili su šume i pravili pustoš iza sebe, a u isto vrijeme dejstvovali artiljerijom po rovovima snaga odbrane, uzevši u obzir sve okolnosti komandant Istočnobosanske operativne grupe Ferid Buljubašić, je od političkih predstavnika zahtijevao političko rješenje te da se ova agresorska operacija zaustavi na taj način, kako Goražde ne bi doživjelo sudbinu Žepe i Srebrenice. Agresor je i u sljedećim danima nastavio sa žestokim udarima po linijama odbrane, te je tako posebno na desnoj obali Drine vršio teške napade u cilju okupiranja slobodnih teritorija, 4. aprila na desnoj obali Drine agresori su zauzeli mjesto Lastan,

[96] Isto, str.199.
[97] https://www.youtube.com/watch?v=9HI5FIGeoZk&t=2s (Na Drini krvavi Višegrad) (Pristup 14.8.2018)
[98] Hamid Bahto, nav.dj., str.199.

činom kojim značajno otežali položaj boraca Istočnobosanske operativne grupe, te ih natjerao na povlačenje odbrane dublje u slobodnu teritoriju.[99]

"Iz Goražda se, na žalost, moraju poslati loše vijesti. Nakon desetina hiljada projektila svih kalibara, nakon nadljudskih borbi i neviđenog herojstva branitelja, na južnom dijelu ratišta, na desnoj obali Drine, probijena je linija odbrane. Stanje je izuzetno dramatično, a u centar grada slijevaju se nove kolone izbjeglica iz sela sa desne obale. Iseljeni su Ahmovići, Uhotići, Kodžaga polje i još nekoliko sela sa tog prostora. Mnogo civila je ubijeno. Većina se pokušava domoći grada. [100]

"Nakon gubitaka važnih objekata na desnoj obali Drine, naš prednji kraj odbrane je bio na liniji: Borova – V.Gostun – Voloder – Trebeško Brdo – Volijača – Gradina – Majdan – Dublje – k.561 – k.620 – Uhotića Brdo (k.803) – Karauska Kosa – ispod Nišana – Baljići – Osoje – Žigovi – Lukov Do – Kučino. Poginulo je 9, a ranjeno 23 borca. Za proteklih sedam dana iz stroja IBOG je izbačeno oko 300 boraca, a mnogi civili su stradali. Bio je pravi pakao – požari, detonacije, tenkovi, nevjerovatno brojne snage pješadije, …dramatično, teško, nepredvidivo i do kraja neizvjesno…"[101]

5 aprila agresor je i dalje u jakom ritmu nastavljao svoju ofanzivu na slobodne teritorije opštine Goražde, tog dana u ranim jutarnjim satima sa svih mogućih strana i s prijeda i sa bokova , sa leđa itd… Ovog 5 aprila još jednom se pokazala dvoličnost međunarodne zajednice, odnosno komandanta NATO-vih snaga Generala Rose-a, koji je prilikom ovog tenkovskog napada 5 aprila na zaštićenu zonu Goražde, ponovo iskazao svoje simpatije prema velikosrpskom agresoru, odbivši da interveniše protiv agresorskih dejstava, pravdajući to da su snage NATO-a tu da budu neutralne, a ne da se stavljaju na jednu stranu i da brane teritorije. General Rose i išao i dalje u ponižavanju branioca Republike Bosne i Hercegovine iz Goražde, govoreći da oni namjerno i svjesno napuštaju svoje položaje kako bi uvukli NATO u rat, koji bi služio kao avijacija Armije Republike Bosne i Hercegovine, također je istakao i to da su u šumskim predjelima kuda su se kretali agresorski tenkovi, oni mogli biti zaustavljeni čak i kamenjem od strane branioca, ali branioci su htjeli da međunarodne snage vode rat umjesto njih. Sve ovo ukazuje s kakvim se teretom susretala

[99] Isto, str.199-200.
[100] Fahrudin Bečić, nav.dj., str.91.
[101] Hamid Bahto, nav.dj., str.201.

Republika Bosna i Hercegovina te njeni branitelji tokom agresije, General Rose je bio obaviješten još od početka ofanzive o kakvoj opasnosti po Goražde i njegove branioce se radi, te kakve sve zločinačke radnje agresor vrši, ali je i dalje zbog svojih simpatija prema agresoru odlučio ostati imun na to te plasirati obrnute informacije, od onih stvarnih. Početnih dana ove ofanzive vodnik u međunarodnim snagama Cameron Spence je uputio obavještenje Generalu Rose-u u kojem kaže:[102]

"Ovo je zamašna, isplanirana ofanziva, sa specifičnim ciljem osvojiti i zadržati Goražde… SAS-ovci su također vidjeli Srbe kako hladnokrvno pucaju iz automatskog oružja po kolonama izbjeglica… Opisali su grad koji skapava od gladi oko kojeg Srbi drže čelični obruč i počinju ga opasno stezati.[103]

7 aprila u grad Goražde je došla nekolicina oficira Unprofora, te su uživo svjedočili razarajućim napadima agresora u kojima su upotrebljavane granate sa bojnim otrovima, taj isti dan agresori su osvojili nekoliko bitnih položaja na linijama odbrane Istočnobosanske operativne grupe, te je postojala opasnost da se presjeku snage odbrane na desnoj obali Drine, što bi značio pad pod okupaciju cijelog jednog dijela na desnoj obali Drine. 10 i 11 aprila uslijedili su simbolični udari aviona NATO snaga po agresorskim položajima kojom prilikom su uništeni bunker te po jedan tenk i transporter, nakon čega je agresor uvidio da prijetnja od NATO-a faktički i ne postoji jer oni nisu imali dovoljan broj snaga pješadije kako bi uradili nešto konkretno, te su napadi na Goražde nastavljeni. 10 aprila General Ratko Mladić je uputio naredbu svojim potčinjenim o daljim dejstvima na području Goražda, te je samom ovom naredbom jasno iskazao genocidne namjere prema Bošnjacima, a u svrhu ostvarivanja srpskih strateških ciljeva.[104]

"Gurajte energično naprijed, ne osvrćite se na ono što se oko nas dešava. Turci moraju nestati sa ovih prostora."[105]

16 aprila agresor je ima značajne uspjehe u osvajanju slobodnih teritorija, zauzeli su Trebeško brdo i Trovrh, a ugrozili su i liniju odbrane od Vranovine do Hranjena na lijevoj obali Drine, agresor je također uspio zauzeti i liniju na pravcu Sjenokos – Dešava i tako pocijepati snage odbrane na lijevoj obali. Nakon ovih događaja, komandant Ferid Buljubašić je konstatovao da je

[102] Muamer Džananović, nav.dj., str.61-63.
[103] Isto, str.63.
[104] Isto, str.65; Hamid Bahto, nav.dj., str.201-203.
[105] Muamer Džananović, nav.dj., str.66.

jako teško moralno stanje među braniocima, da se masovno povlače sa položaja, da više nije moguće organizovati značajnu odbranu, da na lijevoj obali redom padaju objekat za objektom, da stanovništvo masovno bježi s jedne strane grada na drugu, te da je puno ranjenih i poginulih. U narednih nekoliko dana agresor je na sve načine pokušao da uđe u grad, najviše su forsirali napade pješadijom uz ekstremnu podršku tenkova, dok su istovremeno nastavljali sa ubojitim granatiranjem grada gdje je dnevno padalo i preko hiljadu granata. Agresor nije birao sredstva napada, hemijskim otrovima su gađali već teško oštećene civilne objekte po gradu, ali i bolnicu koja je bila puna ranjenih civila i boraca. Između 20 i 22 aprila agresor je uspio probiti liniju odbrane, te osvojiti preduzeće pobjeda, Istočnobosanska operativna grupa je ostalo bez skoro 30% svog ljudstva, koji su ili poginuli ili ranjeni, Ferid Buljubašić je u ovim danima zapisao da je braniocima Goražda ostalo još kamenje s kojim će ratovati i da cjelokupna odbrana više nema smisla. 22 aprila komandi u Goraždu je stigao ultimatum od komandanta Hercegovačkog korpusa tzv. Vojske Republike Srpske, u kojem je on tražio od branioca Goražda da napuste desnu i lijevu obalu rijeke Drine na kojima su bili stacionirani, te da će u tom slučaju konvoji humanitarne pomoći doći u Goražde, a u protivnom ako ultimatum odbiju uslijedit će nastavak ofanzive svim sredstvima bez obzira na civile, komanda Istočnobosanske operativne grupe je ovaj ultimatum odbila i borbe su nastavljene. Vijeće sigurnosti UN istog dana je donijelo rezoluciju 913, kojom su osudili granatiranje Goražda od strane agresora te zahtijevali povlačenje naoružanja i snaga na udaljenost koju odredi Unprofor. 24 aprila u Goražde je stigao Unprofor te su obišli bolnicu i dijelove borbenih linija, njihovim dolaskom u grad okončana je ova do sada najjača agresorska ofanziva, koja je pružila najbolje rezultate agresoru do tada u ovom području Bosne i Hercegovine, jer su slobodnu teritoriju uspjeli svesti na 260 km kvadratnih. U do tada najtežim uslovima branioci Goražda uspjeli su odbraniti grad i ostaviti slobodnim ovaj vrlo bitan teritorij Republike Bosne i Hercegovine, a da to nisu uspjeli agresor bi imao mnogo više slobodnih jedinica za dejstva na drugim ratištima, a posebno za sarajevsko ratište, te je odbranom Goražda spriječeno dodatno ugrožavanje glavnog grada. Potrebno je istaći i neodlučnost međunarodne zajednice po pitanju Goražda, nisu se držali vlastitih propisa, te nisu izvršavali vlastite obaveze iz rezolucije 824 o zaštićenoj zoni Goražde, čime su se direktno stavljali na stranu agresora i također snose dio odgovornosti za žrtve tokom ove ofanzive. Nakon završetka ofanzive komanda agresorske vojske uputila je instrukcije svojim

vojnicima na okupiranim teritorijama, da se obuku kao civili i zaposjednu zauzete položaje presdavljajući se strancima kao mještani tih naselja koje su Bošnjaci spalili.[106]

Intervju s Komandantom 1. Slavne višegradske brigade, Ahmet Sejdić:

Kakav je bio odnos Međunarodne zajednice tokom rata u Goraždu ?

*"*Ja kao vojnik mogu kazati da je međunarodna zajednica imala višestruku ulogu tokom rata u Goraždu i kao takva nije ispunila dužnosti za koje su je njena pravila i protokoli obavezali. Oni su u više navrata slušali, dogovarali se i trgovali sa agresorima na našu zemlju, što je dokaz licemjerstva stranog faktora. Dozvoljavali su agresorima da zaustavljaju konvoje humanitarne pomoći u cjelosti, ali i da skidaju određenu robu koja je najmenjena civilima i ostravljaju sebi. Međunarodna zajednica je tokom operacije Zvijezda 94 konstantno produžavala rok agresorima za 7 dana, kako bi oni pokorili Goražde, te su na kraju i oni shvatili da to nije moguće te su stali sa takvim aktivnostima, to je još jedan od dokaza, a možda i najbolji o stvaroj ulozi međunarodne zajednice, koja se takvim postupkom direktno stavila na stranu agresora, a Goražde je označeno kao „zaštićena zona". Njihov formalni stav je bio da oni kao razdvajaju zaraćene strane, a to je besmislica jer ne može se razdvajati žrtva i agresor, mi smo se samo branili od brutalne agresije kojoj smo bili izloženi, mi smo se iz okruženja u Goraždu branili za spas golog života i to je Međunarodna zajednica morala znati." [107]

[106] Isto, str.69-70; Hamid Bahto, nav.dj., str.204-209.
[107] Intervju s Komandantom 1. Slavne višegradske brigade, Ahmet Sejdić (23.11.2018)

Prikaz izgubljenje teritorije tokom posljednje agresorske operacije ZVIJEZDA-94

Goražde, teritorijalni gubici tokom operacije ZVIJEZDA - 94

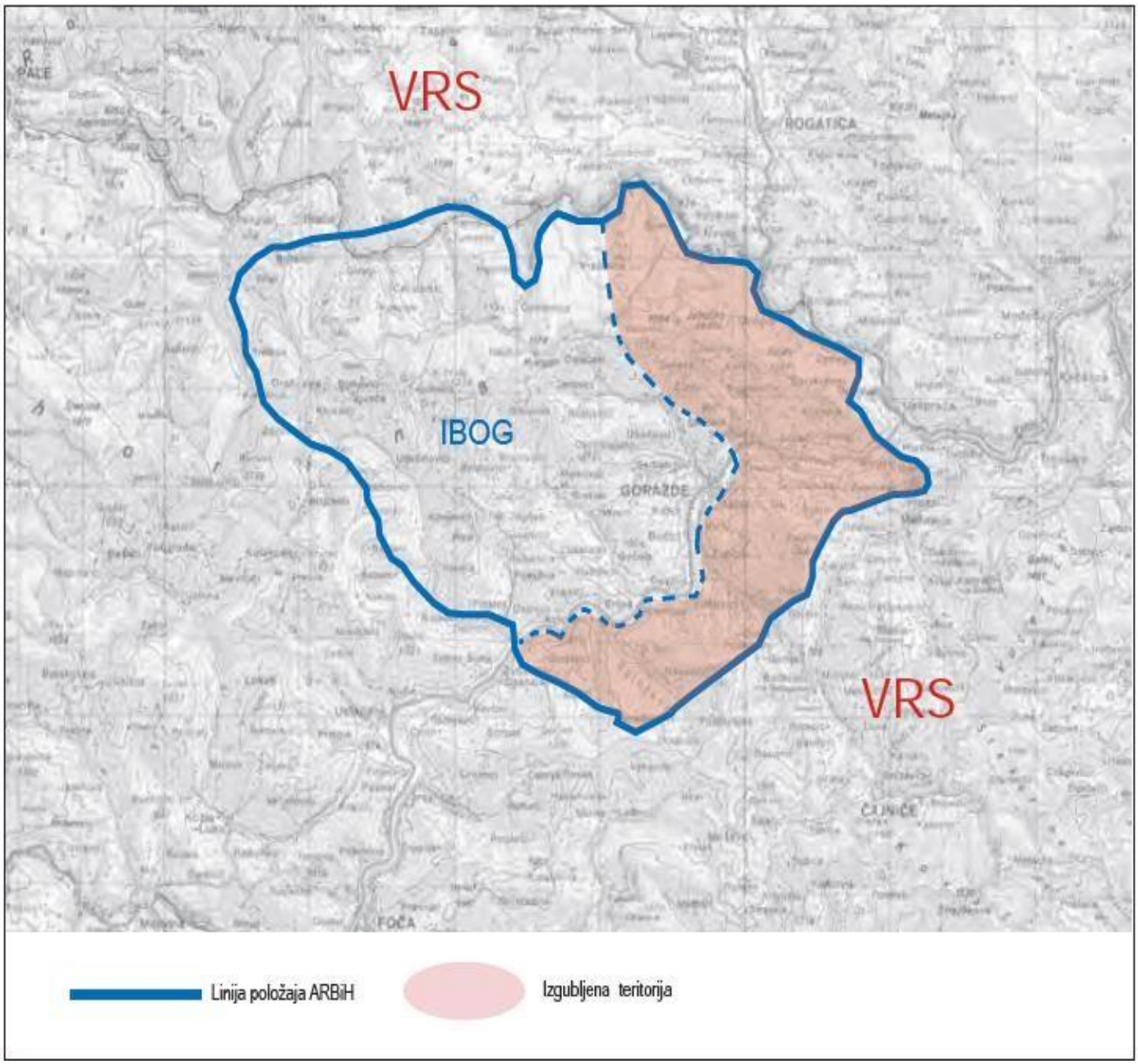

108

[108] Smail Čekić i drugi autori, nav.dj., str.247.

Intervju sa Komandantom 831. lahke brigade, Mersed Prljača:

Da li ste ikada posumnjali da bi Goražde možda moglo pasti u ruke agresoru ?

"Iz mog vojničkog ugla gledanja, najteže je uzimati naseljena mjesta. Bio sam ubjeđen i to sam i svojim saborcima govorio da Goražde sigurno neće pasti ako ga budemo odlučno branili, što se na kraju i ispostavilo tako, mi prosto nikakvu drugu alternativu osim odbrane niti smo imali niti smo željeli to nije bilo u planu."[109]

"Tokom četničke ofanzive, od 29.03. do 24.04.1994. godine, u jedinicama IBOG poginulo je 122 borca, od kojih 18 tijela nije izbavljeno. Nestao je 25, a ranjeno 358 boraca. Najviše gubitaka je bilo u 31. Drbr (47 poginulih, 14 nestalih i 145 ranjenih); zatim u 1. Drbr (24 poginula, 9 nestalih i 54 ranjenih); u 43. Drbr (20 poginulih, 1 nestali i 44 ranjena); u 1.SVbr (13 poginulih, 1 nestao i 61 ranjen); Ratnoj bolnici (3 poginula i 5 ranjenih); Komandi IBOG sa prištapskim jedinicama (3 poginula i 11 ranjenih), te u MAD-u (1 poginuli i 4 ranjena)."[110]

Intervju s Komandantom 1. Slavne višegradske brigade, Ahmet Sejdić:

Da li je nakon velike agresorske ofanzive iz 1994. godine, bilo još nekih značajnih operacija u Goraždanskoj regiji do potpisivanja Dejtonskog mirovnog sporazuma ?

"Nakon te posljednje agresorske operacije iz 1994. godine, operacija takvih razmjera nije bilo, naravno i 1995. godine bilo je nekolicina bitaka, mi smo tokom te godine uspjeli uzeti Vranovinu, sa koje smo dalje mogli dejstvovati, imali smo slobodne Kopače, ali nije bilo podrske od strane komandnog kadra divizije, kao i sadejstva da drugim jedinicima, tako da je i ta mogućnost ponovnog približavanja Ustiprači propala. Također smo iznad Pobjede našim lucidnim djelovanjem, bez razmjene vatre ulazili u međuprostor, i tako tjerali agresore na povlačenje, dakle bilo je pomjeranja linija na nekim kotama, ali operacija širih razmjera ne. Goražde je u svim planovima zamišljeno bilo da nestane, ali uz naše nadljudske napore nije."

[109] Intervju sa Komandantom 831. lahke brigade, Mersed Prljača (18.11.2018)
[110] Hamid Bahto, nav.dj., str.209.

Sa današnje tačke gledišta, da li se moglo uraditi više u vojničkom smislu u Goražde i okolini ?

"Svakako da jeste, ali i ono što je urađeno je predstavljalo nevjerovatan nadljudski napor s obzirom na omjer snaga kakav je bio u periodu agresije. Da li se moglo uraditi više, u trenutcima je moglo puno više, ali sa snagama koje smo mi posjedovalo bilo je teško održati i ono sto smo imali, a bilo šta više i preteško, međutim da smo imali pomoć izvana odnosno ubacivanje novih snaga mogli smo uraditi puno više, mogli smo uzeti Foču, Višegrad itd... a kasnije i druge opštine, te držati prirodnu granicu Drinom, za to su nam u početku bile dovoljne oko 3 svježe brigade da nam pomognu u našem djelovanju. U konačnici to bi mnogo značilo i za Sarajevsko ratište jer bi mi u tom razvoju događaja kao što sam već rekao, mogli kretati ofanzivno i prema Sarajevu, te bi se tako u obruču našle agresorske snage, a to bi promjenilo tok rata, a možda i okončalo agresiju na našu zemlju." [111]

Nakon okončanja oružanih dejstava, odnosno agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu potpisan je Dejtonski mirovni sporazum, u okviru kojeg je utvrđeno razgraničenje između opština koje su pripale entitetu FBIH i entitetu RS, opština Goražde danas je dio Bosanskopodrinjskog kantona koji se nalazi u entitetu FBIH koja je sastavni dio države Bosne i Hercegovine. [112]

[111] Intervju s Komandantom 1. Slavne višegradske brigade, Ahmet Sejdić (23.11.2018)
[112] O Dejtonskom mirovnom sporazumu šire pogledati: http://ndcsarajevo.org/Dokumenti/Dejtonski-mirovni-sporazum.pdf (Pristup 20.8.2018)

5. ZLOČINI PROTIV ČOVJEČNOSTI I MEĐUNARODNOG PRAVA U GORAŽDU

Cjelokupno Podrinje, uključujući i Goražde, iako s apsolutnom Bošnjačkom većinom, predstavljalo je vrlo važan položaj u agresorskim planovima stvaranja Velike Srbije, te zločinačke i genocidne politike još od 19 vijeka i Garašaninovog Načertanija u kome se ističe kako Srbija ne smije ostati mala te se mora rasprostraniti.[113]

"Jedan od najprioritetnijih "strateških ciljeva" teritorijalnog širenja srpskog *životnog prostora* i jedno od najkoncentrisanijih poprišta raznovrsnih zločina, uključujući i genocid, bilo je Podrinje"[114]

Intervju s Komandantom 1. Slavne višegradske brigade, Ahmet Sejdić:

Da li je postojao kontinuitet zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava, u konačnici i Genocida na prostoru Podrinja ?

"Podrinje, a posebno Višegrad predstavlja jedno surovo stratište Bošnjačkog naroda gdje su činjeni razni brutalni zločini, još od davnih vremena. U mom selu je 1942 spaljeno 83 Bošnjačkih civila, a da se to nikad nije obilježilo, čak i danas te vlasti manjeg entiteta to nisu obilježile na dostojanstven način. Još i od daljih vremena od 1942, i u prvom svjetskom ratu, pa čak i za vrijeme Karađorđa, koji kotira kao veliki vođa srpskog naroda, on kad je prelazio Drinu i dolazio do naših krajeva, činio je slične zločine. Dakle, sve to pokazuje jedan kontinuitet rušenja, paljenja, ubijanja pa ja bih rekao i Genocida u većoj ili manjoj mjeri, koji su rađeni po ideološkim indoktrinacijama, dokumentima Načertanija, a koji su nažalost primjenjeni i u periodu agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, te kulminirali sa međunarodno presuđenim Genocidom u Srebrenici."[115]

Velikosrpska politika je svoju kulminaciju doživjela početkom 90-tih godina, kada je Savezna republika Jugoslavija izvršila brutalnu agresiju na Republiku Bosnu i Hercegovinu, s ciljem eliminacije Bošnjaka kao faktora na ovom prostoru, širenja vlasitog životnog prostora, kao

[113] Smail Čekić, *Genocid i istina o genocidu u Bosni i Hercegovini*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2012, str.46-49.
[114] Isto, str.46.
[115] Intervju s Komandantom 1. Slavne višegradske brigade, Ahmet Sejdić (23.11.2018)

i ujedinjenja svih "srpskih zemalja". 1991. godine na političkom vrhu Srbije utvrđen je agresivni i genocidni plan na štetu Bosne i Hercegovine, te Bošnjaka kao naroda, koji govori o tome[116]

"da će na području 50 km zapadno od rijeke Drine sve biti srpsko, čisto srpsko". "Eliminisanje Drine kao granice između srpskih država" je, u skladu s formiranjem "Velike Srbije", etnički čiste srpske države, jedan od strateških ciljeva srpskog naroda."[117]

"projekt je nacističkog, fašističkog i genocidnog karaktera jer između ostalog, sadrži dva krupna međusobno povezana elementa:

- *teritorijalnu ekspanziju* - osvajanje tuđih teritorija (*lebensraum*), uključujući i Bosnu i Hercegovinu, i

- *istrebljenje narodâ*, odnosno genocid, zločin nad zločinima, uključujući i nad Bošnjacima u Bosni i Hercegovini (radi "konačnog rješenja" muslimanskog pitanja)."[118]

Početkom agresije redom su padale opštine regije Podrinja, u kojima su počinjeni stravični zločini, u Višegradu, Foči, Čajniču, Rudom, Ustiprači, pa sve do samog Goražda, također je bilo mnogo i prognanih iz tih opština koji su došli na slobodnu teritoriju Goražda. Svi strateški ciljevi agresora nisu mogli biti izvršeni bez upotrebe prekomjernog nasilja i izvršenja genocida, te je u skladu s tim civilno stanovništvo Goražda za vrijeme opsade doživljavalo svakodnevno maltretiranje u vidu artiljerijskih i snajperskih djelovanja, ali i sprječavanja dostave humanitarne pomoći. Za vrijeme agresije u Goraždu nije bilo posebnih mjesta za zaklon, te je tako bilo koji civil u bilo koje vrijeme mogao biti ubijen te ranjen, a svakodnevnim terorisanjem agresor je znao i svjesno želio prouzročiti ogromne ljudske žrtve. S obzirom na to da je Goražde položeno između planina i brda, agresoru je to omogućilo da granatira grad i njegove civile bez problema. Pored granatiranja, agresor je vršio djelovanje na biološkom i psihološkom planu, jer je stanovništvo Goražda ostavljao bez struje, hrane, vode, lijekova itd… odnosno bez svega onoga što može da utiče na ljudsku psihu, ali i sami biološki opstanak jedne grupe, u ovom slučaju Bošnjaka, koji su boravili u Goraždu. Iz dana u dan tokom opsade Goražda, agresor je granatirao bolnicu, ambulante,

[116] Smail Čekić, *Genocid...*, str.54-55.
[117] Isto, str.55.
[118] Smail Čekić, „(Veliko)srpska ideologija i politika agresije na Bosnu i Hercegovinu i genocida nad Bošnjacima", u: Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu i genocid nad Bošnjacima, Univerzitetski informativni glasnik ISSN 1840-4197 specijalno izdanje, Univerzitet u Sarajevu, 2011, str.12.

škole, vjerske objekte i druge civilne objekte u kojima je svakodnevno u manjim ili većim količinama ubijano civila. Međunarodna zajednica se generalno po pitanju Goražda, ponašala nezainteresovano i umjesto da su radili svoj posao i kaznili agresora za nepoštovanje ženevskih konvencija i terorisanja zaštićene zone, oni nisu učini ništa više od verbalnih osuda, te se mogu smatrati i dijelom odgovornima za sve strahote građana Goražda. Pored konstantnog granatiranja i snajperskog djelovanja po civilima Goražda, agresor je aktivan bio i u drugim oblicima napada odnosno zločina nad civilnim stanovništvom, te je u skladu s tim u najvećoj mogućoj mjeri zaustavljao ulaske lijekova, odjeće, sanitetskog materijala te hrane za ugrožene. Posljedica nedostataka navedenih materijala osjetila se u neadekvatnog razvoju i rastu djece, mnoga od njih nisu dostigli potrebnu težinu za adekvatan rasti i razvoj, mnogoj djeci su i refleksi oslabili dok su neki čak prestali i rasti. Zbog teških životnih uslova, te gladi mnoga djeca su i podlegla, ali i veliki broj odraslih ljudi. Mnogi civili iz Goražda nisu preživjeli ni odlazak po hranu i druge potrepštine na Grebak, slobodnu teritoriju opštine Foča, put poznatiji kao "kozija staza", na ovom putu često je zbog smrzavanja, gladi i umora, te neprijateljskih zasjeda i ubistava umirao veliki broj Bošnjačkih civila. Postojali su slučajevi umiranja uslijed srčanih udara, neki civili bi pod uticajem noći zaostali za kolonom te bi tako bili veoma ranjivi prema agresoru, a nerijetko su i stradavali, agresor je također imao mnogo postavljenih zasjeda na ovom putu i često bi osuli paljbu po civilima te izvršili masakr.[119]

U jednoj od izjava za medije povodom godišnjice napada i opsade Goražda, te zločinu u ovom gradu navedeno je da je početkom agresije na ovoj grad, samo u mjesecu Maju ubijeno oko 27 djece, a naravno pri tome su onemogućene hrana, voda, lijekovi, struja i već na početku agresije su agresori prekršili međunarodne konvencije. [120]

Jedna od žrtava torture nad stanovnicima Goražda od strane Velikosrpskog faštističkog agresora je u ratnom interviju ispričala golgote kroz koje ju je proveo njen dojučerašnji komšija i pripadnik agresorskih snaga, juna 1992. godine:

"Putem telefona prijetio mi je preko komšinice, rekao mi je da moram poći sa njim, nisam htjela, zatim mi je došao na vrata i pod prijetnjom oružjem morala sam poći. Taj dan kad je mene

[119] Muamer Džananović, nav.dj., str.77-82.
[120] https://www.klix.ba/vijesti/bih/ni-25-godina-poslije-napada-na-gorazde-nema-osudjenih-za-ratne-zlocine/170504078 (Pristup 25.8.2018)

odveo u svoj stan on je bio prazan, žena i djeca su mu bila u Crnoj Gori, kada sam ušla u stan, prvo što sam mogla vidjeti na stolu je stajao nož i pištolj, pomislila sam da je to spremno za mene, međutim nije, ostala sam živa ali sam ono najgore pretrpila. Kad sam ušla rekao mi je da sjednem, nisam htjela, zatim me gurnuo na kauč i počeo me čupati za kose i šamarati, pocjepao mi je majicu, počupao dugmat, a zatim me i silovao. Plakala sam, vrištala, opirala se međutim pomoći mi nije bilo. Govorila sam mu da ću ispričati nekom, da će taj neko prenijeti javnosti, a on mi je rekao da će me ubiti ako nekome kažem. Ubrzo sam se onesvjestila i kad sam došla sebi ležala sam u lokvi krvi, nakon nekog vremena saznala sam da sam zbog tog događa ostala trudna."[121]

"Jedna od najtežih noći za kolonu je 31. januara 1993. Kada je ubijena šesnaestogodišnja Amela Lihić. O mučnim scenama svjedoči i Mehmed Bradarić koji je dva dana nakon počinjenog zločina izašao s borcima da očiste teren od mina te da izvuku tijela ubijenih. Ne znajući Amelin identitet, Bradarić svjedoči: Dijete bez nogu ostalo otvorenih usta, kao da zaziva nekog velikog i važnog da sve ovo vidi."[122]

Mnogo civila na kozjem putu stradalo je i od postavljenih agresorskih mina, koje je agresor planski postavio kako bi izazvao što više civilnih žrtava znajući da ovim putem prolaze civili iz Goražda. "Tako je 01.02.1993. godine stradala i grupa Rogatičana. Šest žena i jedno dijete iz te grupe su ušli u minsko polje, u koje su četnici, pored mina, postavili i veće količine eksploziva. Detonacije od mina su aktivirale veću količinu eksploziva, od čega je poginulo još 19 Rogatičana."[123]

Nakon pada Grepka pod ruke agresora, prekinuta je kozija staza, odnosno prekinuto je snabdijevanje stanovnika Goražda osnovnim potrepštinama, nada je okrenuta ka međunarodnim snagama koje su trebale dovoditi humanitarnu pomoć u Goražde. Zbog stalnih agresorskih kontrola vrlo male količine humanitarne pomoći su stizale u Goražde, što je doprinijelo širenju gladi stradanju civila. Sredinom 1993. godine način dostave hrane stanovnicima Goražda postao je izbacivanjem paleta s padobranima iz aviona, agresor je uvidio gdje se okuplja ogromna masa ljudi te je tako granatiranjem, redovno ubijao veliki broj civila, a također stradanju određenog broja civila u ovom vidu dostavljanja pomoći bile su i palete čiji se padobrani nisu otvorili na vrijeme.

[121] https://www.youtube.com/watch?v=K5M03bPvQrA (Ratna reportaža – Pamtiš li Goražde) (Pristup 1.9.2018)
[122] Muamer Džananović, nav.dj., str.82.
[123] Hamid Bahto, nav.dj., str.124-125.

Za vrijeme okupacije Goražda, agresor je također smišljeno djelovao i na kulturne objekte, koji po svemu nisu imali veze s vojskom niti s ratovanjem, čime je vršio kulturocid, a ujedno i kršio konvenciju o zaštiti kulturnih objekata. Svakodnevno su smišljeno granatirani objekti u kojima se nalaze civili, s precizno utvrđenim planom o većem broju civilnih žrtava, kako bi izbrisali Bošnjake kao faktor u ovom dijelu, ali i samim granatiranjem agresor je mijenjao okruženje života i činio ga značajno nepodnošljivim, što je opet u konačnici dovodilo do smrti velikog broja ljudi. [124]

Komanda Istočnobosanske operativne grupe je u junu 1993. godine poslala izvještaj o situaciji u Goraždu u kome se između ostalog navodi: "Četnici ulaze u grad. Stotine je mrtvih i ranjenih. Više nemamo čime pružiti bilo kakav otpor. Ovo je grobnica 40.000 Muslimana. Sve se ruši, pali i ubija… Mrtvih i ranjenih je pun grad i sva naseljena mjesta. Preduzmite nešto da se zaštiti bar ovo malo stanovništva što je ostalo."[125]

Agresor je tokom razaranja Goražda, veliku pažnju posvetio granatiranju bolnice i drugih ustanova Medinice, ubijajući tako već ranjenje osobe izbačene iz stroja, te medicinsko osoblje, ali tim činom su i rušili te medicinske ustanove, što je dio agresorskog plana otežavanja pozicije za život u samom gradu, a također i otežavanje borbenog položaja Goraždanskih branioca, jer bez adekvatne medicinske pomoći, veći je stepen smrtnosti, a na tu kartu je agresor i pored svih ostalih planova igrao. Bolnica kao objekat ukazivanja njege ljudima, obuhvaćena je ženevskim konvencijama i ne smije biti pravo napada, ali na ovom primjeru se po ko zna koji put dokazao plan i namjera agresora, jer su i ovu konvenciju kršili, uz indolentnost Međunarodne zajednice. Na samom početku agresije, Goražde nije bilo spremno za ratne medicinske uslove, te su neke svoje pacijente slali u bolnice susjednih opština koje su bile pod kontrolom agresorskih snaga, dok su neki dospijevali čak i do agresorske Srbije odnosno tadašnje Jugoslavije. Primjer Suada Đoze iz aprila 1992. godine, koji je prebačen u Fočansku bolnicu nakon saobraćajnog udesa, te nakon kratkog oporavka prebačen je u Fočanski zatvor te mu se od tada gubi svaki trag. 14 maja 1992. godine agresor je ubio nekoliko djece u Goraždu, a ranio je izvjesnog Saudina Suljovića, koji je potom prebačen u bolnicu Užice, gdje nije dobio dovoljno potrebnu njegu, što se odrazilo na njegovo zdravstveno stanje u daljem životu.[126]

[124] Muamer Džananović, nav.dj., str.84-85.
[125] Hamid Bahto, nav.dj., str.166.
[126] Muamer Džananović, nav.dj., str.85-88.

"Također tvrdi da je gledao kako u bolnici guše jastukom Adema Piriju, koji je također nakon ranjavanja prebačen u bolnicu u Užice"[127]

Iako je to praksa mnogo ranije pokazala, 6 avgusta 1995. godine na Skupštini Republike Srpske Karadžić je potvrdio da je i bolnica bila dio vojnih napada agresorskih jedinica, kada je prilikom odgovora Generalu Zdravku Tolimiru objašnjavao zašto Goražde nije zauzeto između ostalog rekao da su počeli gnjaviti, da udaraju po bolnici, i po drugim objektima, a da pomaka nema. Tokom takvog jednog gađanja bolnice, 31 maja 1995.godine ubijen je još uvijek maloljetni Admir Kešmer u svojoj 17-toj godini, prilikom granatiranja medicinskih ustanova pogani su i susjedni objekti, u kojima su nerijetko stradali civili.[128]

"Tako je npr. 20. Aprila 1994. Granatirajući bolnicu i okolne zgrade agresor pogodio i susjednu zgradu "Titanik" čime je izvršio još jedno masovno ubistvo civila u Goraždu. Među deset ubijenih civila ubijeno je i dvoje djece – Silajdžić (Huso) Elma (1978) i njen tetić Dizdarević (Hajrudin) Nermin (1987). U tom zločinu ubijene su njihove majke, njihova nana, a teško je ranjena Nerminova sestra Emina (1985)."[129]

O uslovima koji su vladali tokom agresije na prostore Goražda, doktor ratne bolnice u Goraždu, Alija Begović je između ostalog govorio o nehumanim uslovima u kojima su liječili ranjenike, ističući pri tome da su vrlo često bili bez osnovnih medicinskih sredstava, i da su vrlo često morali primjenjivati partizanske metode operacije, gdje su uspavljivali pacijente sa Rakijom i morfijem, kako bi im koliko toliko ublažili patnje i bolove. I ovo svjedočenje doktora goraždanske bolnice, govore o tome kakvim su agresori metodama pokušavali uništiti stanovništvo Goražda i o kako brutalnoj agresiji sa genocidnim namjerama se radilo.[130]

Agresori su pored medicinskih ustanova gađali i prevozna sredstva koja su transportovala s jedne na drugu lokaciju grada, tako je 19 jula 1992. godine pogođeno vozilo Hitne pomoći, te je tom prilikom ubijen vozač Rifet Hendo. 30 januara 1993. godine agresor je po ko zna koji put granatirao bolnicu i tom prilikom ranio doktoricu Vesnu Nemec, a usmrtio Nermina Bajricu. 23 aprila 1993. godine agresor je u još jednom u nizu napada na bolnicu ubio nekoliko osoba među

[127] Isto, str.88.
[128] Isto, str.89.
[129] Isto.
[130] https://www.youtube.com/watch?v=a18VAKilytY (Zločini genocida u Goraždu) (Pristup 10.9.2018)

kojima i dvoje doktora Goraždanske bolnice Hasan Imamović i Dušanka Vujasić, pomenuta Dušanka je bila trudna tako da je i nesuđenoj bebi oduzet život prije nego što je i počeo, i to pokazuje kakve krvave radnje je agresor sprovodio tokom agresije.[131]

9 juna 1993. godine je u svom ratnom dnevniku Tarik Sarajlić zapisao: "I danas je ratna bolnica pretrpana novim ranjenicima. Svi se oni smještaju po hodnicima, kancelarijama, čekaonicama… Prizor u bolnici je zastrašujući. Lokve krvi, ljudi, žene, djeca sa pokidanim udovima, bez ruke, noge, vriska i pomaganje, smrad krvi i rana… Nema gaza, zavoja, lijekova, nafte, kisika… Nema gotovo ništa. Ljekari i sestre rade pod nevjerovatnim uslovima i prave čuda."[132]

Tokom agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, te agresije na Goražde, agresor nije imao obzira i milosti ni prema djeci kao najranjivijoj grupi civila, te su sprovodeći svoju zločinačku strategiju uzimanja civila kao taoca i meta, redovno za svoje mete birali i djecu, čime su po ko zna koji put tokom agresije kršili razna međunarodna prava i konvencije. Brutalne zločine nad djecom u Goraždu, agresori su sprovodili u okviru svoje genocidne namjere uklanjanja Bošnjaka kao faktora u ovoj regiji, ali i cijeloj Republici Bosni i Hercegovini. Agresor je djecu u Goraždu, kao i ostale civile ubijao artiljerijskim i snajperskim djelovanjem s okolnih okupiranih teritorija, što dovoljno govori samo o sebi koliko su ti zločini detaljno planirani.[133]

"Prema dosadašnjim rezultatima naučnog istraživanja u Goraždu tokom opsade 1992 – 1995. ubijeno je najmanje 120 djece."[134] "Prema dosadašnjim rezultatima naučnog istraživanja ranjeno je 428 djece u Goraždu tokom opsade."[135]

Tokom opsade Goražda agresor je nametao teške uslove života, što je uticalo na sve stanovnike Goražda, a posebno na najranjiviju civilnu populaciju djecu, nedostatak hrane, odjeće, medicinskih potrepština, konstantno granatiranje i snajpersko djelovanje, kao i smrt najbližih članova rodbine, sve je to uticalo na psihičko stanje populacije, a posebno civila, što je u konačnici i bio cilj agresora, da i psihički utiče na stanje stanovnika Goražda. U periodu 1992. – 1995. godine

[131] Muamer Džananović, nav.dj., str.91.
[132] Tarik Sarajlić, nav.dj., str.125.
[133] Muamer Džananović, nav.dj., str.95-96.
[134] Isto, str.97.
[135] Isto, str.224.

na različite načine i u različitim okolnostima je ranjeno i ubijeno više hiljada ljudi. Agresor je tokom opsade Goražda počinio ogroman broj zločina, počinjen je zločin Genocida kao i zločini protiv čovječnosti, kršeno je međunarodno pravo i razne konvencije, uz uglavnom samo verbalnu osudu Međunarodne zajednice, nanošene su psihičke i fizičke traume civilima, od kojih mnoge traju tokom cijelog života. Svi ovi zločini agresora i njegovih petokolonaša i izdajnika iz Bosne i Hercegovine, sistemski i ciljno su planirani te su počinjeni u ime ideje Velike Srbije i širenja životnog prostora namijenjenog za srpsku etničku grupu, te potpunog istrebljenja Bošnjaka kao nacionalne i vjerske grupe, kako ona ne bi predstavljala nikakav faktor kako u Goraždu, tako i u cijeloj Republici Bosni i Hercegovini, ovo predstavlja očitu i brutalnu namjeru Genocida.[136]

Dokaz o stvarnim namjerama agresora prema Bošnjačkim civilima, kao i civilnim objektima u Goraždu.

BR. 84

DOKAZI O ZLOČINIMA NAD CIVILIMA I CIVILNIM OBJEKTIMA

- IZJAVA RADOVANA KARADŽIĆA NA SJEDNICI "NARODNE SKUPŠTINE REPUBLIKE SRPSKE", 6. AVGUSTA 1995. -

"[*Oko*] Goražda smo mi došli u svađu sa Miloševićem i sa svima živima, radi toga što smo dali dan, pa dan, pa dan, pa pet dana da se uzme desna obala. Prvi red kuća nismo uzeli, nije uzeto, nije moglo da se uzme, razumem da nije moglo. General Gvero je bio na telefonu sa mnom, svaki čas je govorio: danas do pet, sutra do pet. ... Mi zamajavamo Čurkina, Stoltenberga i sve ko je bio od stranaca tu, Miloševića kome su obećali 300 tona nafte. To jedino priznajemo da je on tu bio u pravu, kada smo oborili avion, kada smo napravili onu dramu, namjerno išli, ima snimljeno u Vrhovnoj komandi. Svi smo bili da se ide dalje žestoko na Goražde, bili smo na vrhuncu moralne pobjede. Međutim, počelo je da tone to dole, jer smo počeli da gnjavimo, da gnjavimo, udri po bolnici, po ovom i onom, a ne mrdaš se ..."

137

[136] Isto, str.226-232.

[137] Smail Čekić, *Dejtonski...*, str.1852.

Struktura ubijene djece tokom opsade Goražda i agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu.

Struktura ubijene djece prema obilježju **spola** (**Prilog 2, str. 240**), od ukupnog broja ubijene djece:

- 68 (56, 667 %) su djeca muškog spola, a
- 52 (43, 333 %) djeca ženskog spola.

Struktura ubijene djece prema **starosti** (**Prilog 3, str. 241**):

- od 0 do 2 godine ..... 14 djece (11, 667 %)
- od 2 do 4 godine ..... 8 djece (6, 667 %)
- od 4 do 7 godina ..... 26 djece (21, 667 %)
- od 7 do 12 godina ..... 36 djece (30 %)
- od 12 do 14 godina ..... 7 djece (5, 833 %)
- od 14 do 16 godina ..... 10 djece (8, 333 %)
- od 16 do 18 godina ..... 19 djece (15, 833 %)

Od ukupnog procenta ubijene djece, njih 40 % su djeca predškolskog uzrasta (od 0 do 7 godina), a 60 % djeca školskog uzrasta (od 7 do 18 godina).

Struktura ubijene djece po **nacionalnoj pripadnosti** (**Prilog 4, str. 241**):

- Bošnjaci..... 118 (98, 333 %)
- Srbi..... 1 (0, 833 %)
- Albanci..... 1 (0, 833 %)

Struktura ubijene djece po **boravišnom statusu** (**Prilog 5, str. 242**):

- Domicilno..... 61 dijete (50, 833 %)
- Protjerano..... 52 djece (43, 333 %)
- Nepoznato..... 7 djece (5, 833 %)

Ubijena djeca po **godinama – vremenu izvršenja** zločina (**Prilog 6, str. 242**):

- 1992. ..... 49 djece (40, 833 %)
- 1993. ..... 36 djece (30 %)
- 1994. ..... 24 djece (20 %)
- 1995. ..... 11 djece (9, 167 %)

Najviše ubijene djece po **mjesecima - vremenu** izvršenja zločina je ubijeno u mjesecima:

- maj 1992. ..... 9 djece (7, 5 %)
- juli 1992. ..... 6 djece (5 %)
- august 1992. ..... 10 djece (8, 333 %)
- septembar 1992. ..... 12 djece (10 %)
- juni 1993. ..... 10 djece (8, 333 %)
- april 1994. ..... 18 djece (15 %)

Ubijena djeca po vremenu – **doba dana** izvršenja zločina (**Prilog 7, str. 243**):

- 00 – 06 h ..... 2 djece (1, 667 %)
- 06 – 12 h ..... 29 djece (24, 167 %)
- 12 – 18 h ..... 57 djece (47, 5 %)
- 18 – 24 h ..... 9 djece (7, 5 %)
- nepoznato ..... 23 djece (19, 167 %)

99

138

[138] Muamer Džananović, nav.dj., str.98-99.

Naredba Generala tzv.VRS Ratka Mladića kojom je pokazana vrlo precizna namjera Genocida prema Bošnjacima.

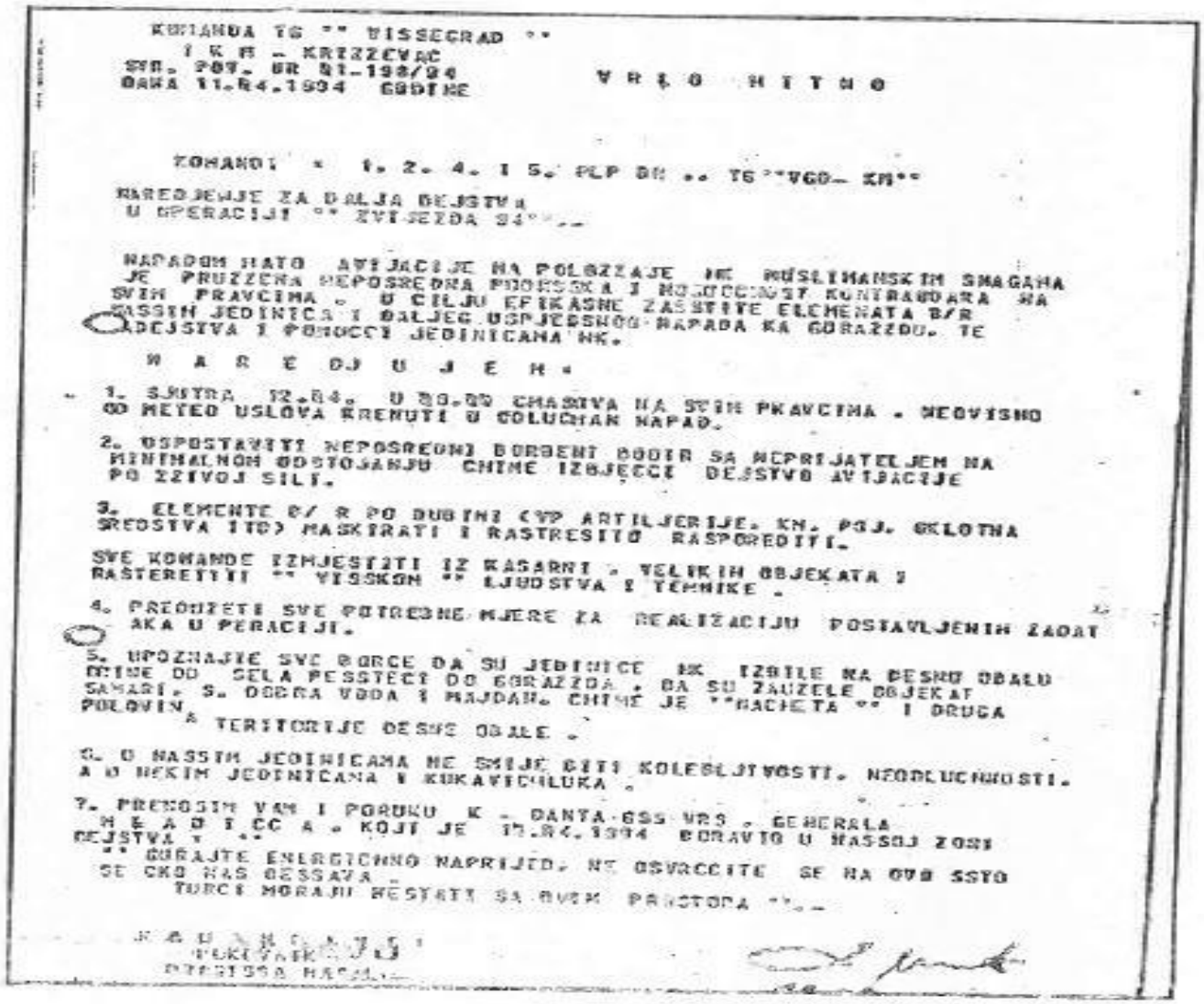

KOMANDA TG "VISSEGRAD"
I K M - KRIZZEVAC
SVR. POV. BR 01-198/94
DANA 11.04.1994 GODINE

V R L O H I T N O

KOMANDI : 1. 2. 4. I 5. PLP BR .. TG "VGD- KM"

NAREDJENJE ZA DALJA DEJSTVA
U OPERACIJI "ZVIJEZDA 94"..

NAPADOM NATO AVIJACIJE NA POLOZZAJE NK MUSLIMANSKIM SNAGAMA JE PRUZZENA NEPOSREDNA PODRSSKA I NOSIOCNOST KONTRAUDARA NA SVIM PRAVCIMA . U CILJU EFIKASNE ZASSTITE ELEMENATA B/R NASSIM JEDINICA I DALJEG USPJEDSNOG NAPADA KA GORAZZDU. TE DEJSTVA I POMOCCI JEDINICAMA NK.

N A R E D J U J E M :

1. SJUTRA 12.04. U 00.00 CHASOVA NA SVIM PRAVCIMA . NEOVISNO OD METEO USLOVA KRENUTI U ODLUCHAN NAPAD.

2. USPOSTAVITI NEPOSREDNI BORBENI DODIR SA NEPRIJATELJEM NA MINIMALNOM ODSTOJANJU CHIME IZBJECCI DEJSTVO AVIJACIJE PO ZZIVOJ SILI.

3. ELEMENTE B/ R PO DUBINI (VP ARTILJERIJE, KM, POJ, OKLOTNA SREDSTVA ITD) MASKIRATI I RASTRESITO RASPOREDITI.

SVE KOMANDE IZMJESTITI IZ KASARNI . VELIKIH OBJEKATA I RASTERETITI "VISSKOM" LJUDSTVA I TEHNIKE .

4. PREDUZETI SVE POTREBNE MJERE ZA REALIZACIJU POSTAVLJENIH ZADAT AKA U PERACIJI.

5. UPOZNAJTE SVE BORCE DA SU JEDINICE NK IZBILE NA DESNO OBALU DRINE DO SELA PESSTECI DO GORAZZDA . DA SU ZAUZELE OBJEKAT SAMARI, S. DOBRA VODA I MAJDAN. CHIME JE "NACHETA" I DRUGA POLOVINA TERITORIJE DESNE OBALE .

6. U NASSIM JEDINICAMA NE SMIJE BITI KOLEBLJIVOSTI, NEODLUCHNOSTI, A U NEKIM JEDINICAMA I KUKAVICHLUKA .

7. PRENOSIM VAM I PORUKU K - DANTA GSS VRS , GENERALA M L A D I C C A , KOJI JE 10.04.1994 BORAVIO U NASSOJ ZONI DEJSTVA : "GURAJTE ENERGICHNO NAPRIJED, NE OSVRCCITE SE NA OVO SSTO SE OKO NAS DESSAVA .
TURCI MORAJU NESTATI SA OVIH PROSTORA"..

K O M A N D A N T
PUKOVNIK
DRAGISSA NASAL

"7. Prenosim vam i poruku K-danta GŠ VRS, generala Mladića, koji je 10.04.1994. boravio u našoj zoni dejstva: 'Gurajte energično naprijed, ne osvrćite se na ovo što se oko nas dešava. Turci moraju nestati sa ovih prostora'."

139

[139] Isto, str.293.

6. ZAKLJUČNA RAZMATRANJA

Velikosrpski državni projekt, koji je kako se vjerovalo dugi niz godina i definitivno bio pobijeđen u drugom svjetskom ratu, doživio je svoje uskrsnuće tokom 1980- tih, a naznake za takvo nešto su se mogle vidjeti još i ranije. SANU je bio glavni pokretač raspada Jugoslavije, na čijim temeljima je počeo rat u Hrvatskoj i Bosni i Hercegovini. SANU je vršio obmanjivanje cjelokupne srpske, ali i Jugoslovenske javnosti, prikupljajući tako fanatike za svoje sulude ideje Velike Srbije, pod izgovorom kako se srpski narod nije pronašao u Jugoslaviji i kako mu ona ne odgovara. Nakon prvih višepartijskih izbora, petokolonaška Srpska demokratska stranka izborila se za vlast u Republici Bosni i Hercegovini, što je omogućilo detaljno planiranje i vršenje, prvenstveno tihe, a potom i oružane okupacije Republike Bosne i Hercegovine. Srpska demokratska stranka radila je pod instrukcijama i mentorstvom državnog političkog i vojnog vrha Srbije, te je na sjednici skupštine srpskog naroda usvojila strateške ciljeve srpskog naroda koji su im bili vodilja tokom cijelog perioda agresije. Tadašnja Savezna republika Jugoslavija izvršila je brutalnu agresiju na Međunarodno priznatu i nezavisnu članicu UN-a Republiku Bosnu i Hercegovinu uz pomoć petokolonaških snaga iz Bosne i Hercegovine, te su pritom kršili skoro sve norme Međunarodnog prava svojim brutalnim metodama.

Cilj velikosrpske politike bio je stvaranje etnički čiste države jednog naroda, te podjela i uništenje Bosne i Hercegovine kao države, a kao posljedica toga počinjeni su razni zločini protiv čovječnosti i međunarodnog prava, protjerivanja, ubistva, zlostavljanje, a sve je kulminiralo Genocidom u Srebrenici 1995. godine. Kao posljedica takve politike izvršene su i mnoge demografske promjene, a to se posebno odnosi na mjesta s Bošnjačkom većinom, na mjestima gdje su počinjena zlodjela i gdje se ni danas ne može garantovati maksimalna sigurnost malobrojnim povratnicima.

Od početka agresije 1992. godine, pa sve do kraja rata agresoru je pošlo za rukom da zauzme cijelo Podrinje, a jedino nisu uspjeli slomiti otpor u Goraždu. Okupacija grada Goražda imala je za cilj osvajanje teritorije, odnosno životnog prostora, a sve to u realizaciji jednog od strateških ciljeva, a to je etnički čista srpska teritorija 50 kilometara zapadno od Drine, kao i to da granice na Drini ne smije biti, a u većini gradova Podrinja Bošnjaci su bili većina, te ovakav cilj

nije mogao biti postignut bez genocidne namjere. Goražde je kao jedina slobodna teritorija u regiji gornjeg Podrinja predstavljalo trn u oku agresoru, te oni nisu birali sredstva u cilju njegovog zauzimanja.

Okupacija Goražda pripremana je u vojnim krugovima, tada već agresorske JNA, uz izdajničku kolaboraciju i pomoć Srpske demokratske stranke. Stanovništvo Goražda bilo je pod konstantnom opsadom te granatiranjem i snajperskim djelovanjem, čime je agresor planski i smišljeno uticao na psihološko stanje kod ljudi, te izvršio brojne masakre i zločine tokom opsade, a sve to s ciljem eliminacije Bošnjaka kao naroda. Goražde je tokom 1993. godine dobilo status zaštićene zone Vijeće sigurnosti, čime se Međunarodna zajednica obavezala da će kazniti svako kršenje njihovih normi, ali se to u praksi nije desilo, čak su i stimulisali agresora ne čineći ništa na razna agresorska kršenja međunarodnog prava, te dijelom i ona snosi odgovornost za počinjena zlodjela. Goražde je pretrpilo nekoliko agresorskih operacija i uspješno ih je prebrodilo, agresoru je Goražde bilo od strateškog interesa kako bi povezao okupiranu teritoriju i krenuo prema drugim regijama s ciljem njihovog osvajanja.

Odbrana Goražda imala je ogroman značaj za cjelokupnu borbu protiv agresije, jer da je Goražde zauzeto od strane agresora, agresor bi imao ogroman broj slobodnih raspoloživih snaga, koje bi direktno mogle ugroziti glavni grad Bosne i Hercegovine, a samim tim dovesti u pitanje opstanak Bosne i Hercegovine, te Bošnjaka kao naroda, a nema sumnje u to da, s obzirom na dotadašnju agresorsku politiku na tim prostorima više ne bi bilo Bošnjaka. Čak i ako Međunarodne snage ne bi dozvolile konačan pad Republike Bosne i Hercegovine, te nestanak Bošnjačkog naroda, agresori bi zauzimanjem Goražda i preusmjeravanjem snaga prema Sarajevu imali mnogo bolji položaj za pregovaranje, nego što su zapravo imali, te se i u tom kontekstu pokazuje značaj odbrane Goražda. Nakon posljednje velike, i do tad najjače agresorske operacije Zvijezda 94, slobodna teritorija Goražda svela se na 3 kilometra od centra grada, ali je Goražde opstalo, te se do kraja agresije 1995. godine ona nije mijenjala u većoj mjeri.

Goražde je za vrijeme oružane agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu, pokazalo kako se brani i odbrani svoj kućni prag, svoj identitet (vjerski i nacionalni), te svoja domovina Republika Bosna i Hercegovina. Jedinice Armije Republike Bosne i Hercegovine s područja Goražda, mnogima su poslužile kao uzor odbrane teritorije od višegodišnjih napada agresora. Odbrana

Goražda je u ekstremno teškim uslovima dobro vođena, te se odvijala u skladu s propisanim normama međunarodnog ratnog prava.

Okončanje oružane agresije na našu državu postignuto je u Dejtonu 1995. godine, kada je dogovoren mirovni sporazum, tada je uspostavljen mir, kao i kontinuitet državnosti Bosne i Hercegovine, sa promijenjenim unutrašnjim uređenjem. Tada je Republika Bosna i Hercegovina uređena po principu dva entiteta (FBIH i RS) i deset kantona u okviru entiteta FBIH, Goražde je pripalo FBIH i danas je dio Bosanskopodrinjskog kantona u FBIH, dok je okupirani dio Opštine Goražde ostao u drugom entitetu RS. 81 divizija Armije Republike Bosne i Hercegovine je ušla u sastav vojske Federacije, koja je nakon reforme odbrane pretvorena u Oružane snage BIH. Tokom agresije u Goraždu je stradalo više hiljada ljudi, neki u borbama, a neki kao civili, tačan broj žrtava vjerovatno nikad nećemo saznati. Iz navedene literature korištene za potrebe ovog istraživanja, nameće se zaključak da je agresor togom opsade ovog grada u istočnoj Bosni, počinio zločin genocida, kao i druge mnogobrojne zločine protiv čovječnosti nad civilima ovog grada. Agresorsko dejstvovanje artiljerijom po ovom gradu dovelo je do brojnih civilnih žrtava rata, među kojima je bio i ogroman broj najranjivije populacije, odnosno djece, a sve to s namjerom konačnog uništenja Bošnjačkog naroda, uništavanja tragova Islama u Bosni i Hercegovini, te u konačnici podjele i uništenja države Bosne i Hercegovine.

Vlastitim radom za potrebe ovog istraživanja, a posebno putem intervjua s aktivnim sudionicima predmeta ovog istraživanja, i komandantima Armije Republike Bosne i Hercegovine, utvrdili smo određene činjenice koje su dodatno rasvijetlile samu organizaciju otpora, rezultate operacija kao i lične impresije, određene zločine počinjene od strane agresora, kao i sveukupnu situaciju u slobodnim teritorijama gornjeg Podrinja i kako je to sve uticalo na ukupnu Bosanskohercegovačku borbu za slobodu. Odbrana Goražda u periodu oružane agresije na Republiku Bosnu i Hercegovinu ukazuje na temeljne fenomene Bosanskohercegovačkog odbrambeno-oslobodilačkog rata, njegovog karaktera, ali i brojne žrtve koje su branile temeljne principe jedne pravedne borbe u nametnutom ratu.

7. LITERATURA

I. KNJIGE

1. Bećir Macić, *Zločini protiv mira*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2001
2. Branko Mamula, *Slučaj Jugoslavija*, Podgorica, 2000
3. Ćosićev rat, Zbornik radova, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2013
4. Dževad Termiz, *Metodologija društvenih nauka*, TKD Šahinpašić, Sarajevo, 2003
5. Dževad Termiz, *Metodologija društvenih nauka- Drugo dopunjeno i prošireno izdanje*, NIK Grafit, Lukavac, 2009
6. Dževad Termiz i Slavomir Milosavljević, *Praktikum iz metodologije politikologije*, Sarajevo, 2000
7. Fahrudin Bečić, *Goraždanske godine*, Compact-E, Sarajevo, 1997
8. Hamid Bahto, *Sa braniocima Sarajeva i Goražda*, Vijeće Kongresa bošnjačkih intelektualaca, Sarajevo, 2008
9. Izet Beridan, Ivo Tomić, Muharem Kreso, *Leksikon sigurnosti*, DES,Sarajevo, 2001
10. Kasim Begić, *Bosna i Hercegovina od Vanceove misije do Daytonskog sporazuma (1991-1996)*, Bosanska knjiga, Sarajevo, 1997
11. Laura Silber i Allan Little, *Smrt Jugoslavije,* Tiskara Rijeka, Rijeka, 1996
12. Mirko Valentić, *Rat protiv Hrvatske 1991-1995, Velikosrpski projekti od ideje do realizacije*, Hrvatski institut za povijest, Zagreb, 2010
13. Muamer Džananović, *Zločini nad djecom u Goraždu tokom opsade 1992-1995*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2015
14. Norman Cigar, *Genocid u Bosni, politika „etničkog čišćenja“*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 1998
15. Robert Donia, *Iz skupštine Republike Srpske 1991-1996*, University Press, Sarajevo-Tuzla, 2012

16. Sabahudin Šarić, *Velikosrpska ideologija*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2010
17. Slaven i Bartol Letica, *Postmoderna i genocid u Bosni „etničko čišćenje" velika prevara našeg dobra,* Hrvatsko sociološko društvo*,* Zagreb, 1997
18. Smail Čekić, *Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu – planiranje, priprema, izvođenje*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2004
19. Smail Čekić, *Dejtonski (mirovni) sporazum – legalizacija genocida u Republici Bosni i Hercegovini*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2016
20. Smail Čekić, *Genocid i istina o genocidu u Bosni i Hercegovini*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2012
21. Smail Čekić, Vahid Karavelić, Nedžad Ajnadžić, Selmo Cikotić, Šefko Hodžić, Muhamed Smajić, Mesud Šadinlija, *1. Korpus Armije Republike Bosne i Hercegovine*, Institut za istraživanje zločina protiv čovječnosti i međunarodnog prava Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2017
22. Sonja Biserko, *Kovanje antijugoslovenske zavere*, Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji, Beograd, 2006
23. Šefko Hodžić, *Obaveza je i čast braniti Bosnu i Hercegovinu*, Udruženje za zaštitu tekovina borbe za Bosnu i Hercegovinu, Sarajevo, 2016
24. Tarik Sarajlić, *Ratni dnevnik Goražde 1992-1995*, Sarajevo, 1998
25. Zehrudin Isaković i Nedžad Latić, *Armija Bosne i Hercegovine*, NIPP Ljiljan, Sarajevo, 1997

II. NAUČNI I STRUČNI RADOVI

1. „Znakovi vremena", IBN SINA, 65 i 66, Naučnoistraživački institut Sarajevo, 2014
2. "Agresija na Republiku Bosnu i Hercegovinu i Genocid nad Bošnjacima", Univerzitetski informativni glasnik ISSN 1840-4197 specijalno izdanje, Univerzitet u Sarajevu, 2011

III. INTERNET IZVORI

1. http://www.bosnjaci.net/prilog.php?pid=18852 (Pristup 8.7.2018)
2. http://www.pescanik.net/wp-content/PDF/zasto_se_u_crkvi_sapuce_2.pdf (Pristup 8.7.2018)
3. https://www.youtube.com/watch?v=vdU6ngDhrAA (Celi govor Slobodana Miloševića na Gazimestanu 1989) (Pristup 9.7.2018)
4. https://hamdocamo.wordpress.com/2018/04/07/velikosrpska-ideologija-i-politika-agresije-na-bosnu-i-hercegovinu-i-genocida-nad-bosnjacima/ (Pristup 9.7.2018)
5. https://www.haber.ba/vijesti/bih/139457-historijska-citanka-sve-sto-treba-znati-o-referendumu (Pristup 15.7.2018)
6. http://www.ohr.int/other-doc/un-res-bih/pdf/s92r755e.pdf (Pristup 15.7.2018)
7. https://www.youtube.com/watch?v=zTnLfOlJVO8 (Goražde Lozje 22.maj 1992.) (Pristup 28.7.2018)
8. https://www.youtube.com/watch?v=mQpP99kM5JE (Grebak 2015, Reportaža TV Hema) (Pristup 9.8.2018)
9. https://www.youtube.com/watch?v=9HI5FIGeoZk&t=2s (Na Drini krvavi Višegrad) (Pristup 14.8.2018)
10. http://ndcsarajevo.org/Dokumenti/Dejtonski-mirovni-sporazum.pdf (Pristup 20.8.2018
11. https://www.klix.ba/vijesti/bih/ni-25-godina-poslije-napada-na-gorazde-nema-osudjenih-za-ratne-zlocine/170504078 (Pristup 25.8.2018)
12. https://www.youtube.com/watch?v=K5M03bPvQrA (Ratna reportaža – Pamtiš li Goražde) (Pristup 1.9.2018)
13. https://www.youtube.com/watch?v=a18VAKilytY (Zločini genocida u Goraždu) (Pristup 10.9.2018)
14. http://www.bpkg.gov.ba/kanton/3160/kratak-prikaz-gorazda-i-gornjeg-podrinja-kroz-historiju (Pristup 5.11.2018)
15. http://www.gorazde.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=102&Itemid=60 (Pristup 5.11.2018)

IV. ISTAŽIVAČKI INTERVJU

1. Intervju sa Komandantom 831. lahke brigade, Mersed Prljača (18.11.2018)
2. Intervju sa Komandantom 1. Slavne višegradske brigade, Ahmet Sejdić (23.11.2018)
3. Intervju sa Komandantom 31. Drinske brigade, Abduselam Sijerčić (25.11.2018)

IZJAVA O PLAGIJARIZMU

Kao student magistarskog studija na Fakultetu političkih nauka Univerziteta u Sarajevu potpisujem izjavu da sam upoznat sa Zakonom o visokom obrazovanju Kantona Sarajevo i Etičkom kodeksu Univerziteta u Sarajevu. Ovom izajvom potvrđujem da sam magistarski rad napisao samostalno i koristeći se isključivo navedenom bibliografijom, te da ovaj rad nije korišten pri bilo kakvom drugom ocjenjivanju. Saglasan sam da jedan primjerak mog rada bude javno dostupan preko biblioteke Fakulteta političkih nauka.

Mjesto/datum _____

Potpis _____